

Ποῦ σταματᾷ ἡ πολιτικὴ σήψη;

Έργο τοῦ Giuseppe Archibaldo (1565)

ΟΙ ΠΟΛΥΜΑΘΕΙΣ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΚΟΙ ΒΛΑΚΕΣ

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό

Κυδαθηναίων 29, Πλάκα,
105 58 Αθήνα
Τηλέφωνα: 32.23.957 ή 98.41.655

Τα γραφεία του Περιοδικού
λειτουργούν πρωινές ώρες
9.30-13.30, καθημερινά.

Ίδιοκτήτης — Έκδότης —
Διευθυντής:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ

Αχιλλέως-Μουσών 51,
Π. Φάληρο

Φωτοστοιχειοθεσία-Ατελιέ:
Ν. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Μάγερ 11, Αθήνα, Τηλ. 5221792
Έκτύπωση-Βιβλιοδεσία:
«ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Καλλιδρόμου 10
Μπουρνάζι-Τηλ. 5726819

Τιμή τεύχ. δρχ. 230
Έτήσια συνδρομή δρχ. 2.500
— Οργανισμών δρχ. 4.000
— Φοιτητών δρχ. 1.500
— Έξωτερικού δολ. 50

Διαφημίσεις δεν δημοσιεύονται.
Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
άρθρων του ΔΑΥΛΟΥ υπό τόν
όρον ότι θα αναφέρεται ρητά η
πηγή τους

Όλες οι συνεργασίες, τά βιβλία
καί τά ταχυδρομικά έμβάσματα
στή διεύθυνση:
Δημήτρη Λάμπρου, Μουσών 51—
17562 Παλαιό Φάληρο, Αθήνα

Παρακαλούνται οί συνδρομητές
πού αλλάζουν διεύθυνση, νά τό
γνωστοποιούν στό περιοδικό.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 3684:

Όδός άνω κάτω μή και ώντή

Δ.Ι.Λ.

ΣΕΛΙΣ 3685:

Ποῦ, έπιτέλους, θά σταματήσει ή πολιτική σήψη;
ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 3685:

Ό πρόεδρος

ΣΠΥΡΟΣ ΝΟΝΙΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 3689:

Αί συνέπειαι τής άρχής τής συμπληρωματικότητας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ

ΣΕΛΙΣ 3697:

Έξω από τήν Ακαδημία ό Γιάννης Ρίτσος!

ΔΕΙΝΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3719:

Όχι ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ, αλλά ΙΣΤΟΡΙΑ

ΗΛΙΑΣ ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3727:

Τò Σιλò

ΣΠΥΡΟΣ Γ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3729:

Τò άνθρωπιστικό Γυμνάσιο

ΑΝ. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ

ΣΕΛΙΣ 3736:

Η πνευματική κατάσταση τού καιρού μας

KARL JASPERS

ΣΕΛΙΣ 3743:

Είς μνήμην Μάρκου Όθωνος

ΟΘΩΝ Μ. ΔΕΦΝΕΡ

ΣΕΛΙΣ 3741:

Μαθηματικά και Πνεύμα

Γ. ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΠΟΙΗΣΗ:

Κ. Γαρίδης, Μ. Γραμματικού, Λ. Κωνσταντινίδου, Στέργιος
Δημούλης, Είρήνη Μίσσιου, Ν. Σπάνιας, Θ. Τσαρνά.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ:

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ: Σελ. 3695 • ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ: Σελ.
3717

ΔΙΗΓΗΜΑ: Σελ. 3733 • ΚΙΝΗΣΗ ΙΔΕΩΝ: Σελ. 3743

Ὁδὸς ἄνω κάτω μίη καὶ ὠυτή

Ὅπως δὲν νοεῖται καὶ δὲν ὑπάρχει ἐξουσιαστής χωρὶς ἐξουσιαζόμενους ἢ ἀντιστρόφως, ἐξουσιαζόμενοι χωρὶς ἐξουσιαστή, ἔτσι δὲν νοεῖται καὶ δὲν ὑπάρχει μιὰ συγκεκριμένη πολιτικὴ «ἠθικὴ» τῆς ἡγεσίας χωρὶς ἀντίστοιχη καὶ ὅμοια πρὸς αὐτὴν πολιτικὴ «ἠθικὴ» τῆς «λαϊκῆς βάσεως» τῆς. Ἄν θεωρήσουμε «πομπὸν» ἠθικῶν μηνυμάτων τὸ ἕνα ἥμισυ τῆς ξυνωρίδας ἐξουσία-μάζα καὶ «δέκτην» τὸ ἄλλο, ἐξυπονοεῖται ἀπαραιτήτως ὑπαρξὴ κοινῶν σημείων τῆς «ἠθικῆς» τους. Ἄν δὲν συνέβαινε αὐτό, ὁ ἐκάστοτε πομπὸς δὲν θὰ ἦταν πομπὸς ἀλλὰ «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Θέλω νὰ εἰπῶ, ὅτι, ἂν ἡ ἡγεσία εἶναι διεφθαρμένη, οἰκονομιστικὴ, δόλια, κλεπτικὴ, δογματικὴ, βλακώδης, ψευδολόγος, πορνικὴ, ἀρπακτικὴ, αὐτονοήτως καὶ ὁ «λαὸς» τοῦ ὁποίου ἡγεῖται εἶναι φορεὺς τοῦ ἴδιου ἀκριβῶς μὲ τὴν ἡγεσία του ἡθους· καὶ τάνάπαλιν.

Βλέπω τὸν ἀναγνώστη μου νὰ διαμαρτύρεται: Πῶς μπορούμε νὰ καταδικάζουμε τὸν κυβερνώμενο ὡς ἔνοχο γιὰ τὴν πολιτικὴ πώρωση τοῦ κυβερνῶντος, ὅταν ὁ πρῶτος δὲν ἐκλέγη ἢ δὲν στηρίξη τὸν δεῦτερο χάριν ἢ ἐν ὀνόματι τῆς πωρώσεως; Ὅταν ἡ στηρίξη ἢ ἡ ἔγκριση ἢ, ἔστω, ἡ ἀνοχή τοῦ «λαοῦ» πρὸς τὴν ἡγεσία τρόπον τινὰ ὑπεξαιρεῖται, ὑποκλέπτεται, μὲ ψεύδη, μὲ «ταξίματα» οἰκονομιστικά, μὲ ἐντέχνως καλλιεργούμενο φανατισμό, μὲ ἐπαγγελλόμενους παραδείσους ὑλιστικῆς χλιδῆς; Ὅταν ἡ «λαϊκὴ ἐντολὴ» δίδεται γιὰ τὴν «κοινωνικὴ δικαιοσύνη», γιὰ τὴν ἀνοδο τῶν ἐνδεῶν, γιὰ – τέλος πάντων – «λαγούς μὲ πετραχήλια» ἔστω, κι ὅχι γιὰ ὅ,τι ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν χορήγηση τῆς ἐντολῆς;

Ὡχ, ἀδελφε ἀναγνώστη! Σὲ τί διαφέρει ὁ ἐξουσιοδοτῶν γιὰ οἰκονομιστικὴ δράση ἀπὸ τὸν ἐξουσιοδοτούμενο; Δὲν «συνεταιρίζονται» ἐπὶ κοινῷ ἀνομολόγητου σκοποῦ; Σὲ τί διαφέρει ὁ ὑποδαυλίζων τὸν φανατισμὸ ἀπὸ τὸν ὑποδαυλιζόμενος; Δὲν εἶναι ἐξ ἴσου νοσηροί; Σὲ τί διαφέρει ὁ ὑποσχόμενος ὑλικὴ χλιδὴ ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἀποδέχεται τὴν ὑπόσχεση;

Δὲν εἶναι κοινὸ «ἰδεῶδες» τους ὁ ὑλισμός; Σὲ τί διαφέρει ὁ ἐπαγγελλόμενος τὴν «κοινωνικὴ δικαιοσύνη» ἀπὸ τὸν «διψῶντα» τὴν «κοινωνικὴ δικαιοσύνη»; Δὲν εἶναι ὁ φθόνος τὸ κοινὸ τους ἔδαφος – τὸ «χαρτί» ἐπὶ τοῦ ὁποίου συντάσσουν τὸ πολιτικὸ συνυποσχετικὸ τους; Καὶ σὲ τί διαφέρει ὁ ψεύτης ἀπὸ αὐτὸν πού πιστεύει στὸ ψέμα; Εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τυπικὸ ζευγὸς προαγωγῶ-πόρνης, πού καὶ οἱ δύο «τόχουν στὸ αἷμα τους» ὅ,τι κάνουν;

Ἄν θέλετε, ἀθωώστε τὴν πόρνη καὶ καταδικάστε τὸν προαγωγὸ, ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ τοὺς καταδικάσω ἐγὼ καὶ τοὺς δύο: Κανένας προαγωγὸς δὲν πλησιάζει ποτέ μιὰ φύσει τίμια γυναῖκα, γιὰ νὰ τὴν ἐκπορνεύσῃ. Καὶ καμμιά πόρνη δὲν ἔχει «προαχθῇ», ἂν ἡ φύση τῆς δὲν εἶναι πορνικὴ. Οἱ ὀρθοὶ γιὰ τοὺς «πάντοτε εὐκολόπιστους καὶ πάντα προδομένους» λαοὺς – ὑποκριτικὲς κορῶνες τοῦ λαϊκισμοῦ τῶν δύο τελευταίων αἰώνων – συγκαλύπτουν τὸ κοινὸ στοιχεῖο τῶν εὐπίστων καὶ τῶν ἀπατεῶνων, πού εἶναι ἡ ἀρπακτικὴ προδιάθεση.

Καταλήγουμε κάπου ἢ ἀπλῶς ἀπαισιοδοξοῦμε; Naί, φίλε, καταλήγουμε κάπου: Ἡ κατάσταση Ἐξουσίας – ἀπαραιτήτως νοεῖται τὸ διδυμο ἡγεσία-μάζα καὶ ποτὲ μόνη ἢ πρώτη ἢ μόνη ἢ δεύτερη –, ἐφ' ὅσον παραμένει πολιτικὸ τέκνο τῆς ἰσότητος, δηλαδὴ τῆς συζεύξεως τοῦ «φύσει ἀνδραποδῶδους», κατ' Ἀριστοτέλη, πλῆθους καὶ τοῦ ἀπολύτως ἀπαραίτητου γιὰ τὸν ἀνδραποδισμό τοῦ ἐξουσιαστή, θὰ κατολισθαίνῃ ὅλο καὶ πιὸ βαθειὰ μέσα στὸ τάρταρο τῆς πολιτικῆς πωρώσεως· θὰ κατολισθαίνῃ μέχρι τὸ τελευταῖο σκαλὶ τοῦ κακοῦ τῆς σκάλας, ἕως ὅτου καὶ ἂν ποτε τὴν ἐταῖρα τῆς ἰσότητος ἀντικαταστήσῃ ἡ ἀρχοντοκρατῆς τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀξίας, τῆς ἀριστείας, καὶ – ἂς ποῦμε πάλι τὴν συκοφαντημένη καὶ ἀπαγορευμένη ἀπὸ τὸ ψεύδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν τῆς σκοταδιστικῆς ἐποχῆς μας λέξη – τῆς ἀριστοκρατίας.

Δ.Ι.Α.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

ΠΟΥ ΠΑΜΕ;

[Ο συντάκτης του άρθρου που ακολουθεί δεν έχει γράψει ποτέ έως τώρα πολιτικό κείμενο. Είναι επιστήμων με σημαντική συμβολή στα διεθνή Μαθηματικά και λαμπρός συστηματικός στοχαστής επί μεγάλων θεωρητικών θεμάτων, τα όποια – όπως γνωρίζουν οι αναγνώστες του «Δαυλού», που έχει την τιμή να τον συμπεριλαμβάνει μεταξύ των βασικών συνεργατών του – αντιμετωπίζει με την ασφαλή μέθοδο της Μαθηματικής Αναλύσεως, της οποίας είναι από είκοσαετίας καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Η απόφασή του επομένως να δημοσιογραφήσει τώρα επί της πολιτικής κατάστασεως είναι εντελώς εξαιρετική, και απορρέει από την όδυν και την όργη που κάθε σκεπτόμενος, κάθε ζωντανός ακόμη Έλληνας πρέπει να αισθάνεται μπροστά στην έσχατη παρακμή και σήψη που ζή ο τόπος. Μακάρι και άλλοι τύποι αναρμόδιοι αλλά ουσιαστικά υπεύθυνοι – όπως πτέπει να είναι όλοι οι Έλληνες για το μέλλον της Ελλάδος –, που τώρα αδρανούν για οποιουσδήποτε λόγους, να πράξουν με οίοδήποτε τρόπο το χρέος τους. – Δ.Ι.Α.]

Ενα ατελείωτο πλήθος παντός είδους ήθικων έκτροπων συνωθείται καθημερινώς, για να περάσει το κατώφλι της δημοσιότητας. Κύματα βιασμών της ήθικης τάξεως αναδίδουν, από τα βάθη της σήψεως, τη δυσσομία μιᾶς άσταμάτητης κοινωνικής παρακμῆς. Τὸ ήθικὸ σύστημα κατέρρευσε, καὶ στὴ θέση τῆς κοινωνικῆς ήγεσίας αναρριχήθηκαν ἀδίστακτοι ἐξουσιαστές, πὺ λυμαίνον-

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Εἶναι γνωστό, ὅτι στὸν τόπο μας εὐδοκιμεῖ, καὶ πολὺ πιάνει, ὁ τίτλος τοῦ προέδρου. Κάθε ἄνθρωπος πὺ κουβαλάει μέσα του τὸ δίπτυχο ἐξουσιαστής - ἐξουσιαζόμενος, θεωρεῖ ἐπιτυχία του κάποτε νὰ πάρει τὸ χρῖσμα τοῦ προέδρου, ἔστω κι' ἂν πρόκειται γιὰ ποδοσφαιρικὸ σὺλλογο τῆς... Κάτω-Πετενίτσας. "Ἄν λογαριάσουμε πόσους προέδρους ἔχουμε ἀνάμεσά μας, πρέπει νὰ φτάσουμε σὲ ἐξαψήφιο ἀριθμὸ. Οἱ ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοὶ μονάχα, γιὰ νὰ «λειτουργήσουν», χρειάζονται γύρω στοὺς 10.000 προέδρους· ἄλλους τόσους πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε γιὰ προέδρους πολιτιστικῶν σωματείων κάθε λογῆς, κι ἀκόμη περισσότερους γιὰ προέδρους τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, ἀθλητικῶν σὺλλόγων, συνδικαλιστικῶν ὁργανώσεων, διοικητικῶν συμβουλίων κρατικῶν ἐπιχειρήσεων, μαθητικῶν συμβουλίων, δικαστηρίων, κομμάτων, ὡς τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. Κι αὐτά, χωρὶς νὰ συμπεριλάβουμε τοὺς ἀναρίθμητους ἐπίτιμους προέδρους, ἀντιπροέδρους, ἀναπληρωτὰς προέδρους, βοηθοὺς προέδρους, παρέδρους κλπ.

Ἀξίζει νὰ ἀναρωτηθεῖ κανεὶς, ποῖο μυστικὸ κρύβει τὸ πόστο τοῦ προέδρου, ὥστε γιὰ μερικοὺς ἀνθρώπους νὰ γίνεται αὐτοσκοπὸς καὶ ἰδανικὸ. Φαίνεται, λοιπὸν, ὅτι τὸ

νται τὸ κοινωνικὸ προϊόν σὰν πειρατὲς στὴν ὥρα τῆς λεηλασίας. Ἡ ἀσυνείδητη ἀναξιοκρατία ἀνέρχεται στὸ βάθρο τοῦ δογματισμοῦ, γιὰ νὰ κρατήσει τὴν ἐξουσία. Τὸ ἀνώνυμο πλῆθος ἀναγνωρίζει ἐντελῶς παθητικὰ τὴν καλπάζουσα διαφθορά, ἐνῶ οἱ ἀναίσχυντοι ἰσχυροὶ τῆς ἐξαθλίωσης λικνίζονται ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ κλεμμένου κροτοῦντος νομίσματος μέσα στὴν ἀχλὺ τῶν ἀναθυμιάσεων μιᾶς προχωρημένης ἀποσύνθεσης. Σχεδιασμένη ἡ καταστροφή ἀπὸ τὴν διεστραμμένη σκέψη τοῦ κακοῦ προχωρεῖ ἀνεύθυνα στὴν ὀλοκλήρωσή της.

Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ληστὲς ἀναδείχνονται ἥρωες τῆς νέας τάξεως πραγμάτων. Ὁ τίμιος, ξεπερασμένο ἀπολίθωμα τοῦ παρελθόντος, εἶναι εἶδος ἀπροσάρμοστο καὶ προβληματικό, ἡ φωνή του ἀσθενικὴ πνίγεται ἀπὸ τὶς κραυγὲς τῶν ἀργυρωνήτων χειροκροτητῶν. Ἀνενόχλητος ὁ δεσποτισμὸς κυριαρχεῖ στὴ συνεχῶς διογκούμενη ἐξαρτημένη ἀνθρώπινη μάζα. Σατανικὰ πλοκάμια προσπαθοῦν νὰ παρασύρουν σὲ θανάσιμο ἐναγκαλισμὸ ὅ,τι παραμένει ἀκόμα ζωντανό. Διεφθαρμένοι προπαγανδιστὲς ντυμένοι μὲ τηβέννους προσπαθοῦν μὲ παραλογισμοὺς καὶ εὐτελεῖ σοφίσματα νὰ παρουσιάσουν τὴν παχυδερμία τῶν ἀρπακτικῶν θηρίων σὰν ἠθικὴ εὐαισθησία. Παραποιοῦν τὰ γεγονότα καὶ ἀσελγοῦν σὲ βάρος σεπτῶν μορφῶν τῆς ἱστορίας, γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὰ ἀδικαιολόγητα. Ἀδίστακτοι περιφρονοῦν τὴν κοινὴ λογικὴ, θεοποιοῦν τὸ ψέμα καὶ καλλιεργοῦν τὸ πάθος, γιὰ νὰ ἰσοπεδώσουν τὸ ἄτομο καὶ νὰ ἐπιβάλουν τὴ θέλησή τους. Ὅταν ἡ φθορά τῶν ἀξιῶν ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν πλήρη χρεοκοπία, μὲ συνακόλουθο τὴν ἀδυναμία ἱκανοποιήσεως καὶ τῶν στοιχειωδῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τῆς ἐξαθλιωμένης μάζας, ποὺ ἀρχίζει νὰ δυσανασχετεῖ, τότε οἱ πωρωμένοι ἐξουσιαστὲς φοροῦν τὴν λεοντὴ τοῦ Ἡρακλῆ καὶ μὲ πρωτοφανὴ ἀναίδεια ἐμφανίζονται ὀργισμένοι, ἔτοιμοι νὰ θυσιάστουν πρὸς χάριν τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν. Ἀποδοκιμάζουν μὲ βδέλυγμία τοὺς διαφθορεῖς τοῦ ἠθικοῦ συστήματος (δηλαδὴ τοὺς ἑαυτοὺς

«προεδριλίκι» εἶναι τυλιγμένο σὲ ἀχλὺ μαγείας, ἀκτινοβολεῖ, εἶναι στολισμένο μὲ μεγάλα ποικιλόχρωμα φτερά παγωνιοῦ καὶ τόγιες αὐτοκρατορικῆς, ὑποθάλλει δύναμη. Ναί, αὐτὸ τὸ τελευταῖο χρειάζεται ἰδιαίτερη προσοχή, γιατί στὴν δύναμη ἀποκορυφώνεται ἡ ἐπιτυχία τοῦ προέδρου (Ἰσόβιου, μακρόβιου, λαθρόβιου). Ὁ λόκληρο τὸ σκηνικὸ τῆς προεδρίας θεμελιώνεται ὑπὸν καὶ ἀποτελεσματικὰ πάνω στὶς ἐπιδιώξεις τῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία, στὶς περιπτώσεις ποὺ συνδυάζεται μὲ οἰκονομικὰ μεγέθη, παίρνει συνήθως καὶ ὑποπτο οἰκονομιστικὸ χαρακτήρα. Δὲν εἶναι σπάνιο ἡ προεδρικὴ καρέκλα νὰ ἀποδείχεται καὶ χρυσοφόρος. Εἴτε τὸ ἐννοοῦν εἴτε δὲν τὸ ἐννοοῦν, οἱ κάθε λογῆς πρόεδροι εἶναι κομισσάριοι καὶ βραχίονες ἐξουσίας.

Ὁ Μοντεσκιέ, δὲν ξέρω πόσο χρήσιμος ἀποδείχτηκε στὴ χώρα του, ἀλλὰ ἐδῶ «μᾶς ἔκασε». Τὴ νόημα μποροῦσε νὰ ἔχει στὴν Ἑλλάδα τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ ἐμμεση ἀντιπροσωπευτικὴ δημοκρατία τῆς ἀνευθυνότητας καὶ τὰ ψευδεπίγραφα συντάγματα στὰ μέτρα τοῦ κάθε συντάκτη, δὲν τὸ κατάλαβα ποτέ. Κι ὅμως ἡ χώρα ποὺ γέννησε τὴν Ἄμεση Συμμετοχικὴ Δημοκρατία καὶ τὶς δημογεροντίες ὡς διοικητικὸ τρόπο ἀναπνοῆς, ἀλήθειας καὶ ἐλευθερίας, ἀναγκάστηκε ἀπὸ τοὺς Φράγκους ἀναμορφωτές μας νὰ φορέσει τὸ ἐξουσιαστικὸ σύστημα διοικήσεως τοῦ Μοντεσκιέ, ποὺ ταιριάζει στὴν πνιγερὴ θολούρα τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ κλίματος κι ὄχι στὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὅλα λάμπουν μέσα στὸ φῶς. Καὶ τὸ τραγικὸ εἶναι, ὅτι σήμερα οἱ Ἕλληνες πιστεύουν καὶ

τους) καὶ ζητοῦν τὴν ἐγκρίσιν καὶ τὴν ἐπιβράβευσήν τους ἀπὸ τὸ ἄκριτο πλῆθος γιὰ τὴν μεγάλην τους προσφορά. Ἡ ἐξουσιαστικὴ ἱεραρχία, ἀκόμα καὶ μὲ φαινομενικὲς θυσίες, ὑποφέρει, γιὰ νὰ ἡρωοποιήσῃ καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν «ἀνεύθυνη» ἡγεσία της. Ὑποκριτικὲς συμμορίες διαλαλοῦν τὴ δόξα τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλῆ, ποῦ προχωρεῖ στὴν κάθαρση, γιὰ νὰ ὑλοποιήσῃ τὰ ὄραματα καὶ τοὺς πόθους τόσων γενεῶν. Δὲν διστάζουν νὰ ἐπινοήσουν ἢ νὰ πρόκαλέσουν κινδύνους, γιὰ νὰ καθυποτάξουν τοὺς ἀφελεῖς καὶ μωρόπιστους στὴ δογματικὴ ἐξουσία. Συνεχῶς παίζουν μὲ τὸ συναίσθημα, ποῦ προκαλοῦν οἱ παραμορφωμένες μνῆμες τοῦ μαζάνθρωπου, τίς ὁποῖες διαστρεβλώνουν γιὰ δικό τους ὄφελος, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ τίμημα, ποῦ πληρώνει πάντοτε τὸ κοινωνικὸ σύνολο. Ὁ κίνδυνος, ποῦ προβάλλουν ἢ δημιουργοῦν, γιὰ νὰ δώσουν διέξοδο στίς ἀδυναμίες τοῦ ἐξουσιαστικοῦ συστήματος, πρέπει νὰ εἶναι τόσο καλὰ ὑπολογισμένος, ὥστε ὄχι μόνον νὰ ἀποδείχνηται ἀποτελεσματικὸς, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε ἀπεχθὴ ἀποτίμησή του νὰ μὴν εἶναι ποτὲ ὑπόλογος ὁ «ἀνεύθυνος» ἐξουσιαστής, ἀλλὰ οἱ ἀνύποπτοι ὑποτελεῖς του.

Η ἐξάρτηση καὶ οἱ περιορισμένες παροχὲς στὴν κατάλληλη στιγμή κρατοῦν τὸν ἄνθρωπο τῆς κοινωνικῆς ἐντροπίας σὲ πνευματικὸ λήθαργο καὶ σὲ ἀπόλυτη ἀδιαφορία γιὰ τὴν καταδολίευση τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐθίζεται στὸ γεγονὸς ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἠθικὲς κατηγορίες. Ἐτσι ἡ συνεχὴς ἀποκάλυψη ἠθικῶν καὶ οἰκονομικῶν σκανδάλων ἀμβλύνει τὴν εὐαισθησία τοῦ ἀπλοῦ πολίτη καὶ τὸν προετοιμάζει νὰ δεχθῇ καὶ τίς πιὸ ἡλίθιες δικαιολογίες. Ἡ παραδοχὴ τοῦ ἐγκλήματος, ὡς φυσικῆς καταστάσεως, εἶναι ἡ πύλη τοῦ ἠθικοῦ θανάτου μιᾶς κοινωνίας.

διδάσκονται, ὅτι τὸ μοναδικὸ σύστημα ποῦ ὑπάρχει, γιὰ νὰ ὁργανωθοῦν καὶ νὰ διοικηθοῦν, εἶναι τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ τοῦ Μοντεσκιέ, χωρὶς νὰ χωράει στὸ νοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ὁ πολίτης μπορεῖ νὰ ἀποφασίζει μόνος του, συμμετέχοντας ἄμεσα στὰ κοινά.

Δὲν περνáει ἐπίσης ἀπὸ τὸ μυαλό μας, ὅτι προκειμένου νὰ φτιάξουμε ἕναν ὁμιλο ὁμοσούντων καὶ ἐλευθέρων ἀνθρώπων γιὰ κάποιο σκοπὸ, δὲν χρειάζεται παρὰ μόνο καλὴ θέληση, ἐργατικότητα, ζῆλος καὶ ἐνδιαφέρον ἀπογυμνωμένο τῆς μιαιφάν ἐξουσίας. Τότε δὲν χρειάζονται οὔτε καταστατικά οὔτε πρόεδροι οὔτε συνωμοσίες, παρὰ μόνο εἰλικρίνεια, ἐντιμότης, θάρρος καὶ ἐλευθερία. Πρὸς τί ὁ Πρόεδρος; Ἄν χρειαστεῖ νὰ ὑπογράψουμε κάποιο χαρτί, ἃς ἐξουσιοδοτήσουμε κάποιον γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ἄν χρειαστεῖ νὰ πάρουμε μιὰ ἀπόφαση, ἃς λειτουργήσῃ ὁ «λόγος» καὶ ἡ λογικὴ, καὶ τότε τὸ καταστατικὸ περισσεύει. Μὲ ἐπεσκέφθη ἐντιμοτάτη κυρία, γιὰ νὰ μὲ ρωτήσῃ, πῶς θὰ φτιάξῃ ἕνα μὴ κερδοσκοπικὸ σωματεῖο μὲ σκοπὸ τὴν προκοπὴ τῆς αἰγαιοπελαγίτικης τέχνης. Δὲν μποροῦσε νὰ σκεφτεῖ ἄλλο τρόπο, γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὸν εὐγενικὸ τῆς σκοπὸ, ἔξω ἀπὸ τὸ σωματεῖο. Εἶχε ταυτιστεῖ τόσο μὲ τὸν Μοντεσκιέ ἀπὸ κυτταρικὸ μπόλιασμα (ὅπως ὅλοι), ὥστε ἡ φόλα τῆς ἐξουσίας καὶ τὸ σάπιο σανίδι ποῦ πατοῦσε ἦταν ἀόρατα.

Γ εννιοῦνται τὰ φοβερά καὶ ἀδυσώπητα ἐρωτήματα: Ποῦ πᾶμε; Ποῦ φτάσαμε; Σ' αὐτὸ τὸν τόπο, ποῦ γεννήθηκε τὸ φῶς τῆς γνώσεως, δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι νὰ ἀντισταθοῦν στὸ χάος τῆς ἠθικῆς ἀνυπαρξίας; Ποιὰ παράνοια μᾶς ὁδηγεῖ στὴν καταστροφή; Ἡ διανόηση εἶναι τόσον εὐνουχισμένη καὶ διεφθαρμένη, ὥστε νὰ βρίσκεται σὲ πλήρη ἀφασία; Δὲν ἀγωνιᾷ; Πῶς εἶναι δυνατόν θεράποντες τῆς Θέμιδας, μαθητὲς τοῦ Ἰπποκράτη καὶ φύλακες τῆς Πόλης νὰ συγκροτοῦν συνδικαῖο τοῦ ἐγκλήματος;

Δ υστυχῶς τὰ γεγονότα δὲν ἀφήνουν καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὴν καθολικὴ σήψη. Σαλμονέλες ὑλικὲς καὶ πνευματικὲς ἀνεμπόδιστες κατατρῶγουν τὸν κορμὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Ὅλα εἶναι ἔτοιμα, γιὰ νὰ δεχθοῦμε ἀθόρυβα καὶ ἀσυναίσθητα τὴν καταστροφή. Οἱ βάρβαροι ἤλθαν καὶ δὲν εἶναι ξένοι, εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ποῦ βιάζουμε καὶ λεηλατοῦμε τὸν τόπο μας. Ἡ μακαριότητα τῆς «σιωπηλῆς πλειοψηφίας» καὶ ἡ ἀδράνεια τῆς κατεστημένης ψευδοδιανοήσεως εἶναι οἱ κύριοι παράγοντες τοῦ ἐπερχόμενου ἀφανισμοῦ· εἶναι ἡ καταλυτικὴ δύναμη τοῦ ὀλέθριου ἔργου τῶν διεστραμμένων ἐξουσιαστῶν.

Α ν πράγματι ὑπάρχουν ἀκόμα σ' αὐτὸν τὸν τόπο ζωντανὰ ὑγιή κύτταρα, καὶ δὲν φτάσαμε στὸ τέλος τῆς ἱστορικῆς μας διαδρομῆς, πρέπει νὰ ἀφυπνιστοῦμε καὶ νὰ ἀντιδράσουμε μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις μας, ὥστε οἱ πνιγμένες φωνὲς τῶν ἐλαχίστων ἀγωνιστῶν νὰ μὴν συνθέσουν ἀπλῶς τὸν equiem ἐνὸς ἐνδόξου ἔθνους.

[15/5/1987]

Ὁ «Δαυλὸς» σ' ἓνα ἀρθράκι τοῦ «Μετεώρου», σελ. 3565, ἐπεσήμανε μὲ τὴν εὐαισθησία του τὶς προσπάθειες τῶν «Μικρῶν Ὁμίλων τῶν Ἀρίστων», ποῦ πέταξαν στὸ καλάθι τῶν ἀχρήστων τὸν Μοντεσκιέ, τὰ καταστατικά, τὰ σωματεῖα καὶ τοὺς προέδρους, βιώνοντας τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἐλευθερία τῆς ἀμεσης συμμετοχικῆς δημοκρατίας, ποῦ μπροστά της ἡ ἐξουσία «βάζει τὴν οὐρὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια». Ὅπως κάθε θαλασσάκι, κάθε ρεματιά, κάθε λοφάκι καὶ κάθε κάμπος στὸν τόπο μας ἔχει τὴν αὐτονομία του, τὸ ὄνομά του, τὰ δικά του χαρακτηριστικά, ποῦ δὲν ἰσοπεδώνονται κάτω ἀπὸ μαζοποιητικοὺς ὁδοστρωτῆρες, ἔτσι καὶ ἡ δράση τῶν ἐλευθέρως σκεπτομένων κοινωνικῶν ὁμίλων οργανωτικά καὶ διοικητικά δὲν χωράει κάτω ἀπὸ τὸ ἰσοπεδωτικὸ καπέλλωμα τοῦ Μοντεσκιέ καὶ τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν, ποῦ ἀπολήγουν μὲ παραπλάνηση στὴν ἐξουσία τῶν κάθε λογῆς προέδρων. Καὶ γιὰ νὰ μὴ σημειωθοῦν παρεξηγήσεις, διευκρινίζεται ὅτι ὑπάρχουν καὶ πρόεδροι μὴ ἐξουσιαστικοῦ χαρακτῆρος, παρὰ τὸν ἐξουσιαστικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖο ὑπηρετοῦν· ἀλλὰ πρόκειται περὶ φωτεινῶν ἐξαιρέσεων, ἀσχετῶς ἂν τελικῶς ἡ ἐξουσία ἐκδικεῖται καὶ τιμωρεῖ καὶ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς προέδρους.

Σπύρος Νόνικας

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ

(τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν)

Αἰ συνέπειαι τῆς ἀρχῆς τῆς συμπληρωματικότητος

[Τὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ συμπύκνωση τοῦ θέματος ὁμιλίας τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γ. Καρ., ποὺ δόθηκε στὸ Εὐγενίδειο Ἰδρυμα στὶς 24 παρελθόντος Ἀπριλίου, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 60 ἐτῶν ἀκαδημαϊκῆς ἐργασίας τοῦ διαπρεποῦς Ἑλληνοφυσικοχημικοῦ. Στὴν ἐκδήλωση αὐτὴ μίλησαν παρουσιάζοντας τὸ ἔργο τοῦ τιμωμένου οἱ ἀκαδημαϊκοὶ κ.κ. Ι. Ξανθάκης καὶ Κ. Ἀλεξόπουλος, οἱ καθηγητὲς κ.κ. Π. Δημοτάκης καὶ Ι. Τσαγκάρης, ἡ Κα Γ. Πανδῆ, ὁ κ. Ι. Σκάλος κ.ἄ.).

Κατὰ τὸ ἔτος 1927 οἱ Bohr καὶ Heisenberg εἰς τὴν ἀναζήτησιν ἐρμηνείας διὰ τὴν Κβαντομηχανικὴν κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀβεβαιότητος, ἣτις διατυποῦται εἰς αὐστηρὰς μαθηματικὰς ἐξισώσεις, εἶναι ἀπόρροια μιᾶς γενικωτέρας ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς τῆς συμπληρωματικότητος. Ἡ ἔννοια τῆς συμπληρωματικότητος ἐθεμελιώθη κατόπιν κυρίως ὑπὸ τοῦ Niels Bohr, κατ' ἀνάπτυξιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ Heisenberg. Αὐτὴν θὰ θεωρήσωμεν ἐδῶ ὡς γνωστήν, ἀφοῦ πολλοὶ δημοσιεύσεις καὶ ὁμιλίας ἔχουν γίνεαι περὶ αὐτῆς.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς συμπληρωματικότητος, ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν δύο βασικὰ δυναμικά, τὰ ὁποῖα φαινομενικῶς μὲν εἶναι ἐναντία πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ ἐν τῇ πραγματικότητι ἀλληλοσυμπληροῦνται, οὕτως ὥστε ἀμφότερα νὰ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ μίαν ὁλοκληρωτικὴν, καθολικὴν κατανόησιν τῶν φαινομένων. Κάθε δυναμικὸν θεωρεῖ τὰ φαινόμενα ἀπὸ τῆς ἰδικῆς του σκοπιᾶς καὶ κάμνει χρῆσιν μιᾶς ἰδίας γλώσσης, ἣτις δὲν πρέπει νὰ μείγνυται μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἄλλου δυναμικοῦ. Καμμία τῶν δύο αὐτῶν γλωσσῶν δὲν εἶναι καλυτέρα τῆς ἄλλης, καὶ αἱ δύο μαζί εἶναι ἀναγκαῖαι πρὸς πλήρη περιγραφὴν τοῦ φαινομένου.

Κλασσικὸν παράδειγμα συμπληρωματικότητος εἶναι ὁ δυαδισμὸς σωματιδίου καὶ κύματος. Εἶναι δυνατόν νὰ περιγράψωμεν τὴν ἐν κινήσει ὕλην εἴτε ὡς σωματίδιον εἴτε ὡς κύμα, σύμφωνα μὲ τὰ πειραματικὰ μέσα προσπελάσεως τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζομεν. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὸ φῶς, τοῦ ὁποίου ἡ διττὴ φύσις, κύμανσις καὶ σωματίδια, ἐκδηλοῦται σύμφωνα μὲ τὰ ὄργανα ἀνιχνεύσεως, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλομεν εἰς τὸν δρόμον των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐλύθη ἡ ἐπὶ αἰῶνας διαρκέσασα διαμάχη μεταξὺ Newton καὶ Huygens. Ἀμφότεροι εἶχαν δίκιο.

Ἀπὸ καθαρῶς φυσικῆς ἀπόψεως ἡ συμπληρωματικότης ὑποδεικνύει ἕναν τρόπο, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔννοια καὶ εἰκόνες τῆς κλασσικῆς Φυσικῆς δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν κβαντικὴν θεωρίαν. Ἐκ τοιούτων συλλογισμῶν προκύπτει καὶ τὸ **ἀδιαίρετον, ἀτομιστικόν**, ἐνὸς στοιχειώδους φαινομένου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν βαθυτέραν τοῦ αἰτίας εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ στοιχείου τῆς δράσεως, τῆς σταθερᾶς τοῦ Planck.

Ἀνατρέχοντες τὴν *Φυσικὴν Ἀκρόασιν* τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὸ κεφάλαιον «περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς» θαυμάζομεν συναντῶντες συγγενεῖς πρὸς τὰ λεχθέντα σκέψεις. Διαβάζομεν π.χ. τὸ χωρίον: *«Μάλιστα δὲ φανερόν, ὅτι ἀδύνατον εἶναι συνεχῆ τὴν ἐπὶ τῆς εὐθείας κίνησιν ὅτι ἀνακάμπτον ἀναγκαῖον στήναι οὐ μόνον ἐπὶ εὐθείας ἀλλὰ καὶ κύκλου φέρηται»*. Εἰς

τὴν σημερινὴν γλῶσσαν διατυπούμενον αὐτὸ εἶναι ἢ κβάντωσις τῆς εὐθυγράμμου κινήσεως.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Bohr ἐπεξέτεινε τὴν θεωρίαν αὐτὴν πέραν τῶν ὁρίων τῆς θεωρητικῆς Φυσικῆς. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀρχὴ τῆς συμπληρωματικότητος ἔχει τὰς ρίζας τῆς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν **δομὴν** τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ὥστε νὰ συναντῶμεν αὐτὴν εἰς ὅλους τοὺς πνευματικοὺς κλάδους, τὴν βιολογίαν, τὴν ψυχολογίαν, τὴν κοινωνιολογίαν, εἰς θρησκευτικὰ προβλήματα καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ περιγραφή τῆς κβαντικῆς περιπτώσεως σωμάτιον — κύμα εἶναι μόνον ἓνα κατ' ἐξοχὴν ἐμφανὲς παράδειγμα. Θὰ ἀναφέρω μερικὰ ζεύγη συμπληρωματικότητος:

Πνεῦμα — ὕλη

Λόγος — αἰσθήσεις

Ἀγάπη — δικαιοσύνη

Ἐνορατικότητα — Ὁρθολογικὸς Συλλογισμὸς

Αἱ γλωσσικαὶ διατυπώσεις αὐτῶν τῶν συμπληρωματικῶν δυναμικῶν εἶναι θεμελιώδους σημασίας καὶ πρέπει νὰ τυγχάνουν μεγίστης προσοχῆς. Ὁ Bohr δὲν ἐκουράζετο νὰ τονίζῃ πάντοτε τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς γλώσσης νὰ διατυπώσῃ ὅλα τὰ βιώματα τὰ ὁποῖα ζῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ εἰδικῶς τὴν ἀνάγκην διατηρήσεως μιᾶς ἀμιγροῦς γλώσσης διὰ κάθε χωριστὸν δυναμικόν.

Αἱ γνωστικαὶ αὐταὶ ἐπιτυχίαι δὲν προέκυψαν ἀμαχητί. Προηγήθησαν μεγάλοι συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἑρευνητῶν μὲ ἐντονωτάτας διαφωνίας. Οὕτω ὁ Einstein, προσηλωμένος εἰς τὴν ἀντίληψιν αἰώνιων, σταθερῶν νόμων τοῦ σύμπαντος, ὑπῆρξε ἐνάντιος τῆς στατιστικῆς ἐρμηνείας τῆς κυματομηχανικῆς. Μὲ ἔμφασιν, κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς μνημειώδους διαλόγου, ἔλεγεν εἰς τὸν Bohr «ὁ Θεὸς δὲν παίζει κύβους» καὶ εἰς αὐτὸν ἀπήντα ὁ Bohr: «Δὲν τίθεται τὸ ζήτημα, ἐὰν ὁ Θεὸς παίξῃ κύβους ἢ ὄχι, ἀλλὰ ἐὰν ἐμεῖς γνωρίζωμεν, τί ἐννοοῦμεν, ὅταν λέγωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς παίζει ἢ δὲν παίζει κύβους». Μὲ αὐτὸ ἤθελε νὰ ἐξάρῃ τὸ περιωρισμένον καὶ ἀνεπαρκὲς τῶν γλωσσικῶν μας διατυπώσεων.

Συνήθως δὲν ἀναλογιζόμεθα, ὅτι ἡ ἐμπειρία εἶναι τὸ ἥμισυ τῆς πείρας, δηλαδή, ὅτι τὸ καθημερινῶς ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας δὲν εἶναι ταυτόσημον μὲ ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἄνθρωπος. Εἰς τὴν συνολικὴν πείραν πρέπει νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ διὰ συλλογισμῶν καὶ ἐνοράσεως ἀποκτημένη. Ὁ Κάντ ὠνόμασε αὐτὴν **ὑπερβατικὴν λογικὴν**.

Ἐπὶ βιολογικοῦ ἐπιπέδου συναντῶμεν πολλὰ συμπληρωματικὰ ζεύγη, ὅπως

προσαρμογὴ — δημιουργικότης,

τύχη — αἰτιοκρατία,

αὐτοσυντήρησις — αὐτομετασχηματισμός.

Μὲ τὸν αὐτομετασχηματισμὸν ἐπισημαίνομεν μίαν ὑπέρβασιν, μίαν αὔξησιν τῶν ὀργανισμῶν πέραν τοῦ ἑαυτοῦ τῶν, διὰ τῆς δημιουργίας νέων δομῶν καὶ νέων τρόπων συμπεριφορᾶς. Τοῦτο ὁδηγεῖ εἰς αὔξησιν τῆς πολυπλοκότητος, **γνώρισμα τῆς ζώσης ὕλης**. Ἐπὶ ψυχολογικοῦ πεδίου τὸ ζεῦγος συνειδητόν — ὑποσυνειδητόν εἶναι πολὺ καταληπτόν, καθ' ὅσον τὸ φέρομεν συνεχῶς μαζὺ μας. Ἡ καλὴ ἰσορροπία τῶν δύο αὐτῶν δυναμικῶν εἶναι γνώρισμα τῶν ψυχικῶς ὑγιῶν ἀτόμων. Πολλὰς πληροφορίας περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας μᾶς παρέχει τὸ ὑποσυνειδητόν διὰ τῶν ὀνείρων, πρὶν ἢ τὸ δόρυ τῆς ὀρθολογικῆς ἀκριβείας διαλύσῃ τὸ περιεχόμενόν τῶν.

Ἡ σύνθεσις τῶν δύο πόλων εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ παραδοχὴ τῆς μιᾶς ὁψεως νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ τὴν παραδοχὴν τῆς συμπληρωματικῆς ἄλλης. Ἡ ἀρχὴ τῆς συμπληρωματικότητος δὲν εἶναι ταυτόσημος μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ λίκυ μαχητικοῦ Ἡρακλείτου «τὰ πάντα ἐξ ἐναντιότητος γίνεσθαι», διότι δὲν πρόκειται μόνον περὶ δύο ἀντιρρόπων δυναμικῶν, ἀλλὰ διότι αὐτὰ καὶ συνυπάρχουν καὶ ἀλληλοσυμπληροῦνται, ὥστε ἀμφοτέρω νὰ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὸ ὅλοκληρωμένον φαινόμενον. Ἄς σκεπτόμεθα πάντοτε τὸν δυαδισμὸν σωμάτιον —

κῶμα ὡς δύο διαφορετικὰς ἀπόψεις τῆς αὐτῆς μεταφυσικῆς πραγματικότητος.

Πόσον μεγάλη ὑπῆρξε ἡ ἐκπληξίς τοῦ Bohr, ὅταν κατόπιν συζητήσεων μὲ γνῶστην τοῦ κινεζικοῦ πολιτισμοῦ διεπίστωσεν, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς συμπληρωματικότητος ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Κινέζους φιλοσόφους τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος καὶ αὐτὴ ἀποτελοῦσε βασικὸν παράγοντα τοῦ πολιτιστικοῦ βίου των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἐν πολλοῖς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι. Πρέπει καὶ ἡμεῖς ἐδῶ νὰ διαθέσωμεν ὀλίγα λόγια διὰ τὴν συμβολὴν τῆς Ἀπὼ Ἀνατολῆς.

Εἰς τὴν Κινεζικὴν φιλοσοφίαν ὑπάρχουν δύο **ἀρχετυπικοὶ** πόλοι, οἵτινες ρυθμίζουν τὴν πορείαν τοῦ Σύμπαντος καὶ ἔχουν τὰς ὀνομασίας Yin καὶ Yang. Διὰ τοὺς Εὐρωπαίους δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ γίνῃ νοητὸν τὸ ἀκριβὲς περιεχόμενον τῆς Κινεζικῆς φιλοσοφίας. Διὰ τοῦτο εἶναι φρόνιμον νὰ ἀκολουθήσῃ κανεὶς τὰς περιγραφὰς τοῦ ἱατροῦ Manfred Porket, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔχει ἐνδιατρίψει εἰς τὴν Κινεζικὴν ἱατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Κατ' αὐτὸν τὸ Yin περικλείει ἐννοίας ὅπως τὸ **δεκτικόν**, τὸ **συντηρητικόν**, τὸ **συνεσταλμένον**, τὴν **συνεργάσιμον δραστηριότητα**, ἐνῶ τὸ Yang ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐννοίας τοῦ **προωθητικοῦ**, **ἐπεκτατικοῦ** καὶ **ἐπιθετικοῦ**, τῆς ἀγωνιστικῆς δραστηριότητος.

Ὅλα τὰ φαινόμενα εἰς τὴν Φύσιν εἶναι δυναμικά. Ὁ ρυθμὸς τῶν μεταβολῶν τοῦ σύμπαντος εἶναι κυκλικός, τόσον ὡς πρὸς τὰς ὑλικὰς, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς ψυχικὰς μεταβολὰς. Ἡ κυριαρχία τοῦ Yin ἐναλλάσσεται μὲ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Yang, τῆς ἀλλαγῆς τελουμένης ὅταν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν φθάσῃ εἰς ἓνα ὠρισμένον ὅριον. Ἡ δυναμικὴ ἐναλλαγὴ ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν δύο πόλων.

Τοιοῦτου εἶδους πολικαὶ συζεύξεις πραγματοποιοῦνται εἰς τὰ ἀκόλουθα ζεύγη:

Θῆλυ — Ἀρρενωπὸν

Γῆ — Οὐρανὸς

Σελήνη — Ἥλιος

Ἑσωτερικόν — Ἐξωτερικόν

Ἡ πολιτιστικὴ ἀντίληψις τῶν Yin — Yang στερεῖται τελείως τῆς ἐννοίας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἀντὶ αὐτῶν ὑπάρχει τὸ ζεῦγος Ὁφέλιμον — Ἐπιβλαβές, ὅπου ἡ καλὴ ἰσορροπία τῶν δύο αὐτῶν πόλων εἶναι τὸ Ὑγιές, ἐνῶ διαταραγμένη ἰσορροπία εἶναι τὸ Ἀσθενικόν. Κατὰ τοὺς Κινέζους φιλοσόφους ἡ ἐναλλαγὴ τῶν διαφόρων πολιτιστικῶν περιόδων ὀφείλεται εἰς τὴν μετατόπισιν τῆς θέσεως τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν δύο πολικῶν δυναμικῶν Yin καὶ Yang. Ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς τῆς δοξασίας ἦτο ὁ φιλόσοφος Tzou Yen, ὅστις ἐζησεν ἀπὸ τὸ 340-260 π.Χ. Ἡ θεωρία του, καίτοι θεωρουμένη ἀνώριμος, ἔτυχε μεγάλης διαδόσεως. Τὸ σύμπαν εἶναι ἓνα δυναμικὸν σύνολον καθοδηγούμενον ὑπὸ νόμων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἀρμονίαι καὶ ἀντιφάσεις, πολλαπλότης καὶ ἐνότης. Τὰ πάντα κινοῦνται εἰς κύκλους, ἄνθρωποι καὶ Φύσις ἀποτελοῦν μίαν ἐνότητα, ἀμφοτέροι ὑπακούουν εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους. Ἡ εὐρεῖα διάδοσις τῆς δοξασίας αὐτῆς καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Κίνας ὀφείλεται μεταξὺ ἄλλων καὶ εἰς τὸ σύντομον τῶν δύο ὀνομασιῶν, Yin καὶ Yang. Μὲ μόνον μίαν **συλλαβὴν** ἐκφράζομεν ἓνα μεγάλο σύμπλοκον ἐννοιῶν. Θὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς χρῆσιν αὐτῆς τῆς εὐκολίας.

Ἡ ἐκτίμησις τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών τῆς ἐποχῆς μας δείχνει, ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς μίαν περίοδον, ὅπου ἡ κατακτητικὴ ἐπεκτατικότης, ἡ καθυπόταξις τῆς Γῆς καὶ ἐν γένει τῆς Φύσεως τίθενται εἰς τὴν ὑψηλοτέραν βαθμίδα ἀξιολογήσεως. Ἡ κρίσις τὴν ὁποίαν διατρέχει ὁ γήινος πληθυσμός, προέρχεται ἐκ τῆς διαταραχῆς τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ ἐπιθετικῆς ἀναλύσεως καὶ οἰκολογικῆς συνθέσεως, ἥ, ὅπως λέγουν οἱ Κινέζοι, μεταξὺ Yin καὶ Yang. Εὐρισκόμεθα σήμερον εἰς τὸ Yang. Ἐπειδὴ ὁ κόσμος, εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν, εἶναι ἓνα δίκτυον δυναμικῶν σχέσεων, ἓνα σύνολον ὄντοτήτων στενὰ συνδεδεμένων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προωθήσῃ τὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς τμήματος αὐτοῦ τοῦ συγκροτήματος πέραν ὠρισμένων ὁρίων, χωρὶς νὰ διαταράξῃ τὴν ἰσορροπίαν τοῦ συνόλου, ἀφοῦ ἡ μονόπλευρος

ανάπτυξις ενός τμήματος επιφέρει την άτροφικὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς ἄλλου. Αἱ ρίζαι τῆς σημερινῆς καταστάσεως Yang ἀνιχνεύονται μέχρι τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰῶνος.

Θὰ ἐξιτορήσω συντόμως τὴν δρᾶσιν ἐνὸς τῶν πρωτοπόρων τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐφηρμοσμένων φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς βιομηχανίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τοῦ *Sir Francis Bacon*. Ὁ Bacon ὑπῆρξε μία ἰσχυρὰ προσωπικότης, ἡ ὁποία ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν (1561-1626) χάρις εἰς τὴν συγγραφικὴν του ἱκανότητα, τὴν ρητορικὴν του δεινότητα καὶ χάρις εἰς τὰ πολλὰ ἀξιώματα τὰ ὁποῖα κατεῖχεν εἰς τὸ Λονδίνον. Εἶναι ὁ θεμελιωτὴς τῆς συγχρόνου ἐπαγωγικῆς μεθόδου εἰς τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας. Ἡ δραστηριότης του ἐπροκάλεσε μίαν γενικὴν ἀφύπνισιν καὶ ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ κατὰλοιπα τινὰ τοῦ Μεσαίωνος, καθοδηγοῦσα τοὺς μαθητὰς του πρὸς τὰ μεγάλα ὑλικά ὀφέλη, τὰ ὁποῖα συναποκομίζει ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς Φύσεως. Σήμερον ὅμως ἐκτιμῶμεν τὴν δρᾶσιν του καὶ τὰ ἀποτελέσματά του διαφοροτρόπως. Διότι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον παρῶτρυνε τοὺς ἀκροατάς του νὰ προβαίνουν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς Φύσεως, πολὺ μᾶς ξενίζει, λόγῳ τοῦ ἐντόνου του φανατισμοῦ. Ἀναφερόμενος εἰς τὴν Φύσιν ἀνεφώνει:

«Πιέσατέ την, τυραννήσατέ την, διὰ τὰς πρὸς ὑμᾶς μυστικά της, ἀπαρνηθῆτε φιλοσοφικὰς ἱκανοποιήσεις καὶ θρησκευτικοὺς ἡσυχασμούς, ἐπεκτείνετε παντοῦ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡφελιμότης εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἀποκτήσατε ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας διευκολύνσεις».

Πόσον διάφορος ἦτο ἡ στάσις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὴν Γῆν, τὴν ὁποίαν ἡγάπων καὶ ἐσέβοντο, ὡς τὴν τροφοφόρον καλὴν μητέρα ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ ἐποχὴ μας ἐκληρονόμησεν τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς μονοπλεύρου δραστηριότητος τοῦ Bacon, ὑπὸ μορφήν σοβαρῶν οἰκολογικῶν προβλημάτων. Ἡ ἔκτασις τῆς ρυπάνσεως τοῦ περιβάλλοντος διὰ τῆς ἐκθετικῶς αὐξανομένης κατοικίσεως τῆς Γῆς ἔχει λάβει, ἐνεργειακῶς λογιζομένη, διαστάσεις συγκρισίμους μὲ τὴν τάξιν μεγέθους τῶν σεισμῶν καὶ τῶν ἡφαιστειακῶν ἐκρήξεων. Ὁ ἄνθρωπος ἐγίνε πλέον γεωλογικὸς παράγων.

Ἐνα τῶν πολλῶν αὐτῶν προβλημάτων εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθον:

Ἡ βιομηχανικὴ δραστηριότης καὶ ἡ ἀποψίλωσις τῶν δασῶν, ἰδιαίτερος εἰς τὰς τροπικὰς περιοχάς, ἐπιφέρουν αὐξήσιν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος τῆς ἀτμοσφαίρας. Αὕτῃ ὅμως προκαλεῖ, δι' ἐνὸς ἀποτελέσματος θερμοκηπίου, τὴν παγίδευσιν τῆς θερμικῆς ἀκτινοβολίας τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Τοῦτο ἐπιφέρει τήξιν τῶν πάγων καὶ παγετώνων εἰς τὰς πολικὰς περιοχάς, μὲ συνέπειαν τὴν ἀνύψωσιν τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης. Ὑπολογίζουν, ὅτι παραθαλάσσιαι πόλεις, ἡ Μασσαλία, ἡ Νεάπολις, ὁ Πειραιεύς, κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου αἰῶνος δὲν θὰ ὑπάρχουν πλέον, διότι θὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ μὲ τὸν αὐτὸν ρυθμὸν ἢ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος παροχῇ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Εἰς μίαν ἐργασίαν μου, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ἡ Ἱταλικὴ Ἀκαδημία «ΚΑΤΑΝΙΑ» τῆς Σικελίας, ὑπελόγησα, ὅτι μία ἀναδάσωσις εἰς παγκόσμιον κλίμακα θὰ ἦτο ἱκανή, διὰ τῆς δεσμεύσεως τοῦ CO₂ καὶ ἐκλύσεως O₂ νὰ κρατήσῃ τὸ CO₂ τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς μέτριον, σταθερὸν ἐπίπεδον. Πρὸς τοῦτο θὰ ἦτο ἀναγκαῖον, ὅπως κάθε κράτος προβῇ εἰς ἀναδάσωσιν ἐπιφανείας ἴσης πρὸς τὰ 2,6% τῆς ὁλικῆς του ἐκτάσεως διὰ μίαν σειρὰν ἐτῶν.

Ὡς ἐπίσημον χρονολογίαν διὰ τὴν ἀπαρχὴν τῆς κυριαρχίας τῆς νεωτέρας ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως πρέπει νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Δύσεως ἀπεχωρίσθησαν διδακτικῶς αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστήμαι καὶ τὰ Μαθηματικὰ ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν. Ἀντὶ τῆς δοξασίας ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι ἕνας ζωντανὸς πνευματικὸς ὄργανισμός, ἐκυριάρχησεν ἡ ἀντίληψις, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι μία μηχανή.

Αἱ φιλοσοφικαὶ ὁμῶς δοξασταὶ ζοῦν καὶ ὑπὸ λανθάνουσαν μορφήν, εἶναι μακροβιότεραι τῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν, αἵτινες σχεδὸν πάντοτε φέρουν μόνον ἐφήμερον μανδύαν. Καὶ ράκη φωτὸς δύνανται νὰ ὑπερνικήσουν τὸ σκότος, ὅταν μία ἰδέα τὰ συναρμολογήσῃ.

Εὐτυχῶς σήμερον εὐρισκόμεθα εἰς ἓνα στάδιον σχετικῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῶν μόνον ὀρθολογιστικῶς σκεπτομένων. Ἀπὸν πρὸς τοῦτο παράδειγμα εἶναι καὶ ἡ εἰσαγωγή εἰς τὸ καταστατικὸν τῆς Διεθνοῦς Ὁργανώσεως Ὑγείας. Ἐκεῖ ὀρίζεται ἡ ὑγεία, ὡς ἀκολουθῶς: «*Ὑγεία εἶναι μία κατάσταση πλήρους σωματικῆς, πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς εὐεξίας καὶ ὅχι μόνον ἡ ἀπουσία μιᾶς ἀσθενείας ἢ ἀναπηρίας*». Ἀντιλαμβανόμεθα ἀμέσως, ὅτι ὁ ὁρισμὸς αὐτὸς δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς Σχολῆς τοῦ Ἱπποκράτους καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ μίαν πραγματείαν του, ἡ ὁποία ἀργότερον ἔλαβεν τὸν τίτλον «*Περὶ ἀερίων, ὑδάτων καὶ τόπων*», ὅπου ὁ ἄνθρωπος παρίσταται ὡς προϊόν τοῦ περιβάλλοντος. Εἰς αὐτὸ ἀνήκουν ὅχι μόνον ὑλικοὶ παράγοντες, ἀλλὰ καὶ κοινωνικοὶ, ψυχολογικοὶ, καὶ ἐὰν ὁ ἐξεταζόμενος εἶναι ἐλεύθερος πολίτης ἢ ἐὰν ζῇ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τυράννων.

Πρέπει να λεχθῇ, ὅτι οἱ πρακτικοὶ θεραπευταὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξήσκουν τὸ ἐπάγγελμα τῶν κατὰ τρόπον συλλαμβάνοντα τὸν ὁργανισμὸν ὁλοκληρωτικῶς. Ὁ Pasteur εἶχε σαφῶς ὁλοκληρωτικὰς οἰκολογικὰς ἀντιλήψεις, αἵτινες ὅμως πολλαπλῶς παρημελήθησαν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ διαδόχους του. Ὁ ὁργανισμὸς παύει πλέον νὰ εἶναι ἀπλῶς μία μηχανή, τὴν ὁποίαν προσπαθοῦμε νὰ ἐπιδιορθώσωμε, ὅταν ὑποστῇ μίαν βλάβην.

Εἰς τὴν πορείαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ ὁ ἐρευνητῆς συχνότατα διερωτᾶται, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἐξέλεξε τὸν δρόμον, ὅστις ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὑπάρχει ἓνα ἀσφαλὲς κριτήριον πρὸς τοῦτο; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει ἓνα γενικὸν κριτήριον, ἀλλὰ μία πληθὺς πρακτικῶν κριτηρίων, τῶν ὁποίων κοινὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ἔχουν ὡς βάσιν τὴν ἐπιτυχίαν ἐπὶ οἰκονομικοῦ ἢ κοινωνικοῦ ἐπιστημονικοῦ πεδίου. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ὅμως εἶναι ἐλεύθερον ἀμφιβολίων. Θὰ ἤθελα νὰ ἀναφερθῶ εἰς ἓνα μόνον κριτήριον, χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν ἐλληνικότητά του. Ἡ συνάντησις μας μὲ τὸ ῥαῖον εἶναι πάντοτε χαρμόσυνον μῆνυμα, πηγὴ ἐνθαρρύνσεως: Ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει εἰς μίαν ὁμήγυριν μαθητῶν τοῦ τὴν λύσιν ἑνὸς μαθηματικοῦ προβλήματος ἐτερμάτισε τὴν ἀπόδειξιν τοῦ λέγων: «*Ἐὰν ὅμως κανεὶς ἔχῃ νὰ προτείνῃ τὴν ἐπινόησιν μιᾶς ἄλλης ὥραιότερας λύσεως, ἃς λάβῃ τὸν λόγον, ἀσμένως θὰ τὸν ἀκούσωμεν*». Ἡ ταύτισις τοῦ ἀληθοῦς μετὰ τοῦ ῥαίου εἶναι ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴν Ἑλληνικὴν Κλασσικὴν περίοδον. Ἀργότερα ἡ νηφαλιότης τῶν Ῥωμαίων συνετέλεσεν εἰς ἀποφασιστικὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν. Ἡ ἐξασκουμένη ἐναντίον τοῦ ῥαίου κριτικὴ ἔλεγεν:

1ον. Τὸ ῥαῖον δὲν εἶναι καὶ ἀναγκαστικῶς ὠφέλιμον.

2ον. Τὸ ῥαῖον δὲν εἶναι δίκαιον.

Εἰς αὐτὰ ἤδη διαβλέπει κανεὶς τὸν Ῥωμαϊκὸν χαρακτῆρα. Εἰς τὴν κριτικὴν αὐτὴν προσετέθη κατὰ τοὺς Χριστιανικοὺς χρόνους καὶ ὅτι τὸ ῥαῖον δὲν εἶναι εὐλαβές. Μία διάχυτος δυσπιστία ἐναντι τῆς ἐννοίας τοῦ ῥαίου ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται. Σήμερον εἰς φυσικοχημικὰ ἐργαστήρια συχνότατα διατυποῦνται αἱ τυχόν ἀμφιβολίαι διὰ μίαν πολὺ ἐπιτυχὴ μέτρησιν μὲ τοὺς λόγους: «*Εἶναι πολὺ ὥραία ἡ μέτρησις, διὰ νὰ εἶναι ἀληθινή*». Ὅμως τὸ ῥαῖον ἀπευθύνεται πρὸς τὸ μὴ ὀρθολογικὸν αἶσθημα, εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Κάντ, ἡ ἄνευ ὑλικοῦ τινος συμφέροντος εὐαρέστησις.

Σὺν τῷ χρόνῳ συνειδητοποιοῦνται καὶ αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι, τὰς ὁποίας δυνατόν νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ῥαῖον. Ἡ κριτικὴ θεώρησις τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ἀποκαλύπτει μίαν ἐνδόμυχον πολικότητα, μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς συμπληρωματικότητος. Ὁ Baudelaire, μὲ τὴν ποιητικὴν του διαίσθησιν, ἀκριβέστατα ἐπισημαίνει, ὅτι μέχρι τοῦδε εἶχεν θεωρηθῇ ἐκάστοτε ἡ μία μόνον πλευρὰ τοῦ ῥαίου καὶ ὅτι εἰς αὐτὸ ἐμφωλεύουν δυναμικὰ συμπληρωματικῶς συνθέτοντα τὴν ἐννοιάν του. Τὸ ποίημά του πρὸς τὴν Ὁραιότητα ἀρχίζει ὡς ἑξῆς: «*ὦ Ὁραιότης, ἔρχεσαι ἀπὸ ὑψηλὸν οὐρανὸν ἢ ἀνεβαίνεις ἀπὸ βαθειὰ ἄβυσσος*». Διαβάζοντες τὴν βιογραφίαν τοῦ Baudelaire ἐννοοῦμεν πλήρως, ὅτι αὐτὸς ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἐνδεδειγμένος νὰ διαγνώσῃ τὴν συμπληρωματικὴν πολικότητα, ἥτις κρύπτεται εἰς τὸ φαινόμενον τοῦ ῥαίου. Ὁ περιπετειώδης βίος του, ἡ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ῥαίων

γυναικῶν συγγραφῇ τῶν δύο ποιητικῶν του κύκλων «Λευκὴ Ἀφροδίτη» καὶ «Μαύρη Ἀφροδίτη» ἀπεκάλυψαν εἰς αὐτὸν τὴν διχότομον ὑφὴν τοῦ ὥραιου.

Φρονοῦμεν, ὅτι δὲν λανθάνομεν ὑποθέτοντες, ὅτι καὶ ἡ, κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, τελεσθεῖσα ἐπαναστατικὴ διεύρυνσις τοῦ πεδίου τῆς Μουσικῆς μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς πολυφωνίας ἔχει τὰς ρίζας τῆς εἰς τὴν ὑποσυνειδητὸν δράσιν τῆς ἀρχῆς τῆς συμπληρωματικότητος. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς *contra puncti* τεχνικῆς συντελεῖ εἰς τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἔκφρασιν τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος. Ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα πολιτιστικὰ δεδομένα θὰ ἐναρμονίζωνται μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς συμπληρωματικότητος.

Ὁ Χρόνος, ὅστις ἀποτελεῖ βασικὸν παράγοντα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν συμπληρωματικῶν ζευγῶν, παρὰ τὰς ἐπιτυχίας τῆς θεωρητικῆς Φυσικῆς, παραμένει ἓνα αἰνίγμα, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ κάθε ἄνθρωπον. Ἡ παροδικότης του γίνεταί πρόξενος συναισθηματικῶν ἐκδηλώσεων. Ὁ Einstein, ἐν ὧν τοῦ ἐπικειμένου θανάτου του, εἶπεν: «*Διὰ ἐμᾶς τοὺς πιστεύοντας Φυσικοὺς ὁ διαχωρισμὸς μεταξὺ παρελθόντος, παρόντος καὶ μέλλοντος ἔχει μόνον τὴν σημασίαν μιᾶς ἐπιμόνου φαντασιώσεως*».

Πολλαὶ ἐρμηνεῖαι ἐδόθησαν εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Einstein. Μεταξὺ ἄλλων ἐκδοχῶν ἡ ἀκόλουθος εἶναι ἡ πιθανότερα. Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν μίαν διὰ τὸν Einstein παρήγορον σκέψιν ἐναντὶ τῆς παροδικότητος τοῦ χρόνου. Δὲν λέγει μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους, ὅτι εἶναι Φυσικὸς καὶ πιστεύει, ἀλλὰ λέγει, ὅτι πιστεύει διότι εἶναι Φυσικὸς. Ἡ βαθυτάτη ἀλήθεια τῆς Φυσικῆς εἶναι, ὅτι αὐτὴ ἀποκαλύπτει τὸ ἐνιαῖον τῆς πραγματικότητος, κατονομάζουσα τὴν διαχωριστικὴν γραμμὴν τοῦ χρόνου ὡς μίαν ἀπλὴν φαντασίωσιν, τουτέστιν καταργοῦσα τὴν παροδικότητά του.

Τερματίζων τὴν ὁμιλίαν μου θὰ ἤθελα νὰ ἀπευθύνω ὀλίγα λόγια πρὸς τοὺς νέους φοιτητάς, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν τώρα τὰς σπουδὰς των εἰς τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας. Θέλω νὰ σᾶς πῶ, πόσον εὐτυχεῖς σᾶς θεωρῶ, διότι ἀρχίζετε τὰς σπουδὰς σας εἰς μίαν ἐποχὴν, ὅπου ἡ πολιτεία θέτει εἰς τὴν διάθεσίν σας ἐργαστήρια ἀρτιότατα ἐξοπλισμένα. Κάνετε εὐρυτάτην χρῆσιν αὐτῆς τῆς εὐκαιρίας, ἀφοῦ τὰ πάντα ρεῖ, ἐργαζόμενοι μὲ τὸν εὐγενῆ σκοπὸν πρὸ ὀφθαλμῶν νὰ ἀποδώσετε εἰς τὴν μητέρα Γῆν τὰ ἐπὶ αἰῶνας τώρα στερηθέντα δικαιώματά της. Συμβάλετε καὶ ἐσεῖς εἰς τὸ σταμάτημα τῆς ἀγρίας ἐκμεταλλεύσεως τῶν φυσικῶν πόρων. Ἐκπονήσατε διὰ τῆς ἐφευρετικότητός σας μίαν γόνιμον συνεργασίαν μὲ τὴν Φύσιν, ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν οἰκολογικὴν ἰσορροπίαν. Εἰμαι βέβαιος, ὅτι ἐργαζόμενοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ συνεισφέρετε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, τιμῶντες τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος. Καλὴ Τύχη!

ΛΟΥΛΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

Πιό γρήγορα

Πιό γρήγορα περπατᾶτε,

ἔρχεται ἡ Νύχτα.

Μᾶς πλησιάζει τὸ ἔρεβος.

Ἡ ὁμίχλη μᾶς ἔκανε ἤδη σκιές.

Ἡ βροχὴ – σταγόνες αἷμα –

ἀχνίζει ἐπάνω στὰ κορμιά μας.

Πιό γρήγορα περπατᾶτε.

Ἡ Νύχτα ἔφτασε.

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

Οί πολυμαθεῖς μελαγχολικοὶ βλάκες

Παρακολουθῶ, ὅπως εἶναι φυσικό, μὲ ἠϋξημένο κι ἐγὼ ἐνδιαφέρον τὴν πολυσήμαντη «Ύπόθεση τοῦ Ἀλφαβήτου», πού ἐδῶ καὶ ἐνάμισυ περίπου χρόνο ἐξελίσσεται μεθοδικὰ στὶς στήλες τοῦ «Δαυλοῦ», καὶ θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ἐδῶ μιὰ ἀκόμη πτυχή της, ἐξ ἴσου σημαντικὴ μὲ τὶς ἄλλες πολλὲς καὶ φοβερές, τῶ ὄντι, πλευρὲς πού ἀπεκάλυψε ἡ διερεύνηση τοῦ ζητήματος, ὅπως εἶναι ἡ ἐθνικὴ, ἡ πολιτικὴ, ἡ ἐκπαιδευτικὴ, ἡ ἐπιστημονικὴ... Ἐννοῶ τὸ γεγονός ὅτι ἑκατοντάδες «εἰδήμονες» καὶ «ἐμπειρογνώμονες» ἐπὶ τοῦ θέματος, ὅπως – πανεπιστημιακοὶ καὶ μὴ – γλωσσολόγοι, ἀρχαιολόγοι, φιλόλογοι, ἱστορικοί, ἐπιγραφολόγοι ἢ ἐκπαιδευτικοὶ σύμβουλοι, παράγοντες τῆς Ἀνωτάτης καὶ Μέσης Παιδείας, «ταγοὶ» τοῦ ἀρμόδιου ὑπουργείου κ.ἀ. μὲ πολλοὺς τίτλους ἐπιστημολογίας, σπουδῆς, πολυμάθεια κλπ. συνελήφθησαν κοιμώμενοι, ἀγνοοῦντες, ἀδιαφοροῦντες γιὰ ἓνα θέμα «τους» ἀπὸ ἀπλοὺς ἐρασιτέχνες. Καὶ μιλῶ γιὰ ὑπνωσι, ἄγνοια καὶ ἀδιαφορία, γιατί θὰ ἦταν βαρὺ νὰ συμπεριλάβω ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν στὴν κατηγορία τῶν πρακτόρων τῆς διεθνοῦς ιδεολογικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξουσίας, πού συνειδητὰ διαστρεβλώνουν τὴν ἱστορία καὶ τὴν ἀλήθεια χάριν τῆς ἐξουσιαστικῆς σκοπιμότητος.

Τὸ τραγικὸ συμπέρασμα πού προκύπτει ἀπὸ τὴν κατάστασι αὐτὴ εἶναι, ὅτι τὸ τεκμήριον τῆς πολυγνώσιας, τῆς πολυπειρίας, δὲν ἀντιπροσωπεύει καμμιὰ ἐγγύησιν ἢ προϋπόθεσιν τῆς ἀλήθειας. Ἀπὸ τότε πού ἀπλοῖ πάλι ἐρασιτέχνες ἀνέτρεψαν τὴν παραδεδεγμένη ἱστορικὴ ἄποψιν ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ Ἔπη δὲν ἀποτελοῦν ἐκθεσὴ ἱστορικῶν γεγονότων (χρειάσθηκε νὰ ἐμ-

φανισθεῖ ὁ ἔμπορος Ἑρρίκος Σλήμαν, γιὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν Τροία καὶ τὶς Μυκῆνες καὶ νὰ γελοιοποιήσῃ τὶς θεωρίαι χιλιάδων εἰδικῶν) ἢ βρῆκαν τὸ κλειδί τῆς ἀποκτίσεως γραπτῶν μαρτυριῶν γιὰ πανάρχαιους πολιτισμοὺς (ὁ ἀρχιτέκτων Μιχαὴλ Βέντρις ἀποκρυπτογράφησε τὴ Γραμμικὴ Γραφὴ Β τῆς Κρήτης), οἱ παλιῆς παρατηρήσεις τοῦ Ἡράκλειτου («πολυμαθίῃ νόον ἔχειν οὐ διδάσκει») ἢ τοῦ Πλάτωνος («πολυπειρία καὶ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γίνονται πολὺ μείζων ζημία») γίνονται ἄκρως ἐπικαίρες, καθὼς ἰσχύουν χαρακτηριστικὰ γιὰ ἓνα σύνθετον φαινόμενο τοῦ καιροῦ μας: τὸν ἐπιστημονισμό - ἀκαδημαϊσμό. Πρόκειται γιὰ τὸ ὀριστικὸν γεγονός τῆς ὑποταγῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρευνας στὶς διάφορες ἐπιστημονικὰς «τάσεις», «σχολὰς» ἢ «ρεῦματα» – ὅλα ἐλεγχόμενα καὶ κατευθυνόμενα ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν -, γεγονός πού ἀφαιρεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς αὐτοδυναμίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην καὶ αἶρει ἔτσι τὶς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις ἐλεύθερης προσεγγίσεως τῆς ἀλήθειας. Ἡ ὑποδούλωση τῆς ἐπιστήμης στὴν ἐξουσιαστικὴ σκοπιμότητα δημιουργεῖ ἀφ' ἑτέρου τὸν τύπον τοῦ «ἐπιστήμονος», πού ἢ «προκοπή» του καὶ ἢ ἐπιστημονικὴ ἐπιβολὴ του ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν νομιμοφροσύνην του ἔναντι τῶν κατεστημένων θεωριῶν. Εἶναι αὐτονόητο, ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ σύγχρονου διανοομένου πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸν ἐπιστήμονα. Καὶ ὀρθῶς ἓνας πανεπιστημιακός, ἐπίσης, ὁ κ. Η. Νικολοῦδης, μιλάει στὸ προηγούμενον τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ» γιὰ κάποια «ἐρατικὴ» ἀκαδημαϊκὴ ἐξουσία, ἑτοιμὴ νὰ ρίξῃ ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅσους ἀναπτύσσουν ἀντίθετες

πρὸς τὶς δικές της «άνορθόδοξες» ἀπόψεις.

Τὸ φαινόμενο τοῦ σημερινοῦ ἐπιστημονισμοῦ - ἀκαδημαϊσμοῦ θυμίζει πολὺ τὸν σχολαστικισμὸ τοῦ Μεσαίωνα. Ὅπως τότε οἱ διανοούμενοι δὲν μπορούσαν, ποτὲ σχεδόν, νὰ ὑποστηρίζουν κάτι χωρὶς νὰ ἐπικαλεσθοῦν κάποιο ἀντίστοιχο χωρίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς πού νὰ τοὺς «καλύπτει», ἔτσι καὶ οἱ σύγχρονοι ὁμοιοὶ τους δὲν τολμοῦν ἢ δὲν ξέρουν νὰ ποῦν κάτι χωρὶς νὰ ἀνατρέξουν στὴ βιβλιογραφία, χωρὶς νὰ παραπέμψουν, χωρὶς νὰ παρατάξουν σελίδες ὁλόκληρες ὑποσημειώσεων. Ἔτσι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ νέα πληγὴ τῆς Ἐπιστήμης, τὴν ἐκδοσὴ ἐκατομμυρίων «ἐπιστημονικῶν» βιβλίων, στὰ ὁποῖα δὲν βρίσκει κανεὶς τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐπαναλήψεις καὶ συρραφεὲς δημοσιευμένων ἀπόψεων διαφόρων ἄλλων. Ἐχομε δηλαδὴ μιὰ μεταποιητικὴ «βιομηχανία βιβλίων κατασκευασμένων ἀπὸ βιβλία» («books made of books», ὅπως χαρακτηριστικὰ ὀνομάζεται), πού ἐπέχει θέσιν «ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς». Διερωτᾶται κανεὶς, γιατί οἱ συντάκτες τῶν βιβλίων αὐτῶν τὰ γράφουν, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους δὲν εἶναι τίποτε δικό τους, κι

ἀφοῦ ὅ,τι περιέχουν τὸ ἔχουν ἤδη γράψει ἄλλοι.

Ἐπισημαίνοντας τὴν κακοδαιμονία αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης τοῦ καιροῦ μας θεωρῶ δίκαιο νὰ πῶ ὅτι δὲν εἶναι ἡ χειρότερη. Πρόκειται γιὰ καλοήγη μορφὴ ἐκτροπῆς, γιὰ ἔγκλημα, ἔστω, ἀλλὰ χωρὶς προμελέτη, διαπραττόμενο ἀπὸ ἀνυποψίαστους σχολαστικούς, ἀπ' αὐτοὺς τοὺς «πολυμαθεῖς μελαγχολικοὺς βλάκες», ὅπως λέγει ὁ ποιητής. (Δεῖτε τὴν ἐξοχὴ εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ «Δαυλοῦ», καὶ θὰ συμφωνήσετε μὲ τὴν ἀπλὴ εἰρωνικὴ διάθεση τοῦ καλλιτέχνη, χωρὶς νὰ σᾶς δημιουργηθῇ αἴσθημα ὀργῆς ἢ ἀπέχθειας). Κι ἐπιτέλους, ἔγκλημα πολὺ περισσότερο συγγνωστὸ ἀπὸ τὸ κακούργημα τῆς συνειδητῆς πρακτορεύσεως, ἐκ μέρους «ἐπιστημόνων», τῶν σκοπῶν τῆς διεθνοῦς ἰδεολογικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξουσίας - πρακτορεύσεως τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἀμέτοχοι, δυστυχῶς, καὶ κάποιοι, λίγοι, ἀπὸ τοὺς ἐμπλεκόμενους στὴν «Ὑπόθεση τοῦ Ἀλφαβήτου» ταγούς μας - καὶ κάποιοι λίγοι, λέγω, «Φοινικιστές».

Μετέωρος

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΡΙΔΗΣ

Ἀτίτλο

Περίμενε κάποιο μέγα γεγονός.
Κάτι σὰ θάνατο, πού ἐξαφανίζει τὴν ὑπαρξὴ διαπαντός.
Βλέποντας τᾶστρα τὴ νύχτα
ἕνας κεφάλαιος ἄρπαξε τὴ σκυτάλη καὶ βάδιζε
κάνοντας σεληνιακοὺς ὑπολογισμούς.
Ἄν πεθάνω, ἔλεγε, τὰ νυμφίδια θὰ μὲ κλαῖνε
κι' ἡ μοναξιά μου, κρίνο γιὰ ἐπιταφίους,
θὰ μὲ σκεπάζῃ μὲ μαῦρο.
Ποιὸς εἶπε πὼς χρειάζεται ἡ ποίηση...
Ὅλα σ' αὐτὸν τὸν κόσμον περπατᾶνε στοὺς κήπους
τὴ νύχτα, τότε πού οἱ ἄνθρωποι κοιμοῦνται.
«Ἀφες αὐτοῖς»...

*Τίβεννος, διακρι-
τικά επίτιμον διδά-
κτορος καὶ χαμόγε-
λα τῶν Πανεπιστη-
μιακῶν στὸν κ.
Γιάννη Ρίτσο στὴν
αἴθουσα τελετῶν
τοῦ Ἀθηνῆσι -
προθάλαμο τῆς Σι-
ναίας;*

ΔΕΙΝΙΑΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

Πῶς ἔφθασες, Ἕλληνα, νὰ «κάνεις τὴν πάπια» ὀλοζωῆς; Ποιὰ φριχτὴ μάγισσα, Λαέ μου, σὲ μεταμόρφωσε σὲ κοπάδι πάπιες προσυδατισμένες σὲ πετρελαιοκηλίδα — ὅποιος **προφταίνει** ν' ἀσελγεῖ **στὸ σπαραγμό** σου;

ΕΞΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ,

ἐπειδὴ **τέτοια προσκύρωσις** τῶν ποιημάτων του (αὐτῶν ποὺ παραθέτω ἀμέσως), ἐρμηνευόμε-
νη ἀπ' τὰ παιδιά μας **δική μας** κατάφασις-διακήρυξις πῶς, τάχα, ἀναγνωρίζουμε σ' αὐτὸ τὸ
λόγον μείζονα σημασίαν - βαρύτητα - ἐγκυρότητα, θὰ σημαίνει

τὴν ἀποβλάκωσι κ' εὐνουχισμό τους!

— Καλά, κι ἂν πρόκειται περὶ διαφορᾶς ἀπόψεων ὡς πρὸς τὸ **τί εἶναι μείζων σημασία -
βαρύτης - ἐγκυρότης;** Ἄν ὁ Ρίτσος βλέπει **ἄλλου** - ἄλλως αὐτὲς τρεῖς κυρίες;

Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι, ὑπείκων στὸν διαβोλεμένο Κώστα Μόντη,

[Βρῆτε μου ἓνα ὑπόδειγμα φωτός,

βρῆτε μου ἓνα ὑπόδειγμα σκοταδιοῦ,

ΝΑ ΞΕΡΟΥΜΕ ΤΙ ΜΙΛΑΜΕ.]

δὲν θὰ μοῦ λείπει ἡ εὐθύτης: Χωρὶς σεμνότητες, ὀπισθοβουλίες, ἐπιφυλάξεις, θὰ δώσω τὸ
μέτρο μὲ τὸ ὅποιον **μετρῶ**, τὸ ζητούμενον δηλαδὴ «**ὑπόδειγμα φωτός**» — οὕτως ἢ ἄλλως

θεωρώ την ποίησι τοῦ κ. Ρίτσου «**υπόδειγμα σκοταδιού**»... Ἔτσι, ἐφ' ὅσον συμφωνήσουμε πῶς ἔχουμε ὄντως τὸ σωστὸ μέτρο, τὸ εὐρηματικὸ «**υπόδειγμα φωτός**», θὰ ἐμπιστευθοῦμε τὴν προσωπικὴ μας ἀντίληψι — ἀδιάφοροι γιὰ τὸ τί διακελεύεται, τί «λένε οἱ ἄλλοι», μή... συλληφθοῦμε ὕστεροῦντες!

Ὑποσχόμενος σὲ προσεχῇ ἐργασία μου νὰ καταδείξω περίοπτη τὴ σκοτεινότητα ἀπ' τῇ μιά, ἀδιαφορίαν ἢ ἐλαφρότητα ἀπ' τὴν ἄλλη, ποὺ φέρει τὸν κ. Ρίτσο **ὅ,τι δὲν εἶναι** ἢ ποὺ τὸν μπάζει ἀπ' τὸ παράθυρο «ἐπίτιμον διδάκτορα» στὰ Πανεπιστήμια (τοῦτο εἶναι καὶ τό... ἐπιχείρημα τῶν ἄκριτων: «ἀφοῦ ὅλα τὰ Πανεπιστήμια τὸν ἀναγνωρίζουν...» — στὴν πραγματικότητα μόνον **ἀμοιβαῖον ἀνανισμόν** διδάσκει...), περνῶ ἀμέσως στὰ πράγματα: Ληφθέντα ἀπ' τὸ περιοδικὸ «νέα σύνορα» (τεῦχος 74ο, Ἰούνιος 1984, ἐξ ὁλοκλήρου ἀφιερωμένο στὸν κ. Ρίτσο — γιὰ τὰ «**ἐβδομήντα πέντε χρόνια του**»), παραθέτω τὰ τέσσερα **πρῶτα** ἐκ τῶν **δεκατεσσάρων** ποιημάτων, ὅπως ἀκριβῶς διατάσσονται καὶ τιτλοφοροῦνται ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν κ. Ρίτσο:

Γιάννης Ρίτσος
14 ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ἀπ' τὴν ἀνέκδοτη συλλογὴ
«Στιγμογραφία»
Ἀθήνα

*Ἔχτισε ἓνα σπίτι
μὲ φωνὲς πουλιῶν
κάθεται μέσα
δὲν ἔχει παράθυρα
οὔτε τοίχους -
ἄχ ὁ ἄπιστος*

• • •

*Ξαπλωμένος
σὲ δύο γυμνά σανίδια
ἀκούει μὲ κλεισμένα μάτια
φωνὲς καὶ φωνὲς
ἀφῆστε με - εἶπε -
ἀφῆστε με
βγήκε στὸ μπαλκόνι -
τὶ ὥραϊα ποὺ τὸν στενεύουν
τὰ δικά του παπούτσια*

• • •

*Τὸ ξέρει
αὐτὰ ποὺ τοῦ προσφέρουν
εἶναι πολὺ περισσότερα
ἀπ' ὅσα δίνει -
θὰ 'πρεπε πιά νὰ μεγαλώσει
ἢ νὰ κρυφτεῖ.*

• • •

*Στὴν ἄκρη τοῦ σφυριοῦ
ἔχει χαράζει τ' ὄνομά του*

ὅταν χτυπάει τὴν πέτρα
 χτυπιέται
 αὐτός
 χίλιες φορές καρφωμένος
 μὲ τὰ καρφιά πού 'χε καρφώσει
 στὸν ψηλὸ τοῖχο
 γιὰ νὰ κρεμάσει
 τὶς αὐτοπροσωπογραφίες του.

● ● ●

Ἔνοχος ἴσως
 ὑποκριτής ἴσως
 κοιτάζει γύρω φοβισμένος -
 νὰ 'χε τουλάχιστον ἐξασφαλίσει
 τὸ ἄλλοθι ἐνὸς ἀγάλματος.

● ● ●

Σταθμοὶ τῶν τραίνων (...)

(Ὁ τελευταῖος στίχος ἀπ' τὸ ἐπόμενο ποίημα — πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐβδομήντα τεσσάρων λέξεων).

Ἴδου ἡ ποίησις - μέτρον

Γιὰ νὰ μορφώσει (κριτικά - συγκριτικά) τὴν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ **προσωπικὴν** ἀντίληψιν
 ὁ ἀναγνώστης, παραθέτω τρία ποιήματα ἐτέρου ποιητοῦ — τὸ «μέτρον» περὶ τοῦ ὁποίου
 ὁμίλησα, τὸ «ὑπόδειγμα φωτός» τοῦ Μόντη. Πλέον αὐτοῦ θὰ ἐπιχειρήσω καὶ μιὰ δι' ὀλίγων
 ἀνάλυσί τους — δίδοντας, δίκην «πilotοῦ», δεῖγμα τῶν πενιχρῶν μου δυνατοτήτων σ' ὅ,τι
 ἀφορᾷ στὴν **προσληπτικότητά μου** ὡς ἀναγνώστου ἐπίσης:

Ἕννος εἰς τὴν ἐλευθερίαν

Πάνω σὲ σύγνεφο ἄχραντο, πάνω στὸ μεσημέρι,
 σ' ἔγραψα λάδι τῆς ἐλιᾶς, γάλα παχὺ τῆς μάνας.
 Σὲ σκέδιασα τὸ νούφαρο, σὲ κέντησα τὸ ἀστέρι
 - δὲν σ' ἀνταμώνω στοὺς καρπούς, μὰ σ' ἀγαπῶ στοὺς σπόρους.

Ἀνθρῶπος α

Σὲ συντυχαίνω κῶλο ἄσβου καὶ σούρσιμο σαλιάγκου
 καὶ νεκροβόραν ὕαινα κι ὀχιὰ κολοβωμένη.
 Πελματοβᾶμον μὲ χαλκά, ζωπίσω ἀρκοδογύφτου
 καὶ χῶμα πού ἐκεφάλωσε καὶ λάσπη πού ἐβουλήθη...

...

Καὶ στέκω, λέω, καὶ σὲ θεωρῶ κι ἴδια σ' ἀποθανυμάζω
 τό 'να καὶ τ' ἄλλο, ἔτσι κι ἄλλιῶς, μὰ πάνω ἀπ' ὅλα, πούλιο,
 ὅταν ἀετομακρύνεσαι, σὰν γερακοζυγίεσαι...

Ἀνθρῶπος β

Κρατῶ ἀπὸ λάσπη καὶ Θεὸ καὶ γίνομαι καὶ εἶμαι
 ἔκρηξι χθόνιας ἔντασης, παλμός πού αὐτορροφεῖται.
 Ἴστος δεσμώτης ἔρχομαι, μὰ φεύγω μέθη ἰδέας
 — μὲ πάει παθεροβούλησι, μὰ λιονταρομακραίνω....

Ἀνάλυσις πρώτου ποιήματος

Στὴν ἐπιφάνεια τῆς ἀγνότητος («*σύγνεφο ἄχραντο*») καὶ ὀρίμασης («*μεσημέρι*») ὁ ποιητὴς γράφει τὴν ἐλευθερίαν «ἅγια τῶν ἀγίων» του. Τὴν «*σκεδιάζει-κεντάει*», πράγμα ὕψιστο, ὄνειρῶδες, ἀμόλυντο («*ἀστέρι*» – *ὅταν ἐγράφη τὸ ποίημα δὲν εἶχαν ἀκόμα μολυνθεῖ τὰ ἀστέρια...*) καὶ διαφυγὴν ἀπ' τὴν βεβήλωσιν («*νούφαρο*» τοῦ βυθοῦ ἔκθεσιν-προσφορὰ, λέγω, τοῦ παραμυθένιου, ἔκλαμπρου, ἀγλαοῦ, περιαιγοῦς — ἑαυτὸν δαπανώμενον μὲ «δῶρημα τέλειον», ἀσυγχώρητο, ἀνευτέλιστο, ἀνεκφαύλιστο, ἀχυδάιστο, ἀποκλείοντα πρόσβασιν-οἰκειότητα διὰ τῆς παρεμβολῆς *μάξης νεροῦ!*...

— Ἰδεαλισμοί.

— Ἰσως — ἂν δὲν τὴν ἔγραφε (ἐλευθερίαν) ἐπίσης *ψωμί καὶ λάδι* (*ψάνα-χλωρός στάχυς* σίτου), ἅγια τροφή δηλαδὴ ποὺ διὰ τοῦ πεπτικοῦ μηχανισμοῦ περνᾷ στὴ Ζωὴ καὶ *στὸν... βόθρο!* Ἰσως — ἂν δὲν τετραγώνιζε τὸν κύκλο μὲ τὸ ν' «ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν στὰ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα καὶ ἀγῶνες («*σπόρους*»), ἐνῶ τὴν *γνωρίζει* ἀσύμπτωτη, ἀσυνάντητη *στὴν εὐτυχὴ ἔκβασιν* τῶν ἀπελευθερωτικῶν κινήματων-ἀγῶνων («*καρπούς*»)!.. Κι ὅλ' αὐτὰ, ὅταν ὁ ἴδιος αὐτὸς ποιητὴς-στοχαστὴς, ἔχοντας ὀρίσει τὴν ἐλευθερίαν

«*τρόπον τοῦ εἶναι ἀπότοκον καὶ παράλληλον
συνειδητῶν ἐνεργειῶν ἱκανῶν νὰ ἐξουδετερώσουν
ἄλλες ἐνέργειες*»

[ἐγὼ διόρθωσα τὸ λεξικὸ μου...], καταλαλεῖ ἀνήθικο τὸ περισσὸ τῆς ἐλευθερίας!
Τέσσαροι στίχοι ποὺ θὰ ἔφεραν τὸ Πανεπιστήμιον σ' ὅλες τίς βαθμίδες τῆς ἐκπαίδευσης...

Ἀνάλυσις δευτέρου ποιήματος — τοῦ τρίτου δὲν θὰ χρειασθεῖ:

Ὁ ποιητὴς θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὁλότητα ποὺ συνιστοῦν, ἐξ ἴσου, τόσο τὸ ὕψιστον-ἄριστον (παραίτησις ἀπ' τὸ περισσὸ) ὅσο καὶ τὸ ταπεινότατο-αἰσχιστον (διεκδίκησις περισσοῦ). Ποὺ σημαίνει, *κατ' ἰσομοίραν*, ὅ,τι ἀνεξιλέωτο, ἀσυνθηκολόγητο, ἄκαμπτο, ἀπροσκύνητο (*μὴ παραίτησις ἀπ' τὸ ἀπαραίτητο ἐνστιγματικά*) κι ὅ,τι ὑπεξούσιο, χαμερπές, δουλωμένο («*σούρσιμο σαλιάγκου*»).

— Δουλωμένο σὲ ποιόν;

— *Στὸν ἴδιο τὸν Ἀφανισμό* — στὸν αὐτοαφανισμό του. Συνεχίζω ἀπ' τὴν διακοπὴ. Ποὺ *συναποτελοῦν λοιπὸν (τὴν ὁλότητα)* ὅ,τι μεῖζον *μαζί* μὲ ὅ,τι ἔλασσον. Ὅ,τι ἐπικότατον *μαζί* μὲ ὅ,τι γελοιωδέστατον! Παράξενος ποιητὴς, παράξενον μάθημα: Δὲν ὑποτιμᾷ-ἐξαιρεῖ τίποτε! Καταθέτει τὸ σεβασμὸ-θαυμασμὸ του ἐξ ἴσου στὶς ἀνθρώπινες ιδιότητες, αὐτὲς ποὺ συνέστησαν καὶ συναποτελέσαν τὴν

Ἅγια Δυστυχία τῆς Ζωῆς, αὐτὸ τὸ θριαμβικὸ πανηγύρι
τῆς αὐτοπροαχθείσης σὲ συνειδήσιν

Κοσμικῆς Ὑλῆς – «*εἴμαστε ἀπ' τὴν οὐσία τῶν ἄστρων*»!

Καὶ βέβαια εἶναι συγκλονισμὸς, ὅταν τὸ *ἐφιαλτικὰ δύσλεκτο* μπορεῖ νὰ διασαλπίζεται ἐαρινὴ συμφωνία ὑπαύχενος ἀποχώρησης (Ι) σὲ *μιά λέξιν* (*ἀετομακρύνεσαι*) τὴν ἴδια στιγμή ποῦ, σὲ *μιά λέξιν ἐπίσης* (*γεροκοζυγιέσαι*) χαράσσεται δι' ἑσω γλυφῆς ἢ ἐκ φλεγομένης βάτου ἐντολὴ μόνη:

Οὐ παρατεῖσαι, ντουφεκαλεῦρη, τοῦ ἐνστιγματικὰ ἀπαραίτητου — ὅχι ἵπποσύνης καὶ «τὴν ἐτέραν παρειάν»: γεράκι νὰ βγάζει μάτια, μὰ χωρὶς καταθέσεις στὴν Ἑλβετία...

Οἱ ἔδρες στὴν Ἀκαδημία μὲ ἀπλὴ ἀναλογικὴ

«*Μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ* στὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων *μῆκε ἐπὶ τέλους*

μέσα στοὺς κόλπους (Δεινίας: sic) τῆς Ἀκαδημίας τὸ Ε.Α.Μ. (...) Καὶ εἶναι καιρὸς νὰ συνηθίσουν καὶ οἱ ἀγαπητοὶ ἀκαδημαϊκοὶ (Δεινίας: sic) (2) πὼς (...) θὰ παρακαθίζουν στὸ ἴδιο τραπέζι μὲ τὸ Κ.Κ.Ε.»

[Θ.Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, «ΕΘΝΟΣ» 12 Μαρτίου ἐ.ἐ.].

Δεινίας: Ἦτάξ' κ. Φραγκόπουλο, Ε.Α.Μ., Κ.Κ.Ε., ὅλους τοὺς σκεφθήκατε... Με μένα τι γίνεται; Ἀνάρχα τοῦ κερατᾶ, ἐγώ, ποτὲ νὰ μὴν «παρακαθίσω» — λιγδῶσω; Σὲ τι ὕστερῳ τῶν Ἐαμιτῶν ἀμφοτέρων τῶν Ἀκαδημιῶν (Ἀθηνῶν, Ταυγέτου καὶ λοιπῶν ὁρέων...), ἢ τῶν ντεσκαμισάδος συντρόφων βελουδομέταξου, γούνας καὶ ἄλλων καταντίπ πρoλεταριακῶν... ἄξεσουάρ;

Καλῶ τὸν κ. Φραγκόπουλο [καὶ μαζί ὅλο τὸν ἐσμὸ τῶν ἰδεολόγων βογιάρων ποὺ ἔχουν ἐπιπέσει στὸν (δύσληπτης ἄκρως αἰτιολογίας) λουφὲν (διακόσια τὸ μήνα;)] νὰ ὑπερασπισθεῖ τὴν εἴσοδο στὴν Ἀκαδημία τῶν τεσσάρων πρόσφατων (τῆς γκράν ὠριμότητας!) ποιημάτων τοῦ κ. Ρίτσου, ποὺ παρέθεσα ἤδη. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ τυχόν προβαλλόμενον ὅτι «ἔχει ἀναγνωρίσει τὸ Ρίτσο ὅλος ὁ κόσμος», εἶναι ἐπιχείρημα μόνον γιὰ τὰ τσιὸ τοῦ Κόμματος.

Παραλλήλως καταγγέλλω τὸν κ. Φραγκόπουλο ὅ,τι εἶναι, μὲ τὸ νὰ προβάλλει ἐτσιμουγουσταρικά τὸν κ. Ρίτσο. «... κιβωτὸν τῆς νέας μας ποιήσης, κόσμημα καὶ καύχημα, σὲ παγκόσμια κλίμακα, τῆς ἐλληνικῆς γραμματολογίας» (3).

Ὅτι λαὸς σαπισμένος ἀπὸ μέσα τοῦτη ἡ ράτσα, λαὸς ποὺ τὸν κάτσιασε ἡ ἄτιμη κολληγιά κι ὁ ἐπιζῶν κοτζαμπασισμός, ταπεινώνει πάντα τὸν ἀνδρισμό του, τί πιὸ φυσικὸ ἀπ' τὸ νὰ ὑποχρεώνεται νὰ σωπαίνει ἄτιμα, ἀνανδρα, μουνούχικα — ἀπ' τὸ νὰ περνᾷ στὸ αἶμα τῆς Φυλῆς ἀτιμία, ἀνανδρίαν, εὐνούχους τρόπους;

Πὼς ἐφθασε ὁ Ἕλληνας νὰ «κάνει τὴν πάπια» ὁλοζωῆς; Ποιὰ φριχτὴ μάγισσα, Λαὲ μου, σὲ μεταμόρφωσε σὲ κοπάδι πάπιες προσυδατισμένες σὲ πετρελαιοκηλίδα — ὅποιος προφθαίνει ν' ἀσελγεῖ στὸ σπαραγμὸ σου;

Πὼς συνέβη ὁ κριτῆς-βραβευτῆς κ. Φραγκόπουλος νὰ μὴ ἀπορρίπτει «τοῦ μουνιοῦ τῆς», ἐπειδὴ ἡ ἀπόρριψις θ' ἀποτελοῦσε.... προηγούμενον; Ἐπειδὴ, λέει, θὰ ὑποχρεώετο ν' ἀπορρίψει καὶ τὰ «μαθήματα μαλακίας» τοῦ κ. Ρίτσου; Πὼς ἐγιναν.... ἀναπόρριπτες «ἐξ ὀρισμοῦ» οἱ βρωμιές τοῦ κ. Ρίτσου; Ποιὰ μοίρα κυβερνάει αὐτὴ τὴ Χώρα, ὥστε ἕνας (πανίσχυρος) κομματικὸς ἐκδοτικὸς μηχανισμὸς νὰ φτιάχνει τὴ «διανοησί» τῆς ὅ,τι εἶναι;

Ἄ, κ. Φραγκόπουλε, ἄ, ἄ, ἄ... Ἄ, τί καλὰ ν' ἀνέβαινε ἡ γενιὰ μας στὸν ψηλότερο «ἀπορρώγα» τοῦ Καβοκολῶνες καὶ νὰ βουτοῦσε. Ἄ, καὶ νάταν Νικολοβάρβαρη. Ἄ, καὶ ἀντάρα μεσανύχτου — ὦρα....

Ἐξ ἄλλου γιὰ δευτέρη φορά, ξανά, καταγγέλλω ὅ,τι εἶναι τὸν κ. Φραγκόπουλο. Ὅτι καὶ ἄλλως κατασκευάζει τοὺς Ἕλληνες ἀνανδρους, χαντούμηδες, ἰδιῶτες μὲ τὰ περεφιτικά τῆς περιδιαγραμματικῆς διπλωματικότητος — τὶς μμημουαπτικὲς «σουειπονμουειπειες» ποὺ εἰσάγει σὲ χῶρον αἶμα, (ΦΟΝΟΣ κι ΑΥΤΟΦΟΝΙΑ!...), ἡ διαφάνεια:

«Μαθαίνω πὼς ἡ μανιασμένη ἀντίθεσι γιὰ τὴν ἀκαδημαϊκοποίησι τοῦ Ρίτσου ἔχει ὑποχωρήσει ἀνάμεσα στὴ φωτισμένη τουλάχιστον πλειοψηφία τῆς Ἀκαδημίας (Δεινίας: sic) καὶ ἡ πιθανοφάνεια (Δεινίας: sic) ἀρχίζει ν' αὐξάνει. Καὶ ξέρω πὼς ἐφόσον δὲν τεθεῖ θέμα ἀνάμειξης τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ, στίς διαδικασίες τῆς ἀνακήρυξης τῆς ὑποψηφιότητάς του (δηλαδὴ ἐφόσον δὲν κληθεῖ νὰ ὑποβάλει ὑποψηφιότητα) ὁ Γ. Ρίτσος δὲν θά'χε ἀντίρρηση ν' ἀποδεχθεῖ τὴν τυχὸν ἐκλογὴ του» — γιὰ φαντάσου! «Ἐπίσης εἶμαι σὲ θέσι νὰ γνωρίζω (Δεινίας, προσέχτε τὸν κύκλο τοῦ χαϊλαῖφισμοῦ!), πὼς, ἐφόσον ὁ Ρίτσος γίνε ἀκαδημαϊκός, αἴρονται καὶ πολλὰ ἀπὸ τὶς ἐπιφυλάξεις τοῦ Ἑλύτη γιὰ τὴν εἴσοδο του στὴν Ἀκαδημία.» (4) — μᾶς θεοκούφανες, κ. Ἐφόσον Φραγκόπουλο, μ' αὐτὲς ποὺ δὲν.... αἴρονται, τί διάλογο γίνεται;

Μὰ δὲν εἶναι χάρμα ὅλ' αὐτά; Εἶδατε πόσα «λανθάνουν» στὰ παρασκήνια — τὶ «ἐφόσον» ἔχει πέσει στὴν πιάτσα; Εἶδατε γιὰ τὶ ὀπτησιν, ἐψησιν, «μαγειρεμα» φυσάει τὰ κάρβουνα ὁ κ. Φραγκόπουλος;

Νὰ τὴν κληροδοτήσετε στὰ παιδιά σας αὐτὴ τὴν (περίτεχνη — τῆς πυρκαϊάς) **πλαγιότητα**, κ. Φραγκόπουλο, — ἄκου «ἐφόσον δὲν τεθεῖ», «ἐφόσον δὲν κληθεῖ», «δὲν θά 'χε ἀντίρρηση», «εἶμαι σὲ θέσι», «αἱρῶνται καὶ πολλές»!!

Πρὸς τοὺτοις δῆτε καὶ τὶς δικές μου ἀπόψεις, σεπτὲ ἀναγνώστη. Ἔτσι κι ἄλλως, χωρὶς «ἐφόσον» καὶ «αἱρῶνται» καὶ «τεθεῖ», μοιάζουν ὑπόθετο ἀπὸ δυναμίτη μετὰ συμπαθήσεως:

α) Νὰ γίνεи βουλευτὴς ἐπικρατείας τοῦ Κ.Κ.Ε. ὁ κ. Φραγκόπουλος (τὰ παλιά νὰ πᾶν καὶ νὰ μὴν γυρίσουν...), ὥστε αὐτὸς μὲν νὰ σώσει τὴν Ἑλλάς, ἐμεῖς δὲ νὰ σωθοῦμε ἀπ' τὸν ἴδιο — σκέτη πληγὴ αὐτὴ ἢ «**πλύσις ἀπὸ ἐγκέφαλο**» κάθε Πέμπτη.

β) Νὰ μπαίνουνε στὴν Ἀκαδημία «ἀβλεπὶς» πάντες οἱ μεταλαμβάνοντες τῶν τιμίων δώρων τρεῖς τῆς ἡμέρας ἐπίσης ν' ἀντιπροσωπεύονται ἀναλόγως ἅπαντα τὰ θρησκευτικὰ Κόμματα (περὶ διὰ θρησκείαν καὶ ἱεράτευμα) — δῆτε πιὸ κάτω πῶς «κάνει σκόνῃ» τοὺς ἀντίχριστους ὁ Ρίτσος.

γ) Νὰ μπαίνουν ἐπίσης στὴν Ἀκαδημία, «ἀβλεπὶς», ἅπαντες οἱ λαμβάνοντες **βραβεῖον ποιήσεως.... πεζογράφοι** — ὅπως ἰδιαιτέρως, ἐφ' ὅσον γράφουν λόγον ἐμπερῆ τοῦ δείγματος:

« ὁ κορμὸς μὲ μόνο τὴν τρύπα τοῦ μουνιοῦ της (5)

ἀνοιχτὴ κυλοῦσε κι ἔμπαινε πάνω σ' ἓνα

πάσσαλο ποὺ τὴν παλούκωνε ὁλόκληρη».

[Τὸ δεῖγμα εἶναι ἀπ' τὸ βιβλίο «**Μερικὲς γυναῖκες**» πιθανῶς συγγενεῖς τοῦ ποιητοῦ — ἐκδ. ΘΕΜΕΛΙΟ, πρῶτο Κρατικὸ Βραβεῖον ποιήσεως!... Ἐτώρα, ἂν δὲν ἔχουμε ξαναἰδεῖ... ὕδροπέπων νὰ μπαίνει σὲ μαχαίρι, κορμὸν νὰ ... εἰσέρχεται πάνω σ' ἓνα πάσσαλο (Παναῖα, κοντὰ σας!), συμβαίνει, ἐπειδὴ εἴμεθα βλάκες! Τὶ ἄλλο ἀφοῦ, γραφὲν ὑπὸ **Νάνου Βαλαωρίτη** (διδάσκει νεοελληνικὴ λογοτεχνία σὲ πανεπιστήμιο τῆς Καλιφόρνιας — προκόψανε τ' ἀμερικανᾶκια!), **κριθὲν καὶ βραβευθὲν** ὑπὸ Θ.Δ. Φραγκοπούλου (προκόψανε τὰ ἐλληνᾶκια!)

ἐφαγώθη στὴ μάπα.... ἀρμοδίως, τουτέστι ὑπὸ τοῦ

Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, οὐ, ὡς γνωστὸν, ὁ τράχηλος (καθὸ πονηρούλης)

ζυγὸν δὲν ὑποφέρει καταντίπ.]

δ) Νὰ μπεῖ στὴν Ἀκαδημία «ἀβλεπὶς» ὁ Γιάννης Ρίτσος, ἐπίτιμος Καθηγητὴς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης — κιβωτὸς, κόσμημα, καύχημα κ.λ.π.

Διδάσκει **αὐνανισμόν** στοὺς ὑποπαλκάνιους δημοκράτες, προσδευτικούς,

ἀντιστασιακοὺς, — ὅλους τοὺς **ἀμοιβαίους τρόπους μαλακίας (6)**,

διαβαστικά, στοματικά καὶ ... ὅ,τι ἄλλο ἤθελε προκύψει!

ε) Νὰ δοθεῖ στὸν κ. Βρεττάκο καὶ ἕτερος μισθὸς ἀκαδημαϊκοῦ (καθὸ μέλος καὶ δεύτερης Ἀκαδημίας — Θεοῦ τῆς Ἀγάπης), ὅπως ἰδιαιτέρως καὶ κατ' ἐξαιρέσιν: «**Ὅτι πολὺ ἠγάπησεν** (Χριστοῦλην, χρωματιστὰ παιδάκια καὶ πεινασμένους τῆς Μπιᾶφρα) — **ξοδέψαντας** ὅλην του τὴν ἀγάπην γιὰ τοὺς ἄλλους, τώρα τηράει τὴν πάρτη του.

στ) Οἱ, παρὰ τὶς ἀπελπισμένες προσπάθειες μὴ ἐπιτυχόντες, τελικὰ, προγεφύρωμα στοὺς «ἀγαπητοὺς» καὶ στοὺς «ἀγαπητοὺς τῶν ἀγαπητῶν», ν' ἀποσυρθοῦν στὴν ἔρημο — ὅπου δαισιόφωνοι ἀρκίδες καὶ μέλι ἄγριο ἴσως θεραπεύουν τὴ φαγοῦρα τους...

Ξεμπρόστιασμα

«Τώρα τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Ὅλοι γυρεύουν τὸ ἀντίθετο πιστοποιητικὸ «προοδευτικότητας», «φιλελευθερισμοῦ», «ἀριστεροσύνης». Χωρὶς αὐτὸ εἶναι δύσκολο, ἀκόμα καὶ νὰ γίνεις ἀκαδημαϊκὸς ...»

Θ.Δ. Φραγκόπουλος (ἐνθ. ἀνωτ.)

[Δεινίας: Τὸ θέμα δὲν ἦταν ν' ἀπαλλάξουμε τὸ λαὸ ἀπ' τὸ ἀλήστου μνήμης «χαρτί κοινωνικῶν φρονημάτων», ἀλλὰ νὰ τὸ ὑποκαταστήσουμε μὲ τὸ «χαρτί ἀριστεροσύνης»!..].

Δικαίως, θαρρῶ, κάνω τὴ σκέψι, πὼς ὁ ἴδιος ὁ Ρίτσος θεώρησε τὰ τέσσερα ποιήματά του, ποὺ παρέθεσα στὴν ἀρχὴ τοῦ παρόντος μελετήματος, ὅ,τι καλύτερο μπορούσε νὰ διαθέσει ἐκείνῃ τῇ (κλισεῖ ἀπὸ χειρόγραφο), στιγμῇ: Πολυξομπλιασμένα καὶ καταστόλιστα θὰ ἔμπαιναν στὴν πιὸ ἑπιμελητικὴ θέσι ἐνὸς ἀποκλειστικὰ ἀφιερωμένου στὴ χάρι τοῦ (ὀλόκληρου) τεύχους — στὴν πρώτη σελίδα ἀμέσως μετὰ τὸ ἐξώφυλλο! Μ' ἄλλα λόγια θὰ εἶχαν τὴν ἐξαιρετικὴ ἀποστολὴ νὰ ἐκπροσωπήσουν τὴ «μεγάλῃ του ποιήσι», τὴν ἴδια τοῦ τῇ «μεγαλωσύνη» — νὰ πείσουν γι' αὐτὴν!

Ἔ, λοιπὸν, τὰ εἶδατε, δὲν ὑπάρχει κανένα λάθος στὴν ἀντιγραφή, ὅ,τι εἶδα, ἀκριβῶς αὐτὸ βλέπετε, τέσσερα ποιήματα χωρὶς στίξιν, ἄτιτλα, ποὺ τὰ εἰκάζουμε τέσσερα ἀπ' τὶς διαχωριστικὰ βινιέτες ποὺ φιλοτεχνεῖ ὁ ἴδιος ὁ Ρίτσος καὶ ποὺ ἐδῶ ὑποκαθιστοῦν οἱ τρεῖς τελείες! Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ σύντροφος τῶν γουνοφορεμένων εὐπατριδῶν Ρίτσος προσέρχεται ἀσμένως στὴν κοινὴ (σήμερα) ποιητικὴ ὀπισθοβουλίαν. Τουτέστι τῆς ἐξασφάλισης αὐτοῦ ἀπ' τὶς «κακοτοπιές», τῆς ἀρνήσεως νὰ ὀρίζονται ἀντρίκια κ' ὑπεύθυνα τὰ πράγματα περὶ τῶν ὁποίων ὁ λόγος — μὲ διαύγειαν, ὑποτίθεται, ἀνάλογον τῆς σοβαρότητάς τους... Φαίνεται, εἶναι ἴδιον τῆς ἐπ' ἐσχάτων «μεγαλωσύνης» νὰ μὴ ἐκτίθεται, ἐξηγεί, λογοδοτεῖ, ὥστε νὰ διατηρεῖ ἀνεξέλεγκτη, ἀνυπόλογη, ἀδοσίλογη τὴν (ἀνευ πιά λεοντῆς) ἀσημαντότητα καὶ ἀνεπάρκειά της!

Ἀνάλογα μπορούμε νὰ εἰποῦμε καὶ γιὰ τὴν «ὑπαιτιότητα περὶ σπουδαστίας» [«τὶ ὥραϊα ποὺ τὸν στενεύουν· τὰ δικά του παπούτσια»: ἐδῶ, ἂν στριμώχναμε μόλις τὸν κ. Ρίτσο, ἢ θὰ «ἔτεκε μὺν» ἢ θὰ πῆγαινε ἀπὸ μπανανόφλουδα σὲ μπανανόφλουδα: τὰ δικά μας παπούτσια, κ. Ρίτσο, εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐπιλογὴ βολῆς — τελικὰ αὐτοτύφωσης καὶ χαινότητος ἐπιθυμητῆς, τὸ συναντήσατε πιθανῶς κάπου καὶ δὲν τὸ ἀναγνωρίσατε...] Πίσω ἀπ' αὐτὲς τὶς δῆθεν συμφορήσεις κορδακίζονται ὀλόγυμνοι, ξετσιπωτοὶ οἱ γλουτοὶ τῆς ὀλοστροφῆς ἀσημαντότητας — μηδενικότητας — δευτερότητας ὅλων ὅσων ὁ Στοχασμός ('Ιμαλαῖα λειτουργικοῦ βούρκου) ἔχει καλύψει ἀπὸ καιροὺς ἀμνημόνευτους! Προβλήματα, παναπεῖ, λυμένα ποὺ ἢ ριτικὴ ἀνυποψία.... ξαναλύνει — ἐμβρόντητη, ἀλαλάζουσα καὶ ρίχνουσα «πόντους» γιὰ τὴ δῆθεν κατεχάρισσα βαθύτατα-βάθυνσιν τῆς (ἀντίλαλον πράγματι μακρυνῆς, περιστασιακῆς, ἀρπαγῆς πληροφόρησης)...

Ἡ ἀποδεικτικότης περὶ ὅλων αὐτῶν εὐρίσκεται στὸ ἐρώτημα: «Ἄν ὁ τυπογράφος εἶχε λησμονήσει (παρалаίψει) τὶς βινιέτες ποὺ χωρίζουν τὸ ἓνα ποίημα ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιατί δὲν θὰ νομίζαμε πὼς πρόκειται γιὰ ἓνα ποίημα — στὴν περίπτωσιν ποὺ ὁ Ρίτσος δὲν εἶχε φροντίσει νὰ μᾶς πληροφορήσει πὼς πρόκειται γιὰ δεκατέσσερα;

— Αὐτὸ ἀποκλείεται! Ἐγὼ θὰ τὸ καταλάβαινα.

— Θ' ἀστείλευσαι βέβαια. Ὅτι, ἐνῶ ὄντως ὁ τυπογράφος λησμόνησε τὴν βινιέττα ποὺ χωρίζει τὸ δεῦτερο ποίημα, εἶναι ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ! Πράγμα ποὺ βέβαια κάνει τὰ μεταφερθέντα ἐδῶ ποιήματα νὰ μετροῦνται τέσσερα, ἐνῶ εἶναι.... πέντε! [Τὸ γεγονὸς ἐπαληθεύεται ἀπ' τὸ ὅτι τὰ ...14 ποιήματα, ἂν ἀκολουθήσουμε τοὺς διαχωρισμοὺς ὅπως τοὺς ὀρίζουν οἱ βινιέτες, μετροῦνται μόνον δεκατρία!

Θαρρῶ, ἀπεδείχθησαν δυὸ πράγματα: Πρῶτον, ὅτι ὁ Ρίτσος ἔχει ἀγοραστές μόνον, ὄχι ἀναγνώστες. Καί, δεύτερον, πὼς, καὶ ἂν ἐπιχειρήσει κάποιος νὰ διαβάσει αὐτὲς τὶς ἀναγούλες, ἢ θὰ τὶς παρατήσῃ στὴ μέση, μὴ ὁμολογῶν ἀπὸ φόβο μὴ κατηγορηθεῖ ἀγράμματος καὶ βλάκας, ἢ θὰ ξέρει «τὶ τοῦ γίνεται» ὅσο ξέρει καὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, ποὺ ἔγραψε τὶς ἀναγούλες....

— Μὰ, τέλος, πάντων, ποιὸς εἶσαι σὺ ποὺ τολμᾷς νὰ βγάξεις ὅλη τὴν παγκόσμια διανόησιν (ποὺ ἔχει ἀναγνωρίσει τὸν Ρίτσο!) ἀνεπαρκῆ ἢ «κατασκευασμένη»; Τόσο σπουδαῖος εἶσαι (7);

— “Αν ήμουν σπουδαίος, θά ήταν ό,τι πιό έξοχο, ό,τι πιό θαυμάσιο και παρήγορο θά μπορούσε νά έλλψει κανείς, αυτός ό λαός, ή Οίκουμένη, σεις πού λογαριάσατε νά μέ έμπαιζετε — μέ τήν έρώτησι πού μου κάνατε.... Είναι μέγα δυστύχημα τό ότι μετρώ και διακηρύσσω έμαυτόν έλάχιστον, άσήμαντον, μηδενικόν.... Γιατί, άν ήμουν σπουδαίος ό Έλληνικός λαός, όλοι οί λαοί του κόσμου.

θά βεβαιώνονταν επί τέλους κάποιου επιπέδου σέ αντιληπτικότητα, γνωστικότητα, άρρενωπότητα, έγερσιμότητα, άντεξουσιαστικότητα!

Είμαι μηδέν, κι αυτό είναι ή συμφορά σας, κύριε, πού θέλετε νά μέ κοροϊδέψετε.... “Ότι ναι, είμαι γελοίος — μά μόνον έπειδή τό διαπιστώνω ό ίδιος, όχι έπειδή σεις μπορέσατε νά μέ καταδείξετε, ν’ άντικρούσετε τό λόγο μου πώς ή Ζωή χάνεται γιά πάντα!

— ‘Από τόν Ρίτσο;

— ‘Από τόν Ρίτσο, πού είναι ή ‘Εξουσιαστικότης [ό Ρίτσος είναι πολιτικό πρόσωπο, άνώτατο στέλεχος ενός μέ σιδηράν όργάνωσι ισχυρότατου Κόμματος, κι αυτό σημαίνει πώς θά μπορούσε νά ένεργήσει πολιτικά, δηλαδή διαβλητά από πλευράς έπιστημονικής και φιλοσοφικής έρευνας, δεοντολογίας, διαδικασίας άπ’ τήν ‘Εξουσιαστικότητα πού δολοφονεί τή Ζωή, άπ’ τή ζωή (σας, κύριε) πού τήν άπολείπει ή λεβεντιά της ευθύτητας, ένώ, τήν κυριαρχεί ή περιδεής — μικρόπρεπη — ταπεινόχαρη κρυψιβουλία — ύπολογιστικότης... ‘Από σάς, κύριε, πού ένώ δέν καταλαβαίνετε γρű άπ’ τίς τρίχες, ούτε τόν έαυτό σας άπροσδιόνυσον, παράκαιρον, άνεπικοινωνήτον μέ τά πράγματα — φοβάσθε ήτταν τήν πιό θριαμβευτική νίκη: τήν όμολογία της «ήττας» (σέ εισαγωγικά, άφού δέν ύπάρχει καμμιά ήττα, δέν ήττάται ποτέ ή συνείδησις πού πορεύεται έρευνώσα και ψηλομέτωπη στη γνώςι, στην αλήθεια, στον έαυτό της....

Συμπέρασμα: Τραγέλαφος μήτε ποιήσις είναι αυτά τά πράγματα, μήτε κριτική ό περί αυτών λόγος. ‘Ο κριτικός είναι κριτικός όσο κι ό ποιητής είναι ποιητής. Θόρυβος, βραβεΐα, περισπούδαστες ‘αναλύσεις» (ούσιαστικά έτσιμουγουσταρικές συνθηματολογίες....), συντάξεις, έμπορικά, όλα γιά λόγον διακηρυγμένα «παράλογο»! ‘Ορίστε, κ. Ρίτσο! Οί σελίδες του «Δαυλου» στη διαθεσί σας,

ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΤΕ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΣΑΣ, ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΤΕ ΤΗ «ΜΕΓΑΛΩΣΥΝΗ» ΣΑΣ, — σιγά τόν πολυέλαιο κ. Ρίτσο.

— ‘Αλλά τίς ελληνικές διακρίσεις, τά βραβεΐα πού πήρε ό Ρίτσος, όχι τό Κόμμα, μά κυβερνήσεις της Δεξιās του τά έδωσαν!

— Δέν μέ άπασχολούν αυτά, κύριε. ‘Ως παρατηρητής πού θεάται, όχι έπειδή μετέχει ή ενδιαφέρεται, μά έπειδή ύποχρεούται σέ άνοικτά μάτια, ξέρω πώς ό ισχυρότατος μαγνήτης τών άριστερών κομματικών εκδόσεων, όντας φυσικό νά έλκύει (και) τενεκέδες, διαμορφώνει (κατά τό πολύ)

χωρο τενεκέδων

τή «διανόησιν» αυτού του τόπου. Γεγονός αυταπόδεικτον στο ότι, άν εξαιρεθούν οί πολιτικοί-διανοούμενοι (‘Αβέρωφ, Τσάτσος...), δέν ύπάρχει ΟΥΤΕ ΕΝΑΣ λογοτέχνης.... δηλωμένος «δεξιός», μη δηλαδή ... αυθεντικός «δημοκράτης», «προοδευτικός», «άντιστασιακός»!

Εΐδαμε, εΐδατε, βλέπετε τήν ... εκθετη κι άπ’ τόν ίδιο της γεννήτορα μεγάλη ποιήσιν του κ. Ρίτσου, αυτή είναι, τόση είναι, έτσι είναι — άν ό κ. Ρίτσος έχει στο μπαούλο του τίποτε θελειναπείτικα παραπληρωματικά, θά μετρήσουμε τά σκάγια τους, όταν μάς τά φέρει. Προσώρας άς ένθυμούμεθα, πώς ό κατατεθειμένος λόγος είναι στην δημοσίευσί του και πουθενά άλλου — ή τράπεζα δέν δίνει τόκο γιά λεφτά πού ‘χεις στο στρώμα σου...

‘Ακριβώς λοιπόν έπειδή ή.... μεγαλωσύνη αυτής της ποιήσης (των ... κιβωτών, κοσμημάτων, καυχημάτων....) ύποστηρίζεται όχι στο «τί λέγει» ή Μανδάμ Μεγαλωσύνη, αλλά στο «τί θέλει νά ειπεί», βέβαιος γιά τήν θαλειναπειίστικη μηλεειστικότητά της.

προσκαλῶ, πλὴν τοῦ ἴδιου τοῦ κ. Ρίτσου, καὶ τὸν ἐκ τῶν ἐπαιόντων κ. Φραγκόπουλον νὰ τὴν ἀναλύσει-ἀξιολογήσει. Τοῦ δίνω τὸ λόγο μου, ὅτι θὰ βάλω ὅλα τὰ δυνατὰ μου νὰ... αὐτοτρικλοποδιστῶ, τὸ δίκιο του «ἕνα» θὰ τὸ κάνω δίκιο «ἑκατό» — θέλω νὰ εἰπῶ πῶς εἶμαι ἕνας ἐντιμος ἄνθρωπος ποὺ ξέρει νὰ χάνει... Ἄν δὲν τὸ κάνει, θὰ τοῦ καταλογίσω «προσποίησιν ἀπαξίωσης», εἴτε ἐν συνειδήσει μετέχοντας στὴν πιὸ χονδροειδῆ ἀπάτην εἰς βάρος αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, εἴτε ἀσύνειδα ὑπαινισσομένου ἐπάρκειαν ποὺ δὲν ἔχει — στὸν τομέα τῆς κριτικῆς ἀνάλυσης, φυσικά...

Περιμένοντας λοιπόν, ἀλλὰ καὶ μὴ **χασομερώντας**, καταδεικνύω μὲ τρόπον ἀποστομωτικὸν (ὑποθέτω) τὴ «φιλοσοφικὴ θέαν» τοῦ κ. Ρίτσου («ἀναφορά»), ὅπως μετρεῖται στὰ πέντε ποιήματα του. Εὐνόητον ὅτι ἐξ ἀνάγκης, ἐπειδὴ δὲν θὰ εἶχε νόημα ἄλλως (ὁ ἀναγνώστης δὲν θ' ἀπεκόμιζε τίποτε), ἡ ἐργασία αὐτὴ (καὶ κάθε ἀνάλογη) συνεστήθη καὶ ὑπάρχει **κατὰ σύγκρισιν!** Καὶ μὴ πού θεωρῶ ὅτι ἐκ τῶν σημερινῶν ποιητῶν ὁ ἐκ τῶν συνεργατῶν τοῦ «Δαυλοῦ» κ. Παναγιωτάτος διαθέτει **ἐμφανῶς πλούσια, εὐχυμὴ καὶ νευρώδη ποιητικὴ γλῶσσαν** (πού, θαρρῶ, μπορεῖ ν' ἀποτελέσει **δυσὶ φορές πρότυπον**), ἀκριβῶς τοῦ κ. Παναγιωτάτου **τὴν ποίησιν ἀντιπαραθέτω** στὴν ποίησιν τοῦ κ. Ρίτσου. Καὶ μάλιστα ἀντλῶν ὅχι ἀπ' τὸ «*Σκληρὸ Λόγον*», ἀλλ' ἀπ' τοὺς «*Μικρὸν Λόγον*» του καὶ «*Ἀπαλὸ Λόγον*» του. Τοῦτο ἵνα (καθὼς πρόκειται γιὰ ποίησιν γραμμένη ἀδιαμφισβήτητα στὴ «**δημοτικὴ**»), μὴ ὑπάρξουν τὰ προσχηματικά, ὅτι δῆθεν ἡ ὑπαρξὺς **λογίων** στοιχείων πλουτίζει ἀθεμίτως τὴ γλῶσσαν τοῦ βαθύτατα στοχαστικοῦ ποιητοῦ... Ὅμως ἅς πᾶμε στὸν Πίνακα Α'.

Πίναξ Α'

«Ἀναφορά» καὶ «Περὶ τῆς ἀναφορᾶς» **δυσὶ ποιητῶν ἐπὶ κειμένων τους ἴσης ἐκτάσεως (74 λέξεις ἕκαστο)**

Γιάννης Ρίτσος

«Μικρὸς Λόγος» – «Ἀπαλὸς Λόγος»

Πόσα καὶ ποιὰ, τέλος πάντων, τὰ πράγματα ποὺ εἶναι σὲ θέσι νὰ προσεγγίξει ἕκαστος τῶν δυσὶ ποιητῶν

Μὴ καθημερινὰ πράγματα	Καθημερινὰ πράγματα	Μὴ καθημερινὰ πράγματα	Καθημερινὰ πράγματα
σφυριοῦ	σπίτι	1 ψάνας	ἄνθρωπος
ἐνοχος	φωνές	2 νοῦφαρο	ἐλευθερίαν
ἄλλοθι	πουλιῶν	3 ἄσβου	μεσημέρι
σταθμοί	παράθυρα	4 σούρσιμο	λάδι
τραίνων	τοιχοῦς	5 σαλιάγκου	ἐλιᾶς
ἀγάλματος	μάτια	6 ὕαινα	γάλα
αὐτοπρο-	σανίδια	7 ὀχιά	ἀστέρι
σωπογραφίες	μπαλκόνι	8 πελματοβάμον	καρπούς
	παπούτσια	9 χαλκᾶ	σπόρους
	ἄκρη	10 ἀρκουδογύφτου	κῶλο
	ὄνομα	11 ἐκρηξί	χῶμα
	πέτρα	12 ἐντασης	λάσπης
	φορὲς	13 παλμός	Θεό
	καρφιά	14 ἱστός	σύγνεφο
		15 δεσμώτης	
		16 μέθι	
		17 ἰδέας	
		18 παθεροβούλησι	
		19 ὕμνος	

Τι καὶ πῶς, τέλος πάντων, εἶναι σὲ θέσι νὰ προσδιορίζει-δηλώνει τὰ ὡς ἄνω πράγματα ἕκαστος τῶν δυὸ ποιητῶν			
ἄπιστος	ἕνα	1 ἄχραντο	παχύ
ὑποκριτής	γυμνά	2 νεκροβόραν	ἄλλο
	ζαπλωμένος	3 κωλοβωμένη	ὅλα
	δικὰ του	5	
	αὐτὰ	6	
	περισσότερα	7	
	ὅσα	8	
	χίλιες	9	
	καρφωμένος	10	
	ψηλὸ	11	
	φοβισμένος	12	

Τι, ἐπὶ τέλους, κάνουν — παθαίνουν - εὑρίσκονται αὐτὰ τὰ πράγματα — ὅπως ἕκαστος τῶν δυὸ ποιητῶν εἶναι εἰς θέσιν νὰ «ἀναγνωρίζει»

προσφέρουν	1 ἔχτισε	1 συντυχαίνω	1 ἔγραψα
ἐξασφαλίζει	1 κάθετει	2 ἐκεφάλωσε	1 σκέδιασα
	1 ἔχει	3 θωρῶ	1 πάει
	1 ἀκούει	4 ἀετομακρύνεσαι	1 ἀγαπῶ
	1 ἄφηστε	5 ἀνταμώνω	1 στέκω
	1 εἶπε	6 ἀποθαυμάζω	1 λέω
	1 σηκώθηκε	7 γερακοζυγιέσαι	1 γίνομαι
	1 βγήκε	8 αὐτοροφείται	1 κρατῶ
	1 στενεύουν	9 ἐβουλήθη	1 εἶμαι
	1 ξέρει	10 λιονταρομακραίνω	1 ἔρχομαι
	1 εἶναι	11 κέντησα	1 φεύγω
	1 δίνει	12	1
	1 πρέπει	13	1
	1 μεγαλῶσει	14	1
	1 κρυφτεῖ	15	1
	1 χαράξει	16	1
	1 χτυπάει	16	1
	1 κοιτάξει	18	1
	1 καρφώσει	19	1
	1 κρεμάσει	20	1

Λοιπὲς λέξεις

τουλάχιστον	1 μέσα	1 ξωπίσω	1 πάνω
ώραία	1 οὔτε	2 ἴδια	1 ἔτσι
	1 πολὺ	3 πούλιο	1 ἀλλιῶς
	1 ὅταν	4	1 ὅταν
	1 ἴσως	5	1
	1 γύρω	6	1
11	1 54	1 36	1 33

Ἡ διαφορὰ τῶν μετρημένων στὸν ὡς ἄνω Πίνακα λέξεων (Ρίτσου 65, Παναγιωτάτου 69) ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ λέξεων που συνιστοῦν τὴν σύνολη ἔκτασιν τοῦ κειμένου (74 λέξεις - χωρὶς νὰ μετροῦνται μονοσύλλαβα κι ἐκθλιβόμενα δισύλλαβα) σημαίνει πῶς ὁ πρῶτος ποιητὴς ὑποχρεώθηκε νὰ ἐπαναλάβει ἑννέα λέξεις, ὁ δεῦτερος πέντε. Ἡ σημασία τοῦ γεγονότος ἔγκειται στὸ ὅτι 25/πλασιάζοντες τὴς 74 λέξεις (ἔκτασιν τοῦ ἐδῶ κειμένου 74X25/ 1.785) δὲν θὰ ἔχουμε καί... 25/πλασιασμένες τὴς ἐπαναληφθεῖσες λέξεις (9X25/ 225) καὶ 5X25/ 125): ἐπὶ κειμένου του 1.783 λέξεων ὁ Ρίτσος ὑποχρεώθηκε νὰ ἐπαναλάβει ΟΛΕΣ τὴς λέξεις του — συντελεστής συχνότητος λέξεων 2.

Ἰδοὺ λοιπόν: Ἀναλύοντες στὸν Πίνακα Α' τὰ πέντε (πλέον) ποιήματα τοῦ κ. Ρίτσου καὶ τὰ τρία τοῦ κ. Παναγιωτάτου, ἦτοι τὴς ἑβδομήντα τέσσερις λέξεις ποὺ συγκροτοῦν ἕκαστο τῶν δυὸ συνόλων, μετροῦμε:

α) Στὰ 21-33 οὐσιαστικά τους («ἀναφορὰ») τὰ «πράγματα τοῦ κόσμου» ποὺ ἀπασχόλησαν ἓνα ἕκαστον ποιητὴ — ἀπαραιτήτως ἐξ ὧσαν ἡ (ἀν)ἐπάρκειά του τοῦ ἐπέτρεψε νὰ προσεγγίσει. [Ὁ τυχὸν ἰσχυρισμὸς πὼς ὁ «μεγάλος» Ρίτσος γνωρίζει δὴθεν **περισσότερα καὶ μεγαλύτερου εἰδικοῦ βάρους** «πράγματα τοῦ κόσμου»,

δὲν ἀφορᾷ στὰ παρόντα καὶ μετρηθέντα εἰκοσιένα (21)! Ἄν ἀφορᾷ σὲ **κάποια ἄλλα**, τὸ συζητοῦμε ἀμέσως, μόλις ὁ κ. Ρίτσος τὰ **προσκομίζει** — πρὸς τὸ παρὸν θεωροῦντες **προσκόμισιν** αὐτὴ τὴν καταστολισμένη καὶ πολυξόμπλιαστη «**Στιγμογραφία**» του. Ἄν τὴν ...ἀνακαλεῖ, νὰ δηλώσει τί δὲν **ἀνακαλεῖ ἀπ' τὴν ποίησί του**, ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ καταδείξουμε στὸν ἑλληνικὸ λαὸ ποιά πράγματι εἶναι τὰ εἰδῶλα ποὺ τοῦ φόρτωσε στὸ σβέρκο, τὸ μὲν ἡ διοργανωτικὴ ἱκανότης μιᾶς «ἰδεολογίας» (8), τὸ δὲ ἡ προτροπάδην συμπόρευσις σὲ δὴθεν «προοδευτικότητα» — ἡ ἀνίερη ἀκριβῶς μεθόδευσις προσωπικῆς προβολῆς μέσω προγεφυρωμάτων στὴν κραταιότητα συγκεκριμένων κομματικῶν ἐκδοτικῶν μηχανισμῶν.]

Ἔτσι λοιπόν, ἀκριβῶς σ' ὅσα ἦταν εἰς θέσιν νὰ προσεγγίσουν οἱ δυὸ ποιηταὶ (ἐμφανῶς δηλωτικά ὧσαν... δὲν ἦταν εἰς θέσιν νὰ προσεγγίσουν!) μετροῦμε - σταθμίζουμε:

I) Τὴν **κατὰ τὴν ποσότητα** φιλοσοφικὴ θέαν τοῦ κ. Ρίτσου ὑπολειπομένην αὐτῆς τοῦ Παναγιωτάτου κατὰ (33-21X100:33=) 36% — ναί, μὲ νοῦμερα! [Σημειῶνω αὐτονόητο πὼς ἡ «φιλοσοφικὴ θέα» τοῦ ποιητοῦ μετρεῖται ἀπαραιτήτως στὴν **οὐσιαστικότητα** τοῦ λόγου του σὺν ὧτι — ὄχι τόσο στὸν **νοσηρό, εἰδεχθῆ, ἀβαθῆ**, ὅσον στὴν **νοσηρότητα, εἰδέχθεια, ἀβάθεια**. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ γεγονὸς πὼς ὑποψιαζόμεθα ὑστεροῦντα σὲ στοχαστικὴ βαρύτητα τὰ ἐπιθετα-μετοχῆς τοῦ Ρίτσου (ἐναντι ἐκείνων τοῦ ἄλλου ποιητοῦ), εἶναι πολὺ φυσικόν. Παρ' ὅλα αὐτὰ μόνον ἡ **ἀναγωγή** στὴν ιδιότητα ἀποκλείει τὴν παραπλάνησί μας μὲ τὸ περιστασιακόν, εὐλόγως ἀφοῦ σ' αὐτὴν (ἀναγωγήν) ὑποχρεώνει ἡ ἀνάγκη τῆς ἐρευνας — τελικὴ μορφή τῆς ὁποίας **δέον** νὰ λογίζεται ἡ

ἀνάγκη αὐτοένταξης σὲ κινουντα καὶ τελικὰ αἷτια!]

II) Τὴν **κατὰ τὴν «ποιότητα»** φιλοσοφικὴ θέαν (εἶδος τῶν «πραγμάτων τοῦ κόσμου») τοῦ Ρίτσου, ὑστεροῦσαν ἐπίσης αὐτῆς τοῦ Παναγιωτάτου — ἐμφανὲς στὴ **σχέσι** «καθημερινῶν» καὶ «μὴ καθημερινῶν» (οἰκείες Στῆλες) οὐσιαστικῶν, ἥτοι στὴν πολυτιμότητα ἢ εὐτέλειαν τοῦ ποιητικοῦ ενδιαφέροντος, ἀκόμα καὶ ὅταν ἡ «καθημερινότης» λέξωμε ὅπως: *ἄνθρωπος, ἐλευθερία, δὲν τίς ἀπομονώνει ἀπ' τὸ συγκλονιστικὸ τους φορτίο!* Οἱ λέξεις τοῦ Ρίτσου δὲν ἔχουν κατὰ τὸ πλεῖστον **τίποτε** τὸ «φιλοσοφικόν» (ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι «καθημερινή» ὑπόθεσις), ἀπλῶς ὀνοματίζουν «**καθημερινὰ πράγματα τοῦ κόσμου**». Μὴ πολυλογοῦμε: στὰ οὐσιαστικά τῶν δυὸ ποιητῶν, στὴν κατάδειξι δηλαδὴ τῶν συγκεκριμένων «τόσων κι αὐτῶν» (ἀλλὰ καὶ στοὺς «πέραν τῆς καθημερινότητος» προσδιορισμούς-δηλώσεις) ἀντιλαμβανόμεθα εὐχερῶς τὴν βαθύτητα-ἀβάθεια ὧσαν **βούλεται-μπορεῖ** (ἔχει τὴν ἐπάρκειαν!) νὰ προσεγγίσει - πραγματεῦται ἕκαστος τῶν δυὸ ποιητῶν.

III) Ἀκόμα (μετροῦμε - σταθμίζουμε), στὰ: *κῶλο ἀσβοῦ - ὕαινα - πελματοβᾶμον - χαλκᾶ - ἀρκοδούφτου - σαλιάγκου - ἔκρηξι - μέθη - παθεροβούλησι* κ.ἄ. τὸ **ἐντονο συμβολιστικὸ περιεχόμενον**, τὴν ἰδιάζουσα βαρύτητά τους δηλαδὴ: ξέρουμε ὅλοι τί ἐννοεῖ ὁ Παναγιωτάτος, ὅταν «*συντυχαίνει*» τὸν ἄνθρωπο «*κῶλο ἀσβοῦ*», ὕαινα, ἀρκούδα (ξωπίσω ἀρκουδογύφτου). Ξέρουμε ὅλοι πὼς αὐτὴ ἡ ἀρκούδα εἶναι ἡ παγιδευμένη, ταπεινούμενη, μειούμενη **Φύσις**, δηλαδὴ ἡ **δολοφονούμενη Ζωή**, δηλαδὴ ὁ ἑαυτός μας, τὰ παιδιὰ μας, ἡ Συνείδησις — μέσω αὐτῆς «πονάει» ἡ Φύσις! Καὶ ξέρουμε ἐπίσης πὼς ὁ «ἀρκουδογύφτος» ἐδῶ εἶναι τὸ **σύνδρομον Ἐξουσιασμοῦ**, τὸ ἐξουσιαστικὸ Πνεῦμα, ποὺ ἄδικα (μάταια, ἀναιτιολόγητα, τρελλά...) **ἐξαλείφει** τὸν ἑαυτό του, ἡ **Ἐξουσία**, πού, συνισταμένη, φριχτὸ σύνολο τῶν **ἀτομικῶν ἐξουσιαστικῶν τάσεων** (ὁρμῶν — ἐδῶ οἱ ἀντίρροπες, συμψηφιζόμενες δυνάμεις δὲν ξεπερνοῦν πραχτικά τό... μηδέν!), ἀνδραποδίζει τὸν ἑαυτό της, τὸν μεταβάλλει σὲ ὑπεξούσιο-δουλωμένο κτήνος τοῦ **Ἀφανισμοῦ**... Καὶ πάλιν, λέγω, ξέρουμε πολὺ καλὰ πὼς μὲ τὴ λέξιν «*παθεροβούλησι*» ὁ Παναγιωτάτος ἀναφέρεται στὴν «βούλησι πάθηρος» (λεοπάρδαλης, ἰαγουάρου)! Ποὺ εἶναι τὸ ἀήττητο κι ἀνυποχώρητο στὴν αἰμοδιψία του

αίλουροειδές (κολυμπάει, ανεβαίνει στα δέντρα, επιτίθεται ἄφοβα στὸν ἄνθρωπο), ἡ χάρις - ἔμορφιά ποὺ σκοτώνει, **χωρὶς νὰ πεινάει!...** Ἔτσι, μ' αὐτὰ ὑπ' ὄψιν, γίνεται ἡ ποίησις, κ. Ρίτσο, ὅχι μὲ παπούτσια - ἄκρη - ὄνομα - πέτρα - φορὲς - καρφιά - μπαλκόνι - παράθυρα καὶ λοιπὲς κουβέντες τῆς ἀργόσυρτης «καθεμέρας»...

IV) Μετροῦμε-σταθμίζουμε ἐπίσης σαφῆ **«διαφορὰν αὐταξίας»** (μεταξὺ τῶν οὐσιαστικῶν τῶν δυὸ ποιητῶν. Λογουχάριν, στὰ οὐσιαστικά τοῦ Παναγιωτάτου ἐπισημαίνουμε (πέραν τῆς «μὴ καθημερινότητάς» τους) πὼς στατικά, ἐν αὐτοτελείᾳ κι αὐτονομία, δηλαδὴ κι ἀποκομμένα ἀπ' τὴ φραστικὴ συγκρότησιν, φέρουν **φορτίον πολυτιμότητος**:

ἄνθρωπος, ἔλευθερία, χῶμα, λάσπη (πηγὴ τῆς Ζωῆς αὐτά),
λάδι, γάλα, σπόρους, καρποὺς (αὐτὰ εἶναι θρέψις, συν-
τήρησις τῆς Ζωῆς...), Θεός, παλμός, ἔντασις, ἔκρηξις,
ἰστὸς ἰδέας...

Σ' ὅτι ἀφορᾷ στὰ οὐσιαστικά τοῦ Ρίτσου, ἐξ ἄλλου, δὲν ὑπάρχει **κανένα «φορτίο»** — περιορίζονται νὰ **ὀνοματίζουν ἀντικείμενα τοῦ καθημερινοῦ βίου**, τῆς εὐτελοῦς, ἀκριβῶς δίχως ἀνησυχίες, ἔρυνας κι ἀναζήτησης τοῦ **«πίσω ἀπ' τὸ βουνό»**, βιότευσης-φυτοζωίας...

β) 44-36 (65-21= καὶ 69-33=) λέξεις «περὶ τὴν ἀναφορὰ» τῶν δυὸ ποιητῶν (ἐπιθετα-μετοχές, ρήματα, λοιπὲς λέξεις) θὰ μετρήσουμε-σταθμίσουμε ἐπίσης:

I) 14-8 λέξεις (ἐπιθετα-μετοχές) ποὺ ὀρίζουν **τι εἶναι** (ιδιότης-μετοχικὴ συνδηλωτικότης: **φεύγοντας** ἔβριζε) τὰ «πράγματα τοῦ κόσμου» (ποὺ ἀπασχολοῦν ἐνδιαφερόντως ἕκαστο τῶν ποιητῶν), Ἐδῶ μᾶς ἐντυπωσιάζουν πρῶτα ἢ κατὰ (14-8X100:14=) 43% **ὀλιγότης** τοῦ Παναγιωτάτου καὶ ἀκόλουθως τὰ δευτερευόντως, ὅλως ἀσημάντως «καθημερινὰ» ἐπιθετα-μετοχὲς τοῦ Ρίτσου. Βέβαια, στὴ δεύτερη περίπτωσι δὲν μᾶς ξαφνιάζει ὁ Ρίτσος — δὲν περιμέναμε τίποτε καλύτερο. Ἀλλὰ τι συμβαίνει στὴν πρώτη περίπτωσι, μὲ τὸν Παναγιωτᾶτο; Τίποτε δὲν συμβαίνει. Ἀπλῶς **ἡ μεγάλη ἄσκησις, ὁ μέγας μόχθος**, τὸν ἔφεραν στὴν ἀξιότατη μαστοριά — ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ, στοιχείων τῆς ὁποίας εἶναι ἡ λακωνικότης! [Στις 1.783 λέξεις, **μὲ δέικτην φλυαρίας μὴδὲν** (σύμφωνα μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ ἴδιου τοῦ Παναγιωτάτου οἱ «Μικρὸς» - «Ἀπαλὸς» Λόγοι τοῦ μετροῦνται **λακωνικότητα** ποίησις — λόγω συγκλονιστικῆς συγκέντρωσης οὐσιαστικῶν!), «Σκληρὸς Λόγος» καὶ Ρίτσος ἔχουν δέικτην **267 καὶ 441** ἀντιστοίχως]. Αὐτός, φρονῶ, εἶναι ὁ λόγος ποὺ ὁ Παναγιωτᾶτος καὶ πραγματοποιεῖ τέσσερα **ἀξιόλογα ἐπιθετα-μετοχὲς**, καὶ φέρεται σὲ μιὰ **μοναδικὴν ἔκτασι προσδιοριστικότητος-δηλωτικότητος** — παρὰ τὸν ἐλάχιστον, ἐδῶ, ἀριθμὸ τοῦ «προσδιοριστικῶν-δηλωτικῶν»: Τὰ πλεῖστα τῶν οὐσιαστικῶν του (κι ὅχι μόνον αὐτῶν — **ἀετομακρύνεσαι, γερακοζυγίεσαι, λιονταρομακραίνω**) ἔχουν **ἐπιθετικὴν ὕφῃ**, τουτέστι λειτουργοῦν **καὶ ἐπιθετικά** — ὡς προσδιοριστικὰ-δηλωτικὰ **ιδιότητος**: Τὰ **«λάδι τῆς ἐλιάς-γάλα παχὺ τῆς ψάνας»** (χλωρὸς στάχυς σίτου) αὐτοπροσδιορίζονται **θρεπτικά!** [Μὲ «ψωμί καὶ λάδι» συντηρήθηκε αὐτὸς ὁ λαὸς — ποὺ ἤδη πεθαίνει ἀπὸ πίτσα, μπιφτέκι, λουκάνικο]. Ἄν κάποιον τὸ πάει «**παθεροβούλησι**», τὸν καταλαβαίνουμε ὅλοι **αἰμοχαρῆ, θηριώδη, τραχύ, βίαιον!** Ὡς «**πελματοβᾶμον**» (ξωπίσω ἀκρουδογύφτου) ἀναγνωρίζουμε ἀμέσως τὴν οἰκτρότατα-τρισάθλια **δουλωμένην ζωὴ!** Θέλετε κι ἄλλα; Αὐτοπροσδιορίζεται **ἐπιθετικά** ἐπίσης ἡ **ῥαῖνα** (εἰδεχθῆς) ὁ **«κῶλος ἀσβοῦ»** (εὐτελής, βρώμικος, χυδαῖος), ἡ **«μέθη ἰδέας»** (ὑπιδέτης, μεγαλόπνευστος, οἰστρήλατος, αἰθεροβάμων), τὸ **«σούρσιμο σαλιάγκου»** (γλοιώδης, δουλικός, ἀηδής, ἀνίερος, χαμερπής)...

Κι ἀκόμα δὲν εἶπαμε τὸ **πῶς σημαντικό**:

Ὁ Ρίτσος, προκειμένου νὰ παραστήσει-ἐκθέσει **τι εἶναι, πῶς καὶ τι κάνουν** τὰ ἀόριστα, ἀσήμαντα, ἀκατανόητα καὶ τιποτολογικὰ «πράγματα τοῦ κόσμου», στὰ ὁποῖα τὸν περιόρισε ἡ βουλὴ — (ἀν)ἐπάρκειά του, χρησιμοποιεῖ γιὰ κάθε οὐσιαστικὸ του (44:21=) **ΔΥΟ** «προσδιοριστικὰ-δηλωτικὰ» — ὅταν ὁ Παναγιωτᾶτος συμπίεξι τὸ λόγο

τοῦ ὡς τὴν ἐγκελαδικὴν ἐκρηκτικότητά διαθέτων γιὰ κάθε οὐσιαστικό του (36:33=) ἕνα. Προσδίδων στὸ λόγο του ἄλλως τῇ συγκλονιστικῇ λακωνικῇ καιριότητά, ποὺ μετρεῖται-ζυγίζεται σὲ μοναδικὸ δείκτην ἐξωφρενικοῦ εἰδικοῦ βάρους.

...
Στὸ σημεῖον αὐτὸ θὰ ὑπογραμμαίσω τὶς ἐπιφυλάξεις τοῦ ἴδιου τοῦ μελετητοῦ (κ. Παναγιωτάτου), ποὺ τονίζει ὅτι ἡ εἰσδυσις στὸ χῶρο τῶν ἀριθμῶν, ἂν δὲν γίνεται μὲ μεγάλη προσοχή, ὁδηγεῖ σὲ σύγχυσι. Ἔτσι, στὸν Πίνακα Β' βλέπουμε πόσον ἀπατηλὲς μποροῦν ν' ἀποβοῦν οἱ ἐνδείξεις γιὰ τὸν ἐπιπολαίως καταλήγοντα. Λογουχάριν: Ἄν ἡ κ. Βότση εἶχε ἐβδομηντακοκτῶ (78) **λιγότερα** «προσδιοριστικά-δηλωτικά», τὰ «προσδιοριστικά-δηλωτικά τῆς **ἀνὰ οὐσιαστικῶν**» θὰ ἦταν (302:302=) ἕνα! Θὰ ἦταν λάθος ὅμως νὰ ὑποθέσουμε **ἐγγύτητα στὴν λακωνικότητα**: οἱ λέξεις ποὺ θὰ **ἐπανελαμβάναν** στὸ κείμενο τῶν 1.783 λέξεων [1.783-302+302=] θὰ ἦταν... χίλιες ἑκατὸν ἐβδομήνα ἐννιά (1.179)! Αὐτὸ βέβαια θὰ μαρτυροῦσε συγκλονιστικὴν **ἀπομάκρυνσι** ἀπ' τὴν λακωνικότητα — δὲν λακωνίζουμε ἐπαναλαμβάνοντες!.. Μὰ νὰ ὁ Πίνακας Β':

Πίναξ Β'

Προσδιοριστικά-Δηλωτικά ἀνὰ οὐσιαστικῶν—λακωνικότης ἐπὶ κειμένων ἐκτάσεως 1.783 λέξεων (ἑκαστον), πλὴν μονοσυλλάβων

	Σύνολον παρθένων προσδιορι- στικῶν - δηλωτικῶν	Σύνολον παρθένων οὐσιαστικῶν	Προσδιορι- στικά -δηλωτικά ἀνὰ οὐσιαστικόν	Μακρότης ἀπ' τὴν λακωνικό- τητα
Βότση	380:	302 =	1,25	772
Καβάφης	536:	364 =	1,47	692
Καζαντζάκης	663:	389 =	1,70	658
Σικελιανός	526:	404 =	1,30	560
Ρίτσος	466:	427 =	1,09	441
Σεφέρης	472:	452 =	1,04	368
Βρεττάκος	370:	425 =	0,87	331
Παπατσώνης	555:	490 =	1,12	311
Παλαμᾶς	463:	483 =	0,96	274
Σκληρὸς Λόγος	627:	520 =	1,21	267
Καβαδίας Ν.	451:	489 =	0,92	244
Μικρὸς Λόγος καὶ	499:	597 =	0,84	0
Ἀπαλὸς Λόγος				

Ἄν κάποιοι ρωτοῦσε «Γιατί εἶναι “λακωνικότης” ὁ περιορισμένος ἀριθμὸς “προσδιοριστικῶν-δηλωτικῶν” κι ὄχι καὶ οὐσιαστικῶν;», θὰ τοῦ λέγαμε ὅτι κακῶς θέτει τὸ ἐρώτημα ἔτσι. Ἡ λακωνικότης ἐπιτυγχάνεται πρῶτα μὲ τὸν **λεξιλογικὸ πλοῦτον** — εὐλόγως, ἀφοῦ αὐτὸς ἐπιτρέπει τὴν **καιριότητα** (ἄρα καὶ τῇ μὴ χρήσιν - **ἐπανάληψι** ἄστοχων, ἀνεπιτυχῶν, «προσεγγιστικῶν» προσδιοριστικῶν-δηλωτικῶν· ἡ λέξις «κράτιστος» λογουχάριν ὑπερκαλύπτει ἱκανὸν ἀριθμὸν ἐπιθέτων καὶ καταργεῖ ἱκανὸ ἀριθμὸ ἐπιρρημάτων). Ἀκολουθῶς ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἱκανότητα τῆς ἐν συμμετρίᾳ ἀνάπτυξης τῆς «δυναμικῆς τῶν λέξεων»! Τί θὰ λέγατε γιὰ ἕνα ποίημα γραμμένο μόνον μὲ **τέσσερα** ρήματα καί... **δεκαπέντε** οὐσιαστικά (sic — ναί, δεκαπέντε, δὲν ὑπάρχει λάθος); Ὅτι ὁ ποιητὴς κάνει... καταχώρησι;

“Οτι αναφέρεται σ’ ένα μεγάλο ἀριθμὸ πραγμάτων, γιὰ τὰ ὅποια δέν... ἔχει νὰ εἰπεῖ τίποτε; Μὴ βάλετε στοίχημα, θὰ τὸ χάσετε — ἰδοὺ τὸ ποίημα, ἴσως γραμμένο γιὰ ἀπολεσθὲν εἶδος γυναικάς...

Εἶχες τὴ γλύκα τοῦ ψωμιοῦ

Κράτειες στὰ μάτια σου ἔκπληξι, στὰ χέρια σου ἅγιομῦρος,

κι εἶχες τὴ γλύκα τοῦ ψωμιοῦ καὶ τοῦ λαδιοῦ τὸ πρᾶος.

Εἶχες ἀνάσα γιασεμί, κι ἦσαν γαζία στὸ χᾶδι,

κ’ ἦσαν στὸν κόρφο μου στρουθί, ποὺ τὸ ‘χε πάρει ὁ φόβος.

(*Μικρὸς Λόγος, Ἐπιστροφή εἰς τὴν ποίησιν*)

Προσωπικὰ βλέπω ὠκεανὸ ἐπιθέτων ἐδῶ...

...

Στοὺς ἀποροῦντας μὲ τόν... Καβάφη θὰ ὁμολογήσω πὼς κι ἐγὼ ἐκπλήττομαι — μ’ ὅλο ποὺ σὲ δεύτερη μέτρησιν ὁ κ. Παναγιωτᾶτος ἐπισημαίνει θετικότερες ἐνδείξεις. Φυσικὰ γιὰ τοὺς Καζαντζάκη καὶ Σικελιανὸν οὐδεμία ἐκπληξις.

Συμπληρωματικὰ τώρα, καὶ πρὸς σχηματισμὸν ἀκριβέστερης προσέγγισης στὰ πράγματα, παραθέτω δειγματοληπτικὰ τὸν Πίνακα Γ’. Σ’ αὐτὸν βλέπουμε εὐγλωττὴ τὴν ἀρνητικότητά τῶν ἐπαναλαμβανομένων λέξεων πέντε ποιήσεων:

Πίναξ Γ’

Ἐπαναλαμβανόμενες λέξεις ἐπὶ κειμένων ἴσης ἐκτάσεως — 1.783 λέξεων ἕκαστον, πλὴν μονοσυλλάβων

Κείμενον	Συντ. Συχν. Λέξ.	Παρθέν. Λέξ.	Ἐπαναλαμβ. Λέξ.
Βότση	2,61	682	1.101
Βρεττάκος Νικηφ.	2,24	795	988
Ρίτσος Γ.	2,00	893	890
<i>Μικρὸς καὶ Ἀπαλὸς</i>	1,63	1.096	687
<i>Λόγοι</i>			
<i>Σκληρὸς Λόγος</i>	1,55	1.147	636

...

Ἐπιστρέφοντας στὸν Πίνακα Α’ (ἀπ’ ὅπου μᾶς εἶχαν ἀποσπάσει προσωρινῶς ἀνάγκες πλείονος ἀποδεικτικότητος), θαρρῶ ἄκρως ἐμφανὲς πὼς ἡ κατὰ σύγκρισιν συσχετιστικὴ παράθεσις τῶν καταχωρημένων τιμῶν (μεγεθῶν, ποσοτήτων, δυναμικῆς) σὲ «**ὀνόματα**» [πραγμάτων τοῦ κόσμου - λέξεις] τῶν δυὸ ποιητῶν (Ρίτσου-Παναγιωτᾶτου) κατέστησε αὐτοδήλως εὐγλωττη-ἀποστομωτικὴ τὴν ἀνταποκριτικότητά ἐκάστου σὲ «**πράγματα**» (τοῦ κόσμου)! Ποὺ σημαίνει στὴν κατὰ τὴν ποσότητα καὶ «ποιότητα» [ἢ τελευταία εἶναι φανερωτικὴ εἶδους (ἐντασης-ζύμωσης) καὶ ἀναγωγῆς (ἀνόδου, ἀπαιώρησης, ἐναέριας)] διαγνωστικότητά του, τὸ βαθμὸν βουλῆς-ἐπαρκείας του, ἀκριβῶς, τὸ μὲν στὴν ἐπισήμανσι τῆς Ἑγγενοῦς Ἀντινομίας, τὸ δὲ στὴ συνειδητοποίησιν τοῦ Διαιώνιου Αἰτήματος!...

Ὑπογραμμίζων πὼς «ἀναφορὰ» καὶ «περὶ τὴν ἀναφορὰν» στεροῦνται παντὸς μεταφυσικοῦ-ὑπερκόσμιου, τί μπορεῖ νὰ κομίζει στὴν ἀμβλύτητα τῆς «καθημερινότητος» ποὺ μαραίνει, ἢ ἀμβλυντικὴ «καθημερινότης» τοῦ Ρίτσου; Τί νὰ τὶς κάνει τὶς... τέσσαρες χιλιάδες σελίδες σας ἡ ἀνθρωπότης, κ. Ρίτσο; Ν’ αὐτοκτονήσῃ ἐμέσσουσα... παπούτσια, ἄκρη, ὄνομα, φορές, φωνές...; Τί ἄλλο κάνουν αὐτά, παρὰ νὰ ὀνοματίζουν τό... ψωμοτύρι της — ὅσα ἡ ἴδια γνωρίζει, ὅσα ἡ ἴδια φθίνει μαζί τους;

...

Γι' αὐτὰ καὶ γι' αὐτὰ δὲν ἔχει περιπέσει τὸ βιβλίον στὴν **πιὸ βαθιὰ περιφρόνησι**; Γι' αὐτὰ καὶ γι' αὐτὰ δὲν σιωποῦν οἱ (ἀρνούμενοι ἐφαλτήρια καὶ κάθε λογῆς «πλάτες» σκυμμένοι στὸν κῆπο τους δεκάδες χρόνια)

— σὲ ὀρθρινὴν περιάυγασιν ἐξεγείροντες, ἠλεκτρίζοντες, οἰστρηλατοῦντες τὴν **μαραμένη νιότη**, ἀμέσως μόλις βρεθεῖ («κακὸς ἔμπορος») ὁ **θούριος, ἀσυνθηκολόγητος, ξεσηκωτὴς ἐκδότης, ὁ δυὸ φορὲς ποιητὴς-ἐκδότης**, ποῦ θ' ἀρνηθεῖ ν' ἀφήσει **ἀμαχητὶ** τὰ παιδιὰ του σ' αὐτὴ τῇ σῆψι ποῦ ἀφανίζει, σ' αὐτὸ τὸ πῦρον, σ' αὐτὴ τῇ ντροπῇ;...

Ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ φυλαγόταν, τὴν ἔπαθε ὁ κ. Ρίτσος: Ζορισμένος νὰ γράψῃ ποίημα γιὰ τὴν Κύπρο (ἐπίσημο ταξίδι του στὸ νησί) (9) καὶ καθὼς τοῦτο θὰ ἦταν ἀνέφικτο μὲ τά... «*Ἄχ ὁ ἄπιστος*»... κι ἄλλα παρόμοιας **δενεχειναπείας**, πιάστηκε στὸ δόκανο! Βρέθηκε ὑποχρεωμένος νὰ γράψῃ **παραδοσιακὸ** ποίημα — περιέχεται κι αὐτὸ **στὸ ἴδιο ἀφιερωτικὸ τεῦχος**. Ὑπογραμμίζων, πῶς, ἂν ὁ κ. Ρίτσος ἐπιθυμεῖ ἐμπεριστατωμένη κριτικὴ, δὲν ἔχει παρὰ νὰ μοῦ τὴν ζητήσῃ, λόγῳ χώρου θὰ παραθέσω μόνον τὸ τελευταῖο 8/στιχο ἀπ' τὸ ποίημά του «*Ὕμνος καὶ θρήνος γιὰ τὴν Κύπρο*», δίπλα-δίπλα μὲ «σκυλαδικοτράγουδο». [Προσωπικὰ δὲν ἔγραψα καὶ δὲν θὰ ἔγραφα ποτὲ ποίημα γιὰ τὴν Κύπρο (ἐξαιροῦνται οἱ Κύπριοι)! Πρῶτον, ἐπειδὴ δὲν μὲ ἀνησυχεῖ τὸ Κυπριακὸ (**ἔχω ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη** στοὺς μεγάλους καὶ χαρισματικοὺς κ' ἐθνάρχῃδες ποῦ θεμελίωσαν τὴ θέσι τῆς χώρας στὸ διεθνὴ χωρὸν, στοὺς Ταλλεβράνδους (11), στὴν ἔντιμο πενία μας κ.λπ...), καί, δεύτερον, ἐπειδὴ θὰ ντρεπόμουν ἐκεῖ ποῦ δὲν ντράπηκε ὁ Ρίτσος... Ἔ, ναί, κ. Ρίτσο, εἶναι ντροπὴ ν' ἀνακατεύετε τοὺς (δῆθεν) θρήνους σας γιὰ τὴν Κύπρο μὲ τίς ἀξιόλογες ποσότητες καπνιστοῦ χοίρου ποῦ κατεβάσατε «*μεσημεριάτικα*» (!) χωρὶς νὰ σᾶς... πειράξῃ! Καὶ εἶναι πιότερη ντροπὴ νὰ τὰ γράφῃ αὐτὰ ἢ συντροφίσσα Ἑλ. Παιονίδου! Ὅτι ἐδῶ, ἡ κακομοίρα ἡ Κύπρος εἶναι τό... πρόσχημα γιὰ φαγοπότι, ταξίδι καὶ προβολὴν στὸ «*Ριζοσπάστη*» τῆς **Κυριακῆς** — δῆτε τί σημειώνει ἡ κ. Παιονίδου στὸν Ρίτσο: «*Γιάννη μου, ἀντίγραφο ΑΥΤΟΥ τοῦ κειμένου στέλνω στὸ «Ριζοσπάστη»*. *Θά 'ταν καλὸ ΝΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙ ΤΗΝ ΕΡΧΟΜΕΝΗ ΚΥΡΙΑΚΗ*» («*Νέα Σύνορα*», τεῦχος 74ο, σελ. 92, — μὴ παραλείψω καὶ τὴν ἡμερομηνία τῆς σημείωσης: 27/5/79)! Φθάνουν αὐτά.]

*Ἀρχαῖο νησί καὶ νέο νησί, νησί τῶν μαρτυρίων,
τὸ αἰώνιο φῶς σου μάτωσε σὰ δόντια τῶν θηρίων.
Δῶστε τὸν ὄρκο, ἀδέρφια μου, καταμεσίς στὴν πλάση
τ' ἄδικο πιά νὰ δικαστεῖ, τὸ δίκιο νὰ γιορτάσει.
Κ' ἡ δόξα, στὴν ὀλόμαυρη ποῦ περπατοῦσε *ράχη*
τῇ *Λευτεριά* καὶ τῇ *χαρὰ* γιὰ συντροφιά τῆς *νάχει*.
Κουράγιο, μικροκόρη μας, ποῦ μᾶς ἐγίνεις *μᾶνα*
ὕμνος καὶ θρήνος τῆς ζωῆς κι ἀνάστασης *καμπάνα*.*

(Γ. Ρίτσος)

*Δυὸ πόρτες ἔχει ἡ ζωὴ
ἄνοιξα μιὰ καὶ μπῆκα.
Περπάτησα ἕνα *πρωινό*
κι ὥς ποῦ νὰ *ῥθεῖ* τὸ *δειλινὸ*
ἀπὸ τὴν ἄλλη *βγῆκα*.*

(Ε. Παπαγιαννοπούλου)

Ὅπως γίνεται ἄμεσα καὶ ἔντονα ὁρατό, ἔχουμ' ἐδῶ δυὸ ποιήσεις. Τὴν μιὰ, ποῦ εἶναι

αὐθεντική λαϊκή ποίησης (ποιητοῦ ποῦ «δὲν ξέρει», μὰ νιώθει), τὴν ἄλλη ἀνθρώπου ποῦ οὔτε ξέρει οὔτε νιώθει, ὁ κ. Ρίτσος προσποιεῖται γιὰ τὸ ἓνα καὶ ὑποκρίνεται γιὰ τὸ ἄλλο. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τὰ ἀπλᾶ, σεμνὰ, ἤσσανα λόγια τῆς ἀξέχαστης **Εὐτυχίας Παπαγιαννοπούλου** μὲ τὴν αἰώνια «μείζονα καιριότητα», ἀπ' τὴν ἄλλη οἱ μεγαλορρήμονες ματαιολογίες κατασκευασμένου λογοτέχνη (ἀλίμονον ἐπαναστάτου, κομμουνιστοῦ!): *φῶς ποῦ ματώνει στὰ δόντια τῶν θηρίων* [θηρία = τὰ τρομερὰ ζῶα (σαμούρι, κουνάβι, κάστορας, φώκια, ἐνυδρίς κ.λπ.), ποῦ ὡς γνωστόν, ἐγδαραν τὸν κ. Ρίτσο, γιὰ νὰ φορέσουν τή... μηλωτή του], *ὄρκοι καταμεσίς στήν πλάσι* (πάνω ἀπ' τὴ Μονεμπάσια, πρέπει!), *ἀδέρφια* (— «Γιατ' εἶναι βγαλμένο τόσο βαθιὰ τὸ μάτι σου;» — «Μοῦ τὸ 'βγαλε ὁ ἀδελφός μου»), *ἄδικο*, ποῦ ὅπου νὰ 'ναι... γιορτάζει κι αὐτό, *δόξα* (δόλοτελα... κομμουνιστικὴ ντεμουαζέ!) ποῦ *περπατοῦσε*, μὰ τώρα κάσααθεται ἡ βρώμα, κάποια μανδᾶμ *Λευτεριά*, κάποια *χαρά*, ποῦ ἀναχωροῦν (ἔχουν κάνει... μπουκινγκ στήν Ὀλυμπιακή, κ. Καλιόρη!), γιὰ νὰ κάνουνε *συντροφιά τῆς δόξας* καί, φυσικά, ἡ τρανταχτὰ ἀποδεικτικὴ μεγάλῃς ποίησης ὁμοιοκαταληξία «μᾶνα-καμπάνα».

...

Ἀπομένει τὸ δίστιχο τοῦ πρώτου ὀκταστίχου:

Τὶ θλιβερὰ ποῦ σεργιανᾶν τριγύρω σου τὰ ψάρια

κι οἱ ἀντίχριστοι νὰ παίζουμε τὴν τύχη σου στὰ ζάρια,

μὰ τί νὰ εἰπείς γι' αὐτό...

Ὅτι ἐδῶ, ἡμάρτο Σάντα Καταπολιανή μου, ἔχουμε θαύματα μέρα μεσημέρου! Καὶ πρῶτα-πρῶτα τὶ σοῦ εἶναι αὐτὸς ὁ Κύριος ἅμα θέλει:

α) Νὰ βγαίνει τὰ ψάρια στό... σεργιάνι, ἀλλὰ καὶ ἐξέχουσιν μορφὴ τέρψης-ἀναψυχῆς τὴν... θλιβερότητα (σεργιάνι= περιδιάβασις πρὸς τέρψιν-ἀναψυχὴν)...

β) — Μὰ τὰ ψάρια δὲν ἔχουν πόδια!

— Σκάσε. Γραμμὴ τοῦ Κόμματος.

γ) Οἱ ποτέ... «ἀντίχριστοι μπορσεβίκοι» ὄχι μόνον... ἀνανήφουν (ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς εἰκοστῆς τρίτης δλόσωμης γούνας) κι ἐπιστρέφουν στὴν ἀγκάλῃ τοῦ Χριστοῦ, μὰ... σῶζουν καὶ τὸν ἄτιμο αἰρετικὸ 666άρη Δεινίαν: τὸν ψήνουνε κοντοσουβλί — ἔνεκα πού, παρθένος, δὲν παλουκῶνονταν μὲ καμμία κυβέρνησι.

• • •

Κι ἔφτασ' ἄργα κι, ὦ, ποῦ ποτὲς μὴν ἔφτανε τέτοια ὥρα

κι ὦ, κάλλιο νὰ γκρεμίζονταν στὸ καύκαλό μου ἢ Χώρα.

(«Ἐπιτάφιος» — Γ. Ρίτσος)

Ἀφήστε τό... καύκαλό σας, κ. Ρίτσο, δὲν γίνεται ποίησης μὲ «καύκαλα» κι ἀναγοῦλες: Στίχους νὰ σπᾶνε κόκκαλα μὲ βαρειοπούλα ἔχετε; Νὰ ξεσχίζουν ὑστέρες; Ὅχι; Καθῆστε στ' αὐγά σας:

Νὰ πηγαίνει «τσάρκα» μὲ τὸ σπάρο στὴ Ραφήνα ἢ Κυρία Καβουρίνα, συχωρεμένη. Μὰ ὄχι καὶ νὰ... σεργιανᾶει θλιβερά. Πάει πολὺ...

Ἡ ἐλληνικὴ ἦττα

«... κι αὐτὸ τοῦς κάνει νὰ καυλώνουν πióτερο, κι ἐνῶ κρατοῦν τὸ τσιγάρο μὲ τὸ δεξί τους χέρι, καὶ μὲ τ' ἄλλο, τὸ ζερβί τους, πιέζουν τὸ πέος τους νὰ τὸ σπᾶσουν. Νὰ πᾶρ' ἡ ὀργή, δὲν ξεμυτίζει καμμία σκρόφα, νὰ πᾶνε μαζί, ὁ ἓνας μπρός, ὁ ἄλλος ἀπὸ πίσω καὶ νὰ σκουντιοῦνται οἱ φαλλοὶ τους (κ. Φαλίτσα, νὰ χαίρεσαι τὸν ἄντρα σου) μέσ' ἀπ' τὸ σῶμα τῆς γυναικας...» (Γ. ΡΙΤΣΟΣ): «Ἴσως νὰ 'ναι κι ἔτσι» — Φαντάροι)

(Ἵπογραμμίσεις καὶ παρένθεσις τοῦ Δεινία Δικαίου).

Καιρὸς νὰ μάθετε γράμματα, κ. Ρίτσο — μὴν πιάνετε στὸ στόμα σας πράγματα, ποῦ

ἀγνοεῖτε τί εἶναι: Ὁ φαλλὸς δὲν εἶναι αὐτὸ πού τόσο σᾶς ἀπασχολεῖ, ἀλλὰ τὸ ὁμοίωμά του — ἱερὸ σύμβολον παραγωγῆς καὶ γονιμότητος, πού, φυσικά, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ βρωμίσει ἡ βρωμιά...

...
 "Ἄς μὴ ἐπιχάιρει κανεὶς γιὰ τὰ «χάλια» καὶ τὴν «κατάντια» τοῦ Ρίτσου — γιὰ τὸ ξεμπρόστιασμά του: «Χάλια» καὶ «κατάντια» βεβαιώνονται **ὄχι τοῦ Ρίτσου** (αὐτὸς εἶναι ἄριστα βολεμένος — σ' ἑκατομμύρια, δόξα, μούσι...), **μὰ τῆς πατρίδας, τῆς Χώρας, τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ!** Βεβαιώνονται στὴν κάμψη τῆς φυλετικῆς ὁρμῆς, στὴν πλαδάρωσι τῆς ποτὲ φυλετικῆς συμπάγιας...

"Ὅτι δὲν εἶναι νὰ ζήσει λαὸς στὸν ὁποῖον, τὸ κατ' ἐξοχὴν, ὑποτίθεται, «Κόμμα τῆς ἐργατιᾶς» ἐπιβάλλει ἀξίαν ἡγετική, πνευματική, χειραγωγόν, τὴ λογογραφικὴν μηδαμινότητα τοῦ Γιάννη Ρίτσου — λαὸς ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου τιμᾶται, ἀμείβεται, δοξάζεται, μυθοποιεῖται ἡ **σκοτεινότης**, ἡ ἡγεροντική νοηματική - λεκτική ἀκράτεια. Δὲν εἶναι νὰ ζήσει λαὸς πού ὁ κομμουνιστὴς μέγιστος τῶν ποιητῶν του (σιγὰ τὸν πολυέλειο!), ἀπὸ μισογυνισμό [δύο Ἀνθολογίες στὴ βιβλιοθήκη μου κι οὔτε ἓνα ποίημα ἐρωτικὸ — γιὰ γυναῖκα!] ὑβρίζει τὸ φέρον ὑστέρα καὶ ὠθηθεὶς μισὸ του. Αὐτὸ τὸ μισὸ πού τὸν **συλλαμβάνει-κυοφορεῖ** (λαόν)! Αὐτὸ τὸ **μισὸ πού μισεῖται** ὑπὸ εἰδικῆς συνθήκης! "Ὅτι" εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπαράδεκτο, ἀναιδές, ἱταμὸ νὰ ὑβρίζεται ἡ θηλύτης-μητρότης — καὶ οἱ **πούτάνες**, κ. Ρίτσο, γεννοῦν καὶ **μεγαλῶνουν** παιδιά, μὰ σεῖς πού νὰ τὸ μάθετε, ἀξεκόλλητος ἀπ' τόν... Ἀρίστον Προσεχτικὸ (αὐτὸς ὁ Ἀρίστος εἶναι πού ... «ἀλληλοαυανίζεσαι μὲ τὸν Ἑρμῆ» ἢ ἄλλος; Μὴ μᾶς μερδεύετε...)! Κι ἂν αὕτῃ τὴν ὕβρι **τὴν ἀποδέχονται οἱ σύντροφοί σας** (καὶ οἱ... Λουδοβίκες Ντελαφράνς), ἂν τόσον ἐπιπόλαια **τὴν «χωνεύει»** τὸ **Κομμουνιστικὸ Κόμμα** ἐμεῖς δὲν **τὴν ἀποδεχόμεθα** — ἐπικαλούμεθα τὴν ἀντίληψι τῆς κ. Φαλίτσας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1) Ὑπνοεῖται ἡ φλεγματικὴ ἀπομάκρυνσις ἀπ' τὸ ταπεινὰ ἀναγκαῖο — ἡ ἀριστοκρατικὴ ἀποχὴ ἀπ' τὸ διαβρωτικὰ συμφέρον...

2) Θέλετε τῇ... μετὰφρασι; Νάτη: «Λασάτε ὄνι σπεράντσα πὼς εἰσθε ἰσότιμοι πολῖτες μὲ μᾶς οἱ μὴ περικεκλεισμένοι στὸ ὀλοφώτεινα σκοτεινὸ καρτέλ τῶν ἀγαπητῶν καὶ τῶν ἀγαπητῶν τους».

"Ἐχετε δίκιο, κ. Φραγκόπουλο, νὰ **ρίχνετε στὰ μούτρα τοῦτο τοῦ λαοῦ** τὰ ἀγαπητικίγια καὶ σαλιαρίσματά σας: Μὲ κοσμικοκοινωνικὲς... ἐργολαβίες δὲν ἐγράφη πάντα ἡ μοῖρα αὐτοῦ τοῦ τόπου;

3) Θ.Δ.Φ. ἐνθ. ἀνωτ.

4) Θ.Δ.Φ. ἐνθ. ἀνωτ.

5) Ἐάν... λογοκριθοῦν οἱ, **ΣΤΗΝ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΔΙΑΤΑΞΙ** πιά, κάποιες λέξεις πού **ΑΝΤΙΓΡΑΦΩ** ἀπὸ... **ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ** καί... **κιβωτούς**, κ. Διευθυντά, παρακαλῶ ὅπως **ΑΠΟΡΡΙΨΕΤΕ ΟΛΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ** — ἐν τῷ συνόλῳ του! Ἡ ἄρνησίς μου αὕτη, Ἀξιότιμε Κύριε Λάμπρου, αὕτη κι ὄχι τὰ **γραπτά μου**, εἶναι ἡ ταπεινωσὺν μου καὶ τὸ καύχημά μου — αὕτη βαραίνει πάνω ἀπ' ὅλα! Ἀφήστε, παρακαλῶ, τὴν ἔντασι νὰ περάσει στὴ συνείδησι τοῦ ἀναγνώστου σας — δὲν θὰ βλάψει ἡ **ἀντιγραφή** ἔναν λαὸ πού **ἔχει χάσει τὴν ἀξιοπρέπειά του**...

6) ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ: «*Ἴσως νὰ 'ναι κι ἔτσι*» (ὅπως τὰ ἀντέγραψα ἀπ' τὴν «*Πολιτιστική*», τεύχος 19ο, Μάιος 1985):

«*Ξεκονομῶνι ὡς κάτω τὸ βρακί του, τὴ χουφτώνει, τὴ βγάζει τεντωμένη καὶ σπαρταριστή. Τὸ ἴδιο κάνει κι ὁ ἄλλος, μὴ καὶ φανεῖ δειλὸς Τίς κοιτάζουν, καθένας τὴ δική του. Ὑστερα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου.*

— *Μεγάλῃ πού τὴν ἔχεις.*

— *Ἀμὴ δικιά σου: κι εἶναι καὶ πὺλ χοντρή: χωρὶς καθόλου χαλινό: νὰ ὅπως καὶ ἡ δικιά μου: τίς παίζουμε: ἐσύ τὴ δικιά μου κι ἐγὼ τὴ δικιά σου...*»

Δὲν χρειάζεται δὰ καὶ φιλοσοφία, γιὰ νὰ καταλάβουμε πού τὸ **πάει ὁ Ρίτσος**. Μετὰ τὴν **ἀλλαξομαλακία** τί ἔρχεται; Μπούμ... Καὶ μὴν εἰπῆτε πὼς φταίει ὁ Δοῦξ τῆς Μονεμβασίας, αὐτὸς πολὺ

καλά διδάσκει, δτι τραβᾷ ἡ καρδιά του. Ἐμεῖς εὐθυνόμεθα, πού δημοσιεύονται αὐτὰ τὰ ξερατά.

— Ἐεεε, γιὰ λογοκρισία τὸ πᾶς, δημοκρατία θέλουμε, κύριε, ἐλευθερία θέλουμε, ὄχι γύψους, κύριε.

— Μιλάτε γιὰ πράγματα πού δὲν ἔχετε ἰδέα τί εἶναι, κύριε.

7) «*Νέα Σύνορα*», τὸ ἴδιο ἀναφερθὲν τεύχος, σελ. 90 — Γράφει ἡ συντρόφισσα Ἑλλη Παιονίδου: «*Τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς ἔχει πάντα μιὰ θλίψη. Ὅχι ὅμως σὰν ταξιδεῦεις μὲ τὸ Γιάννη Ρίτσο, κι εἶναι πρῶτὴ τῆς Κυριακῆς καὶ σοὺ μιλάει γιὰ τὴ Μόσχα καὶ τὸν Ἀραγκόν*». (Δεινίας: Γάλλος λογοτέχνης, διάσημος ἔνεκα τό... Κόμμα κι αὐτός, πολὺ ἀδελφὴ ψυχὴ τοῦ κ. Ρίτσου — δεῖτε πόσο δυὸ φορὲς ἀλληλέγγυος ἀπεδείχθη). «— Ἦταν πραγματικὰ μιὰ ἀξέχαστη ἐμπειρία. Ὅταν τὸν κάλεσαν νὰ πάει στὴ Μόσχα γιὰ τοὺς γιορτασμοὺς τῶν ἐξηντάρχων τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀπάντησε:

— Εὐχαρίστως θὰ πάω, ἀλλὰ μὲ τρεῖς ὁρους: 1) Τὸ εἰσιτήριό μου θὰ κοπεῖ Παρίσι, Ἀθήνα, Μόσχα. 2) Θὰ πάρω τὸν Γιάννη Ρίτσο μαζί μου καὶ 3) Θὰ ἀπονεμηθεῖ στὸ Γιάννη Ρίτσο τὸ βραβεῖο Λένιν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπίσκεψής μας ἐκεῖ...» Αὐτά. Ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἴδιου τοῦ Ρίτσου... Εἰδате τί σημαίνουν «Λένιν», «παγκόσμια ἀναγνώρισις» κ.λπ;

8) Ὑποληπτόμεθα ἰσοπόσως ἐθνικισμοὺς καὶ κομμουνισμοὺς...

— Γιατί;

— Τό... νάξι μας.

9) Φανερό πὼς ἐδῶ ἡ θεματογραφία βεβαιώνεται παρεμφερὴς αὐτῆς τῶν... μαθητῶν, ἀνιάτων, φυλακισμένων (ὁ ἄξιος τῆς δυστυχίας του δυστυχὴς Κοεμτζῆς, ἀφ' ὅτου, σφάζοντας καμμιά δεκαριά, «ἔφαγε» ἰσόβια, ἔγινε... ποιητῆς) κι ὅσων τὸ ἄνοιγμα τῆς συναισθηματικῆς «ἀσφαλιστικῆς δικλείδας» τοὺς φέρει στὴν **ρίμα**: ν' ἀνακαλύπτουν κατάπληκτοι πὼς ὑπῆρχαν συνάδελφοι τοῦ Ὀμήρου καὶ δὲν τὸ ἔξεραν — κανεὶς ἀξιόλογος, διαβασμένος ἄνθρωπος δὲν ξοδεύεται σὲ γλυκερότητες, γλυκαναλατιές, μελοντολτίσιες. Οὔτε γιὰ τὴν Κύπρο.

10. Ἡ κ. Ὑλγα Πολίτη, ὁ κ. Ἀνδρέας Μάρκουλης καὶ ὁ συγγραφεὺς ποὺ τοὺς ἔγραψε τὸ κεῖμενο, κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ὁποῖου (σὲ κοινὴ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπή τους) μᾶς τρέλαναν μὲ τόν... Ταλλεβράνδο, δὲν εἶναι νέοι, γιὰ νὰ τοὺς συγχωρεθεῖ ἡ ἀμάθεια! «Ὅτ' εἶναι σκέτος ζῶφος νὰ φθάνει κανεὶς στὴ σκηνή (ἴσως καὶ στὴν Ἐπίδαυρο!) καὶ νὰ μὴ ἔχει διασταυρωθεῖ ποτὲ στὴ ζωὴ του μὲ τὸν κ. Περιγκὸρ Κάρολον Μαυρίκιον Ταλλεῦράνδο! Πού, καθὼ **πρίγκηψ** (τοῦ Μπενεβέντο) κι **ἐπίσκοπος** (τοῦ Ὠτέν), βρέθηκε προικισμένος μὲ **ὄλα τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα**, γιὰ νὰ διαπρέψει ἐκεῖ πού διαπρέπουν οἱ ἀείποτε συνάδελφοί του: στὴν, γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας, **αἰσχρουργίαν** τῶν ἐντιμότητων, γαληνότατων, ἐκλαμπρότατων, ἐξοχότατων, ἐνδοξότατων... Πρὸς τοὺς τοῖς: ζήτω ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία...

ΜΑΡΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

Μάρμαρο, πὸν μοῦ ἐξουθένωσες τὰ χέρια

Στὴν πολιτεία τῶν ἀγαλμάτων

μιὰ βαθεῖα σιωπὴ βασιλεύει,

βήματα ἤχηρά

ἐπιβεβαιώνουν τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀμετάκλητης.

Ὁ ἀγέρας μετακινεῖ

τὶς πτυχὲς τῶν χιτῶνων,

τὸ χέρι τοῦ ἡλίου βάφει δυνατὰ

ξανθοὺς βοστρύχους

— ἕνα οὐρανὸ ἀντιφῆγγισμα

ἢ ταινία τῆς θάλασσας στὸ μέτωπο.

Τῶν γενναίων πὸν κάλυψαν τὴν ἀπόσταση

τῆς ἀθανασίας ἀπὸ τὴ φθορά.

Ἀνυποψίαστη ἢ λευκὴ πολιτεία

ἀρμενίζει στὸ φῶς καὶ στὸν ἄνεμο.

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

“Ένας διάλογος για τὰ συμβαίνοντα γύρω μας

– ‘Υπάρχει αδιαφορία; ‘Απάθεια; ‘Αδυναμία κατανόησης καὶ ἑρμηνείας αὐτῶν ποὺ συμβαίνουν γύρω μας; Τί εἶναι ἐν πάσει περιπτώσει αὐτὸ ποὺ μᾶς καθηλώνει στὴν ἀδράνεια καὶ τὸ ἀφήνουμε νὰ μᾶς παρασύρει στὶς δίνες ποὺ σχηματίζει, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπιδεινῶνται ἡ ἀδράνεια. Εἴμαστε ἀφρονισμένοι ἢ δὲν ὑπάρχει διέξοδος; Μήπως συντονίσαμε τὸ λογικόν, τὸ θυμοειδές μόνο στὶς συχνότητες ποὺ ἐκπέμπει ὁ ἐξουσιασμός καὶ πάσαμε νὰ ἔχουμε δυνατότητες ἐλεύθερου λογισμοῦ; Δίνουμε τὴν εἰκόνα μιᾶς ἀνθρωπότητας ποὺ χορεύει ἕνα ρυθμὸ ἐξοντωτικό. Αὐτὸν τὸν ἀπροσδιόριστο ξέφρενο ρυθμὸ τὸν δεχθήκαμε σὰν ρυθμὸ ζωῆς. Αὐτὸ θέλουμε; Ρωτήστε τὸν οἰονδήποτε γύρω σας, σ’ ὅποιον θεὸ κι’ ἂν πιστεύει, εἶναι σύμφωνος μ’ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν στὸ σπίτι του, δίπλα του, στὸν κόσμον; ‘Η ἀπάντηση εἶναι: “Ὁχι! Ρωτήστε τον, τί κάνει ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ παύσουν αὐτὰ νὰ συμβαίνουν, καὶ τότε θὰ διαπιστώσετε ὅτι, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει, εἶναι καὶ ὁ ἴδιος φορέας τῆς ἀνωμαλίας ποὺ ἀποδοκιμάζει. Εἶναι φανερό ὅτι κρατῶντας ὁ ἕνας τὸ χέρι τοῦ ἄλλου σχηματίσαμε τελικῶς ἕνα φαῦλο κύκλον, ποὺ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὸν συγκροτοῦμε.

– “Αρα δὲν ὑπάρχουν λύσεις;

– ‘Εξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς τί λύσεις ἀναζητοῦμε. “Αν προσπαθήσουμε νὰ κάνουμε διάλογο, γιὰ νὰ βροῦμε λύσεις, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ἔχουμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὰ «καθιερωμένα» κλισιὲ τῶν ἐξουσιαστῶν (πόσο τραγικὴ ἑκπτώση πρὸς τὴν ἀχρεϊότητα ἔχει ὑποστῇ ἡ λέξη «καθιερώνω»).

– ‘Επομένως; “Αχρηστος καὶ ὁ διάλογος; Τότε πῶς θὰ γίνῃ ἡ ἀνίχνευση τοῦ λάθους, θὰ προσδιοριστῇ ἡ μορφή τῆς ἐκτροπῆς, θὰ ὑποδειχθοῦν οἱ ἀξίες καὶ τόσα ἄλλα ποὺ μποροῦν νὰ συγκρατήσουν αὐτὴν τὴν ἐντροπία, ποὺ ἀχρηστεύει τὴν λογικὴ, καταστρέφει τὸν θυμὸ καὶ μᾶς μεταβάλλει σὲ ρομπὸτ τοῦ ἐξουσιασμοῦ;

– “Ας σταθοῦμε ἐδῶ, ποὺ μοιάζει ἀδιέξοδος, καὶ ἂς περιοριστοῦμε νὰ δοῦμε τὰ συμβαίνοντα στὴ δική μας χώρα στὸ δικό μας σπίτι. Ζοῦμε, εὐτυχῶς, ἀκόμη μέσα σὲ δημοκρατία. ‘Η λέξη δημοκρατία, παρ’ ὅλη τὴν ἐξαχρείωση ποὺ ἔχει ὑποστῇ κι’ αὐτὴ σὰν λέξη σ’ ὅλο τὸν πλανήτη, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει, στὸν δυτικὸ λεγόμενο κόσμον, τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν ἀξιών ποὺ περικλείει ὡς μορφή πολιτικῆς διοικήσεως, τὸν ἐλεύθερον λόγον, τὴν φωνὴν διαμαρτυρίας. Αὐτὸ σὰν ἀρχὴ εἶναι κάτι τὸ θετικό. Οἱ διαμαρτυρίες μπορεῖ ἐν τέλει νὰ μὴν ὀδηγοῦν πουθενά ἢ οἱ λύσεις ποὺ προκαλοῦν νὰ εἶναι μπαλώματα πάνω σὲ σάπιο ροῦχο. ‘Εν τούτοις μπορεῖ καὶ ν’ ἀγγίζουν τὸ βάθος τῶν αἰτίων τῆς ἐκτροπῆς, νὰ ἑρμηνεύουν τὴν δίνην, νὰ δημιουργοῦν «σχάσιν» στὴν ἀδράνεια, ὥστε ἡ μονὰς νὰ ἐνεργοποιηθεῖ, νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν στρόβιλον ποὺ προκαλεῖ πληγὲς καὶ ἔτσι ὁ καταστροφικὸς ρυθμὸς τῆς ροῆς νὰ ἀρχίσει νὰ πέφτει, μέχρι νὰ φθάσει νὰ γίνῃ ὁμαλός, ζωογόνος.

– Μὰ ἡ δημοκρατία, καὶ αὐτὴ τοῦ δυτικοῦ τύπου ποὺ καὶ ἐμεῖς ζοῦμε, καλύπτει δόγματα ποὺ πολεμοῦν νὰ θεμελιώσουν τὴν δική τους ἐξουσία. Αὐτὸ δὲ τὸ ξέρετε. Μέσα σ’ αὐτὴ τὴν δημοκρατία λουφάζουν δικτάτορες, ὑποστηρικτὲς τοῦ «σοφοῦ» κράτους, τοῦ μισαλλόδοξου «κόμματος», τῆς παρανοϊκῆς «ἰσότητος», τοῦ σπεκουλαδόρου

«οίκονομιστή», τοῦ ἄρπαγος, τοῦ θρησκευομένου ὑποκριτῆ, τοῦ ὁπαδοῦ τῶν διαστροφῶν, τοῦ ἐπαγγελματία ἀναρχικοῦ καί τόσων ἄλλων ἄθλιων, πού βυρσοδομοῦν ἐναντίον της. Ἄρα, πῶς θά ἐπιτραπεῖ νά γίνει αὐτή ἡ ἀνάσχεση, ὅταν τὰ χτυπήματα πού ἐσωτερικοὶ καί ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ αὐτῆς τῆς ὑπονομευμένης δημοκρατίας καταφέρνουν συνεχῶς;

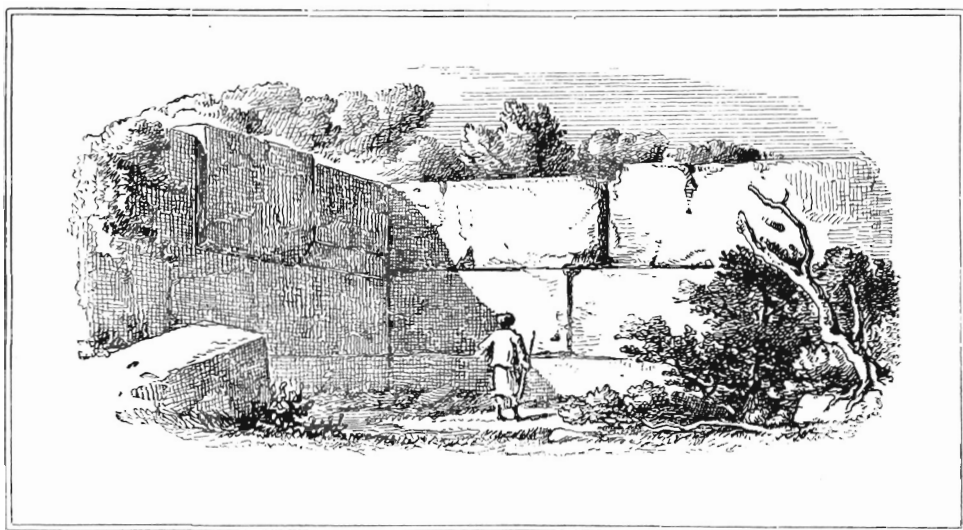
– Μὴ περιμένεις νά σοῦ ἐπιτραπεῖ νά ἀνατρέψεις τὰ κακῶς κείμενα. Αὐτὰ δὲν θὰ ἀνατραποῦν, ἂν ἐσὺ πρῶτος δὲν σταθεῖς καί σκεφθεῖς σοβαρά τὰ γύρω συμβαίνοντα. Δηλαδή ὅτι: σήμερα μ' αὐτὴ τὴν ὑψηλὴ τεχνολογία, πού περηφανευόμαστε ὅτι ἀποκτήσαμε, πεινᾶνε κυριολεκτικῶς τὰ 3/5 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς. Οἱ ὕγιεις εἶναι ἐλάχιστοι συγκρινόμενοι μὲ τοὺς ἄρρωστους. Ἡ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος, συνοδευμένη εἰρωνικά ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῶν ἀπορρυπαντικῶν, προκαλεῖ ἀπόγνωση. Ἀπόγνωση, πού οἱ ἐξουσιαστὲς ἀποφεύγουν καί νά τὴν συζητήσουν. Οἱ οἰκονομίες ὅλων τῶν χωρῶν εἶναι κουντισμένες καί λειτουργοῦν μὲ προϋπόθεση τὸν πόλεμο. Ἡ «βία», θηλυκοῦ γένους κι' αὐτὴ, ἀπελευθερώθηκε καί ἔκανε τὸν βίῳ ἄθλιο σουδάριον, πού δὲν θέλει πιά οὔτε ἀρσενικὸς νά εἶναι. Αὐτὸ τέλος τὸ «κόστος τῆς εὐημερίας» πού ἀπολαμβάνουμε, ἐρωτῶ, πῶς μπορεῖ νά ἐξισοῦται μὲ τὴν ἀπόγνωση, τὸ φόβο, τοὺς ἐξευτελισμούς, τὴν ἀβεβαιότητα, τὸ ἄγχος, τὴν παρανοϊκότητα καί κάθε εἶδους ὕβρη πού συνθλίβει τὸν ἄνθρωπο, ὅταν μάλιστα χάριν αὐτῆς τῆς «εὐημερίας» ὑποθηκεύσαμε καί τὴν ζωὴ τῶν παιδιῶν μας καί τῶν παιδιῶν τῶν παιδιῶν μας; Ποιὰ πολιτικὰ συστήματα, ποιὲς οἰκονομικὲς ρετσέττες, ποιοὶ θεσμοί, ποιὰ δικαιοσύνη, ἀπ' αὐτὰ πού ἐπαγγέλλονται οἱ φωστῆρες τοῦ ἐξουσιασμοῦ, μποροῦν νά δώσουν τὴν λύση; Κανένα σύστημα, κανέναν Μεσσία, κανένα δόγμα δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα νά δώσει κάτι τὸ διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὸ πού ζεῖ ἡ ἀνθρωπότης στὸν πλανήτη μας. Ἐὰν ΜΠΟΡΟΥΣΑΝ, θὰ τὸ εἶχαν κάνει. Ἐβδομήντα χρόνια κομμουνισμοῦ στὴ Ρωσσία – καί σήμερα ἀντελήφθησαν οἱ ὑπεύθυνοι ὅτι τὰ Τσερνόμπιλ δὲν εἶναι ἀτυχήματα, ἀλλὰ ἔκρηξη σαπίλας, πού ὁ θώρακας τῶν χιλίων τόννων δὲν ἦταν ἀρκετός, γιὰ νά τὴν συγκρατήσει.

– Λοιπόν; Ἐγὼ τί πρέπει νά κάνω;

– Ἐμεῖς ὅσο μπορούμε ἐπισημαίνουμε συνεχῶς τὸ βάθος τῶν αἰτίων καί προσπαθοῦμε νά δεῖς καί ἐσὺ τὸ βυθό. Πρέπει ὅμως καί ἐσὺ νά βγεῖς ἔξω ἀπὸ τὴ μάζα, νά δεχθεῖς ὅτι δὲν μπορεῖς νά διαλέξεις τὸ ὀρθό, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει. Μπορεῖς ὅμως νά συνεχίσεις νά ἔχεις φωνή!. Αὐτὴ ὅμως ἡ ΦΩΝΗ πρέπει νά πάψει νά ὑπηρετεῖ τὰ δόγματα καί ἰδιαίτερα ἐκείνους πού ζητᾶν νά σὲ φιμώσουν, νά πάψεις νά ἔχεις φωνή. Ὁ τόπος αὐτὸς πού γεννηθήκαμε, πρέπει νά τὸ κατανοήσεις, πρῶτο ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα, ἔχει ἓνα μεγάλο οἰκουμενικὸ χρέος – νά ξαναφέρει πίσω στὴν πλατὺδρομὴ γῆ τὴν Αἰδῶ καί τὴ ΝΕΜΕΣΗ. Χωρὶς αὐτὰ τὰ κοινωνικὰ ἐργαλεῖα δὲν θὰ δημιουργήσουμε σωστοὺς θεσμούς, δὲν θὰ φέρουμε τοὺς ἀριστοὺς στὴν ἀρχή, δὲν θὰ ἀποκτήσει ποτὲ ἡ ἀνθρωπότης τὴν οἰκουμενικὴ δικαιοσύνη. Πολέμησε λοιπόν, γιὰ νά ἔχεις φωνή!

Ἐρινὺς

Κυκλώπεια τείχη: "Έργο τών πρώτων κτηνοτρόφων.

ΗΛ. ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ "Όχι ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ αλλά ΙΣΤΟΡΙΑ (β)

1. 'Από τούς "Έλλοπες στους Κύκλωπες

Πρώτος χώρος παρουσίας τών έλλόπων θηρευτών, ή όροσειρά της Πίνδου, ή 'Έλλοπία. Για την ιστορία τών 'Ελλόπων πολύ λίγα πράγματα γνωρίζουμε. 'Απ' αυτήν την περίοδο του «θηριώδους βίου» τών πρώτων ανθρώπων αρχίζουν νά σχηματίζονται δια της γλωσσικής μιμήσεως τών άκουσμάτων της γύρω φύσεως και οί πρώτες λέξεις. Αυτή ή όλίγον κατ' όλίγον πορεία του σχηματισμού της γλώσσας απέβη ταυτοχρόνως και πορεία προς τόν πολιτισμό. 'Η περίοδος τών θηρευτών άγνωστο πόσο χρόνο κράτησε. 'Η νόηση όμως και ή γλώσσα τούς όδήγησε στην κτηνοτροφία.

Οί ταχυπόδαροι θηρευτές, οί άγλωσσοι, που ή φύση τούς διδάσκει την γλώσσα, γίνονται κτηνοτρόφοι όρεσίβιοι. Κτηνοτροφία όμως σημαίνει ανάληψη «ευθύνης», σημαίνει κατανομή εργασιών, φύλαξη του κοπαδιού άπ' την άγρια φύση, άγρύπνιες, στάνες κυκλικές προστατευμένες άπ' τά σαρκοβόρα και τούς ληστές, σημαίνει άπόκτηση κτηνοτροφικών προϊόντων, γάλακτος, έρίου, κρέατος, σημαίνει άκόμη χρήση νερού και φωτιάς. Τέλος σημαίνει νέες λέξεις για την συνεννόηση μεταξύ τών διαβιούντων «έντός του κύκλου» της προστατευόμενης στάνης, που έγινε κατοικία ανθρώπων και ζώων. Καί συνεννόηση δέν σημαίνει παρ ά γλώσσα, που θά ήταν σέ θέση νά ανταποκριθεί σ' αυτά τά ανθρώπινα έργα, και άκόμη σημάδια ή σχέδια ή σύμβολα, που θά βοηθοῦσαν μαζί με τίς γλωσσικές

μιμίσσεις τῶν ἀκουσμάτων τὸν ἄνθρωπο νὰ συμπληρώσει μὲ εἰκόνες ὅσα δὲν εἶχε ἀκόμη ἀποδώσει σὰν μορφή ἢ νόημα μὲ λέξεις.

Καὶ ἔτσι ἡ γνώση ἢ προγονικὴ τῶν «θεῶν», τῶν πρώτων δηλαδὴ ἀνθρώπων, ἐγίνε διὰ τῆς γλώσσας κτῆμα τῶν νεώτερων κτηνοτρόφων, τῶν γνωστῶν ὡς Κυκλώπων. Μὲ τοὺς κτηνοτρόφους Κύκλωπες εἰσερχόμεθα πλέον στὴν πρώτη βαθμίδα τοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴ ἡ «κύκλω» προστασία μὲ τὰ πανύψηλα ἀρμολογημένα λιθάρια, τὰ «Κυκλώπεια τείχη», περιέκλεισε ταυτοχρόνως καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν προστατευομένων γιὰ τὴν τήρηση τῶν «τεθειμένων κανόνων» λειτουργίας καὶ τῶν εὐθυνῶν, ποὺ ὁ ἀρχηγὸς ἀνέθετε στὰ μέλη τοῦ κύκλου. Ὁ ἀπὸ αὐτὸ τὸ «μαντρί» τῶν αἰγοπροβάτων ξεκινᾷ τὸ «δίκαιο», ποὺ θὰ στηριχθῇ στὸ «θεσμό» δηλαδὴ στὶς συνήθειες καὶ ἀπ' τοὺς κανόνες τῆς βοσκῆς (νομῆς) θὰ πηγάζει ὁ «νόμος». Αὐτὴν τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν ὁδὸ τῆς Θέμιδος ὠνόμασα «Κυκλώπειο δίκαιο». Κάθε «μαντρί», μᾶς λέει ὁ Ὅμηρος, ἔχει τοὺς δικούς του θεσμούς, τοὺς δικούς του κανόνες.

Οἱ χιλιετίες ὅμως προχωροῦν. Οἱ βοσκοὶ «Κύκλωπες», ἄλλοι θὰ συνεχίσουν νὰ βόσκουν τὰ γιδοπρόβατα στὰ βουνὰ κι' ἄλλοι θὰ κατέβουν τὶς πλαγιὲς καὶ θὰ ἐγκατασταθοῦν στοὺς λόφους, πολὺ κοντὰ στοὺς κάμπους, ποὺ ξαπλώνονται κάτω ἀπ' αὐτοὺς ἢ γύρω τους. Δὲν φυτεύουν ἀκόμη μὲ τὰ χέρια τους φυτὰ οὔτε ἀροτριοῦν τὴ γῆ. Ἀλλὰ τὰ πάντα φυτρώνουν, χωρὶς νὰ τὰ σπέρνουν οὔτε νὰ τὰ ὀργώνουν. Στάρια, κριθάρια κι' ἀμπέλια, ποὺ ἀπ' τὰ σταφύλια τοὺς βγάζουν κρασί. Καρποὶ αὐτοφρεῖς πολλῶν εἰδῶν, ποὺ ἄφθονους τοὺς ἔδινε ἡ γόνιμη γῆ (ἄρουρα). Ἐτσι περιγράφουν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος τὴν ζωὴ τῶν Κυκλώπων βοσκῶν.

2. Οἱ Κένταυροι

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς αἰπόλους, τοὺς κτηνοτρόφους φύλακες καὶ βοσκούς τῶν αἰγοπροβάτων, μιὰ ἄλλη κατηγορία βοσκῶν παρουσιάζεται τώρα σ' ἓνα ἄλλο βουνό, τὸ Πήλιο.

Αὐτοὶ οἱ βοσκοὶ τρέφουν ἐξημερωμένα κοπάδια βοδιῶν. Στὴν Βοϊβίδα λίμνη, ποὺ ἡ ἑκτασὴ τῆς σκέπαζε ὁλόκληρη ἴσως τὴν σημερινὴ Θεσσαλία, ξεκινᾷ ἡ ἱστορία τῶν «Κενταύρων». Αὐτοὶ οἱ «βουκόλοι» τοῦ Πηλίου, ποὺ μὲ τὴν «βουκέντρα» (τὸ μακρὺ ραβδὶ μὲ τὴν αἰχμηρὴ ἄκρη) ὀδηγοῦσαν, ἱπεύοντες πάνω σὲ ἐξημερωμένους (ἡπιούς) ἵππους τὰ βόδια γύρω στὶς καταπράσινες ὄχθες τῆς τεράστιας λίμνης, ἔδωσαν ἀφορμὴ στὴ φαντασία τῶν μετὰ χιλιετίες ἀνθρώπων τῆς τέχνης καὶ τῆς ποιήσεως, νὰ περιγράψουν τὸν λαὸ τῶν βουκόλων τοῦ Πηλίου σὰν ἐκωματικά πλάσματα, ποὺ εἶχαν ἀνδρῶν σώματα καὶ κορμὸ ἀλόγων.

«Ἡ Θεσσαλία», κατὰ τὸν Ἡρόδοτο, «τὸν παλαιὸ καιρὸ ἦτο λίμνη, κλειομένη γύρω ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ ὑπερύψηλα βουνὰ (Πήλιο, Ὀσσα, Ὀλυμπος, Πίνδος, Ὀθρυς). Ὅλα τὰ νερά τῶν γύρω βουνῶν ποὺ κατέρχονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ λεκανοπέδιο δημιουργοῦσαν τότε τὴν λίμνη. Λέγουν, »συνεχίζει ὁ Ἡρόδοτος« οἱ Θεσσαλοὶ ὅτι τὸν παλαιὸ καιρὸ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη τὸ φαράγγι τῶν Τεμπῶν, καὶ τὸ στενὸ μέρος τῆς ἐκροῆς δὲν ὑπῆρχε· ἔτσι ἡ Θεσσαλία ἦτο πέλαγος. Οἱ Θεσσαλοὶ θεωροῦν ὅτι ὁ Ποσειδῶν ἔκανε τὴν χαράδρα, καὶ λέγουν ὀρθὰ, διότι ὁποῖος πιστεύει ὅτι ὁ Ποσειδῶν σείει τὴν γῆ, καὶ τὰ σχίσματα τῆς γῆς προέρχονται ἀπὸ

σεισμούς, τότε πράγματι ότι ἂν ἰδῇ κανεῖς τὸ φαράγγι, θὰ δεχθεῖ ὅτι αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ σεισμό».

Θὰ προσθέσω ὅτι καὶ ἡ λέξη *Θεσσαλία* πρέπει νὰ εἶναι σύνθετη λέξη ἀπὸ τὰ *θέσις-άλος*. Στὸ Πήλιο, ποὺ περιβάλλει τὸν Παγασητικὸ κόλπο, ἐκτὸς ἀπ’ τὴν πλούσια βλάστησή του, στοὺς πρόποδες του φυτρώνουν μοναδικὰ στὸ κόσμον φυτὰ μὲ θεραπευτικὲς ιδιότητες. Μεταξὺ τῶν πολλῶν φυτῶν, ἓνα τὸ ὀνόμαζαν «*χειρώνιο*», μᾶς λέει ὁ Δικαίαρχος (ἀρχαῖος φιλόσοφος, ἱστορικός, γεωγράφος, γραμματολόγος καὶ λαογράφος, ποὺ ὑπῆρξε καὶ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλη, καὶ ἀπ’ τὰ λίγα ἀποσπάσματα ποὺ σώθηκαν ἀπ’ τὰ ἔργα του ἔχουμε αὐτὲς τὶς πληροφορίες).

Ἀπὸ τὸ βουνὸ Πήλιο καὶ τὴ μεγάλη λίμνη Βοϊβίδα, ποὺ γύρω τῆς ἔβοσκαν τὰ βόδια, οἱ βουκόλοι «*Κένταυροι*», ἀπ’ τὸ Πήλιο μὲ τὰ φαρμακευτικὰ φυτὰ καὶ τὰ φῖδια, τὰ ὁποῖα τὸ «*χειρώνιο*» ἢ τὸ «*μεγάλον κενταύριον*» εἶχε τὴ δύναμη νὰ κάνει ἀβλαβὴ ἢ νὰ τὰ σκοτώνει μὲ τὸ ἄρωμά του, ὅπως μᾶς λέει ὁ Δικαίαρχος, ξεκινοῦν οἱ χειρωνακτικὲς τέχνες, ἡ βοτανοθεραπευτικὴ, μητέρα τῆς ἱατρικῆς, καὶ ἀργότερα ἡ γεωργία.

Ἡ λέξη «*Πήλιον*», ποὺ δόθηκε στὸ βουνό, δὲν εἶναι μιὰ τυχαία ὀνομασία. Τὸ ἄκουσμα τοῦ ζυμώματος χώματος μὲ νερό, μοιάζει μὲ ἄκουσμα ὅμοιο πρὸς τὰ σύμφωνα ΠΛ. Ἀπ’ αὐτὸ τὸ ἄκουσμα ἡ λέξη «*πλαστός*», καὶ βεβαίως οἱ λέξεις *πηλός*, *πηλοπλάθος*, *πηλουργός* κ.ἄ.

3. Ἀπὸ τοὺς κτηνοτρόφους ἀρχίζει ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς

Αὐτοὶ οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, ποὺ ἔλαβαν τὴν γλῶσσα ἀπ’ τοὺς θηρευτές, «ἐκτὸς ἀπ’ τὴν φυσικὴ τους δύναμη ἔδειξαν καὶ ἱκανότητες πνευματικὲς καὶ ἔκαναν ἐπινοήσεις». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ἡσίοδου σημειώνεται γενικῶς ἡ πρὸ τῆς γεωργίας ἐποχὴ. Καμμιά ὅμως περίοδος τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν ἀμέσως προηγούμενη καὶ καμμιά ἐξέλιξη δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει, ἂν δὲν στηριχθεῖ στὶς προηγούμενες γνώσεις. Οἱ ἐμπειρίες τῶν ἀνθρώπων, ὑπεύθυνες γιὰ κάθε ἐξέλιξη, μορφοποιοῦνται καὶ γίνονται ἐφαρμόσιμες μὲ ρυθμούς, ποὺ θεωρῶ ὅτι ὑπῆρξαν ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἐξέλιξη τῆς γλώσσας.

Τὸ ἄροτρο πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἡ ἀφετηρία χρησιμοποίησεως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς δυνάμεως τῶν ζώων. Ἡ χρῆση τῶν ζώων ὑπῆρξε «γεωργικὴ ἐπανάσταση». Ὁ ἄνθρωπος γινώριζε τὰ δημητριακὰ πολὺ πρὶν ὀδηγηθεῖ στὴ σκέψη νὰ τὰ φυτεύσει μὲ τὰ χέρια του («οὔτε φυτεύουσιν χερσὶν φυτὸν») ἢ νὰ τὰ καλλιεργήσει χρησιμοποιώντας τὸ ἄροτρο καὶ τὰ ζῶα («οὔτε ἀρώσιν», σημειώνει ὁ Ὅμηρος). Ἡ ἐπινοήση τοῦ ἀρότρου καὶ ἡ χρησιμοποίησή του βοδιῶν γιὰ τὸ ὄργωμα πρέπει νὰ συνδεθοῦν καὶ πάλι μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ περὶ τὴν μεγάλη λίμνη διαβιούντες. Οἱ «*αἰπόλοι*» καὶ ἰδιαιτέρως ἴσως οἱ «*βουκόλοι*» πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἐπινοητὲς τῆς «Γεωργικῆς» ἐποχῆς τῶν διὰ τοῦ ἀρότρου καλλιεργειῶν.

Δυὸ ὀνόματα ἐπὶ πλέον μᾶς δίνουν ἱστορικὲς βάσεις σ’ αὐτὴ τὴν περίοδο. Τὰ ὀνόματα «*Ἰξίων*» καὶ «*Πειρίθοος*». Ἀπὸ τὸ ὄνομα «*Ἰξίων*» ἔχει ἀσφαλῶς προέλθει ἡ λέξη «*ἄξων*», τὸ ξύλο τὸ κατεργασμένο ἐκ δρυὸς (*ἐνδρυον*), ποὺ χρησιμοποιήθηκε ὡς «ῥυτί» τοῦ ἀρότρου, (ἀργότερα αὐτὸ ἔγινε ἐκ σιδήρου) καὶ τὸ ξύλο τὸ κατάλληλο γιὰ τὴν «*ἴξιν*», δηλαδή γιὰ τὴν σύνδεση τῆς κινήσεως τῶν δύο

τροχών. Τὸ δὲ ὄνομα «*Περίθοος*» ἐκ τῆς 'ρίζας *ΠΕΡ* – (ρῆμα «*περιθέω*»: σημαίνει τρέχω πέριξ, δηλαδή γυρίζω τρέχοντας), δηλώνει τὴν παρουσία τοῦ τροχοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἴσως περίοδο. Καὶ τὸ ἄροτρο ἐφευρέθη. Τὰ δὲ «βόδια» ὁδήγησαν ὄχι μόνο τοὺς κτηνοτρόφους στὴ «γεωργία» ἀλλὰ καὶ στὴ μελέτη τῶν ἄλλων φυσικῶν δυνάμεων, ποὺ οἱ «ἐπινοήσεις» γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσή τους θὰ βελτιώνουν ἔκτοτε τοῦ ὅρου τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Θὰ κλείσω αὐτὴ τὴν πρώτη μεγάλη περίοδο μὲ μιὰ παρατήρηση, ποὺ ἰσχύει μέχρι σήμερα. Καμμιά ἐπινόηση ἀνθρώπινη, καμμιά βελτίωση ἢ ἐξέλιξη δὲν ἐμφανίζει τίς παλαιότερες ἀνθρώπινες ἐργασίες καὶ ἀκόμη καὶ τοὺς παλιότερους τρόπους ποὺ ἐκτελοῦντο αὐτές. Μέχρι σήμερα, ὅλοι τὸ γνωρίζουμε, ποὺ ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν γίνεται μὲ τὰ τρακτέρ, ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν ἄροτρα ξύλινα!

4. Οὐρανίωνες — 'Εποχὴ «Μερόπων ἀνθρώπων»

Φθάσαμε ὅμως κάποτε (πρὸ πολλῶν χιλιετιῶν) καὶ στὴν ἐποχὴ, ποὺ οἱ ἄνθρωποι ἀπέκτησαν ἔναρθρο λόγο, ἔγιναν δηλαδή «*Μέροπες*». Τὰ ἀρχικὰ «*πατρώϊα*» γένη, ποὺ προῆλθαν ἀπὸ ἓνα πατέρα-ἡγέτη μιᾶς οἰκογένειας, μὲ τὴν πάροδο τῶν χιλιετιῶν, τὴν κάθοδο τῶν βοσκῶν στοὺς λόφους καὶ τίς πεδιάδες, τὴν συμπλήρωση τῆς διατροφῆς διὰ καρπῶν τῆς γῆς καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ λόγου τῶν διὰ νέων λέξεων, αὐξήθηκαν καὶ ἐξαπλώθηκαν στὸν εὐρύτερο χῶρο τῆς 'Ελλοπίας γῆς, τῆς γῆς τῶν 'Ορέων.

Ἔτσι κάθε βουνὸ ἔγινε τὸ σημεῖο ἀναφορᾶς τῶν κατοίκων τῆς κάθε περιοχῆς. Ἐγινε ὅμως ἀκόμη καὶ συνορο «*νομῆς*» (βοσκῆς) ἀρχικῶς, γιὰ νὰ ἐξελιχθεῖ ἐν συνεχείᾳ καὶ ὡς ὁρόσημο ἑνὸς ἰδιαίτερου πλαισίου θεσμῶν, καὶ ἐνὸς ξεχωριστοῦ βασιλείου, μὲ φύλακα τῶν θνητῶν ἀνθρώπων αὐτὸν ποὺ τοὺς ὁδηγοῦσε γαλήνιους καὶ εἰρηνικοὺς σὲ ἔργα πολιτισμοῦ καὶ εὐημερίας. Γι' αὐτό, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὁριοθετήθηκαν οἱ νομῆς «*ἐκούσαι καὶ πάτριαι γινόμεναι κατὰ τὸν νόμον. Διὰ γὰρ τὸ τοὺς πρώτους γενέσθαι τοῦ πλήθους εὐεργέται*».

Ἔτσι αὐτὴ ἡ «*φυσία*», ἡ πληθυσμιακὴ ἀνάπτυξη τῶν ἀνθρώπων, ἔγινε καὶ ἡ αἰτία νέων σχέσεων, ὅπως αὐτὴ τῆς **φυλῆς**. Καὶ οἱ λέξεις *φυλή*, *φυσία*, *φύσις*, *φῶς* καὶ πολλὲς ἄλλες πλάστηκαν ἀπὸ κάποιο φυσικὸ ἄκουσμα. Ὁ ἦχος ποὺ παράγει ὁ ἄνεμος ἢ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν φυσᾷ γιὰ νὰ ἀνυψώσει τὴν φωτιὰ τῆς ἐστίας του, ἔγινε ἡ **ρίζα**, ὁ **σύμφωνος** ἦχος μὲ τὸ ἄκουσμα, γιὰ νὰ σχηματισθεῖ ἀργότερα ἡ λέξη. Ἡ ἀνθρώπινη νόηση ὁδηγούμενη συνεχῶς ἀπὸ τοὺς ἦχους καὶ τίς εἰκόνες ἐνὸς μοναδικοῦ περιβάλλοντος θὰ συμπληρώνει συνεχῶς τὸ ἰσχυρότερο στὴν διάθεσή του ἐργαλεῖο πολιτισμοῦ, τὴν γλῶσσα. Ἔτσι θὰ παρομοιάσει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου μὲ τὴν φωτιὰ, θὰ διαπιστώσει ὅτι καὶ τὰ δύο «*φλέγουν*» τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀργότερα θὰ ὀνομάσει «*εὐφυῖαν*» τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὑγιοῦς ἀναπτύξεώς του, ποὺ ὑψώνεται, ὅπως ἡ φωτιὰ, στὸν πνευματικὸ στοχασμό.

Οἱ δεσμοὶ πάλι ποὺ ἡ φύση ἢ ἀνθρώπινη εἶχε ἀναπτύξει στὴν οἰκογένεια τῶν κτηνοτρόφων, εἶχαν δώσει τίς 'ρίζες τῶν παραδόσεων καὶ εἶχαν διδάξει τὸν ἀμοιβαῖο σεβασμὸ στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις. Αὐτὸς ὁ σεβασμὸς στὸ ἔργο τῶν ἄλλων, τώρα ποὺ ἡ κοινωνικὴ σύνθεση εἶχε γίνει πολυειδής, δὲν ἀποδίδετο μόνο στοὺς γονεῖς γιὰ τὴν «τροφή» καὶ γιὰ τίς «γνώσεις» ποὺ τοὺς πρόσφεραν, ἀλλὰ

ξάπλωνε σ' όλους τους «προβαδίζοντες» ή στην ήλικία ή στις «εὐθύνες» πού έπωμίζονταν μέσα στη φυλή.

Ή είσοδος πλέον τών ανθρώπων στούς οίκισμούς τών λόφων, στην «πόλιν ἄκρην» καί «ἄκρο-τάτην» ή ἀκρόπολιν, προετοιμάζει καί την είσοδο αὐτῶν ἀργότερα στό ἄστν. Κατά τόν λεξικογράφο Ήσύχιο, «Οὐρανίῳνες» καλοῦσαν τοὺς «ὑπὸ τὴν Οὐρανοῦ ἀρχὴν τεταγμένους», δηλαδή αὐτοὺς πού εἶχον ταχθεῖ ὑπὸ τόν Οὐρανὸ στην «ἀρχή». Τί εἶναι, ὅμως, δυνατό νά ἐσήμαινε «Οὐρανός»; Ή λέξη «Οὐρανός», θεωρῶ, ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν λέξη «οὐρος», πού ἔχει τίς ἀκόλουθιες σημασίες: (α) ὅρος (βουνό), (β) ἄνεμος προερχόμενος ἐκ τῶν ὀρέων (οὐριος), (γ) φύλαξ, φρουρός, (δ) τέλος καί βοὺς ἄγριος.

Ή γνωστὴ βεβαίως ἀντίληψη περὶ τοῦ νοηματικοῦ περιεχομένου τῆς λέξεως «Οὐρανός» ἀναφέρεται στό ὑπὲρ τὴν γῆν διάστημα. Ἐν δεχθούμε ὅμως ὅτι τὰ ὑψηλότερα σημεία τῆς γῆς εἶναι τὰ οὐρεα (ὄρη), τότε πράγματι ἡ λέξη «οὐρανός» πρέπει νά προσδιορίζει τὸ ἄνω τῶν ὀρέων διάστημα (οὐρεα-ἄνω). Θεωρῶ ὅμως ὅτι ἡ λέξη εἶχε καί τὴ σημασία τοῦ ἀνώτατου ἐπιβλέποντος τοὺς ἄλλους «οὐρους βασιλεῖς». Οἱ τιτᾶνες π.χ. ὠνομάζονταν «Οὐρανίῳνες». Ἔτσι καταλήγω στό συμπέρασμα ὅτι ἡ λέξη «Οὐρανός» ἦταν «γέρας», δηλαδή τιμητικὸς τίτλος τοῦ πρώτου μεταξὺ τῶν «Οὐρανίωνων» Ὁ χαρακτήρας αὐτῆς τῆς διοικητικῆς συνθέσεως μὲ βάση τὰ φυσικὰ ὅρια τοῦ βουνοῦ πού δέσποζε τῶν λόφων, τῶν κάμπων, τῶν ποταμῶν καί λιμνῶν ἀλλὰ καί ἀρκετὲς φορές καί τῶν ἀκτῶν τοῦ πανάρχαιου Πόντου, ἔγιναν καί τὰ διοικητικὰ ὅρια κατὰ τοὺς χρόνους τῶν «Οὐρανίωνων».

5. Μέγας Οὐρανός

Τὸ τέλος τῶν πρώτων πολιτισμῶν, πού ἀνεπτύχθησαν μὲ ἀφετηρία τοὺς κτηνοτρόφους τῆς Πίνδου καί τοῦ Πηλίου καί ξαπλώθηκαν σ' ὅλο τὸν χῶρο, χερσαῖο καί θαλάσσιο, μὲ κοινὸ γνῶρισμα τὴν γλωσσικὴ συγγένεια, εἶναι πλέον ἐγγύτατο. Τὰ ἐπιτεύγματα αὐτῶν τῶν πολιτισμῶν εἶναι πολλὰ καί σημαντικά.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐπίσης μακρὰ περιοδὸ τῶν Οὐρανίωνων καί τῶν «Μεγάλων Οὐρανῶν» οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου κατεργάστηκαν τὰ μέταλλα καί προχώρησαν σὲ μιὰ ἐξάπλωσή τους μέσω τῶν «ἐστιῶν» σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν κάτεργασία γενικὰ τῶν μετάλλων καί τὴν γνώση ἰδιαίτερα τοῦ σιδήρου, συντελοῦνται ἔργα τεχνικά, πού κυριολεκτικὰ ἐντυπωσιάζουν τοὺς ἀνθρώπους. «Ἔργα — ὅπως μᾶς τὰ περιγράφει ἡ «Θεογονία» — πού δὲν δύναται κανεὶς νά ὀνομάσει τὸ καθένα ἰδιαίτερα. Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ ὅλων αὐτῶν ἄνδρες ἄμωμοι, εὐγενικοί, ἔξοχοι κατὰ τὴν διάνοια καί σωφροσύνη. Καί ἀκόμη σ' ἄλλες περιπτώσεις ἄνδρες αὐστηροί, ἴσως τραχεῖς, ἀλλὰ πού εἶχαν ἀξιοπρέπεια καί ὑπῆρξαν σημαντικοί.

» Τέλος ὑπῆρξαν ἄνδρες πού ἔδωσαν ὠθηση στὴ γεωργία, ἔθεσαν ὅρια νομῆς καί ἐκμεταλλεύσεως τῶν οἰκισμῶν, χάραξαν νέους δρόμους. Καί εἶναι αὐτὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων χειρῶν, πού στέκουν ἀκόμη καί σήμερα ὑπεροπτικά, ἀντικρύζοντας τοὺς ἡμιπολιτισμένους ἀνθρώπους, πού δὲν μποροῦν νά συλλάβουν τὴν μεγάλη ἐκείνη δημιουργία. Τὰ ἔργα αὐτὰ φανερόνται ἀπ' τίς πλευρὲς τῶν οἰκοδομημάτων, πού ἀστράφτουν στό φῶς τοῦ ἥλιου καί πού εἶναι δύσκολο νά

περιγράψεις. Τότε από κάθε κέντρο διοικήσεως ξεκινούσαν πενήντα διευθύνσεις, που κι' αυτές όμως ήταν κορυφαία κέντρα άλλων τεχνικών εφαρμογών συνεχώς αναπτυσσομένων. Αυτή δε ή δραστηριότητα στηρίζονταν ως επί μιᾶς στιβάδος ανθρώπινης, που αποτελεῖτο απ' τὰ μέλη αὐτῆς τῆς γιγαντιαίας δυνάμεως».

Τὸ πλέον σημαντικό ὅμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ἡ κατεργασία τοῦ σιδήρου.

(Συνεχίζεται)

ΕΙΡΗΝΗ ΜΙΣΣΙΟΥ – ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Στὴ μνήμη τῆς Ἑλένης Μυρογιάννη-Σαραντάκου*

Στὴ χώρα τῶν νεκρῶν
σὲ βλέπω
καὶ σὲ συμπόσια ποιητικὰ
ν' ἀπολαμβάνεις τοὺς καρπούς σου.

Στὸ πλάι τοῦ συντρόφου σου
καὶ πάλι,
ἀνάμεσα σὲ ἀκατάλυτες μορφές,
μ' ἐκεῖνες τὶς μακρόσυρτες
ἀπαγγελίες...
ὦ! τῆς ψυχῆς σας εὐωχία!

* Ποιήτρια τῆς Λέσβου (1904-1987).

ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ

"Ονειρο παιδιοῦ

Τὸ χιόνι ἔπεφτε σὰν ἀλεύρι ἀπὸ τὸ σάκκο τοῦ ψωμᾶ.
Μιὰ ἄχνα ἀπέραντη ξεχύθηκε, σὰ νὰ στενάζανε μαζὶ ὅλου τοῦ κόσμου οἱ δυστυχισμένοι.
Ὁ μικρὸς ξυλοκόπος μ' ἓνα τσεκούρι πὺν γιάλιζε σὰν φεγγάρι,
κατάφερε νὰ κόψει λίγη φλούδα ἀπ' τὸν κορμὸ τῆς καρυδιᾶς.
Ἡ φλούδα ἔγινε καρυδότσουφλο.
τὸ καρυδότσουφλο λικνίστηκε στὰ κύματα σὰν караβέλλα.
Τὰ ψάρια ξεθάρρεψαν καὶ κολυμποῦσαν στὸν ἀφρὸ
κρούοντας κάτι πελώριες ἀσημένιες λύρες.
Οἱ λύρες ἔγιναν σβῶλοι ζάχαρη.
Καὶ τὸ παιδί ζύπνησε γλείφοντας τὰ δαχτυλὰ του...

ΧΩΡΙΣ ΣΧΟΛΙΑ

Τὸν περασμένο Δεκέμβριο ὁ διευθυντὴς τοῦ «*Δαυλοῦ*» ἔλαβε ταχυδρομικῶς συστημένη πολυσέλιδη «ἐπιστολή» ἀπὸ κάποιον κ. Κοσμᾶ Β. Μεγαλομμάτη (Κορυτσᾶς 23, Ἀθήνα 162 31, τηλ. 7660939), αὐτοχαρακτηριζόμενο «δημοσιογράφο», ὁ ὁποῖος κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «*Φρικτὴ καὶ γελοία παραποίηση τῆς Ἱστορίας*» διετύπωνε ὕβρεις κατὰ τοῦ «*Δαυλοῦ*», συνεργατῶν του, ἐπιφανῶν ξένων ἐπιστημόνων καί, τέλος, κατὰ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν πηγῶν τῆς, ἀνακηρύσσοντας παράλληλα σὲ πηγή παντὸς ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ τοὺς Ἀσσυρίους καὶ τοὺς γειτονικοὺς τῶν λαοὺς τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, χωρὶς νὰ τεκμηριώσῃ, ἔστω στοιχειωδῶς, καμμία ἀποψή του.

Στὴ γραπτὴ ἀπαίτησή τοῦ ἐν λόγῳ ἀτόμου νὰ δημοσιευθῇ τὸ παράδοξο αὐτὸ γράμμα στὸ «*Δαυλό*», ὁ διευθυντὴς του τοῦ ἀπάντησε ταχυδρομικῶς, ὅτι κείμενα ὕβριστικά, ἀτεκμηρίωτα καὶ προπαγανδιστικά ἐξουσιαστικῶν σκοπιμοτήτων δὲν ἔχουν θέση στὶς στήλες ἐνὸς Περιοδικοῦ τοῦ κύρους καὶ τῆς σοβαρότητάς τοῦ «*Δ*».

Τὸ κείμενό του αὐτὸ ὁ κ. Κοσμᾶς Β. Μεγαλομμάτης εἶχεν ἤδη κοινοποιήσει σὲ ἑκατοντάδες ἄλλους παραλήπτες (ἀκαδημαϊκοὺς, καθηγητὲς Πανεπιστημίων, διανοούμενους, ἰδρύματα, βιβλιοθηκῆς κλπ.), μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ εἶναι συνδρομητὲς μας καὶ εἰδοποίησαν σχετικὰ τὸ «*Δαυλό*», ἐκφράζοντας ταυτόχρονα τὴν ἀπορία τους γιὰ τὴ δημοσίευσή τῆς «ἐπιστολῆς» του εἴτε κομπορρημονεῖ, δηλώνοντας ὅτι ὁ «*Δαυλὸς*» δὲν ἔχει τὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὶς «θεωρίες» του.

Τέλος, προσφάτως, ὁ κ. Κοσμᾶς Β. Μεγαλομμάτης πλησίασε ἐπανειλημμένως συνεργάτες καὶ φίλους τοῦ Περιοδικοῦ, ἀκόμη καὶ διπλωματικούς, καί, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν οἱ ἴδιοι, εἴτε ζητεῖ συνηγορία ἢ μεσολάβησή τους γιὰ τὴ δημοσίευσή τῆς «ἐπιστολῆς» του εἴτε κομπορρημονεῖ, δηλώνοντας ὅτι ὁ «*Δαυλὸς*» δὲν ἔχει τὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὶς «θεωρίες» του.

Χάριν τῶν φίλων αὐτῶν ἀποσποῦμε καὶ δημοσιεύομε ἐν φωτοτυπίᾳ ἓνα μόνο κομμάτι τῆς «ἐπιστολῆς» τοῦ κ. Κοσμᾶ Β. Μεγαλομμάτη, θεωρώντας το ἄρκετό, γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ ἴδιοι περὶ ποιᾶς περιπτώσεως πρόκειται:

Ὅμως τὰ αἴτια εἶναι πολὺ πρὶν ἀπ' ὅσα δείχνει νὰ νομίζει ὁ Γ. Δέπος καὶ ἀσχετα ἀπὸ τὶς σχέσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Ἐκλεκτὸ Λαὸ (Δέκα Φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἀσσύριοι γιὰ τὴ Βίβλο, ὅπου καταδικάζονται οἱ ἐκπεσοῦσες δύο φυλὲς τοῦ Ἰουδα, τῶν ὁποίων ἀπόγονοι εἶναι ὅσοι στεγάζονται κάτω ἀπὸ τὸ σήμερον ψευδεπίγραφο ὄνομα Ἰσραὴλ, ἢ πιστοὶ στὸ Ἰσλάμ γιὰ τὸ Κοράνι). Δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ παραλείψῃ τὴν ἀναφορὴν - μέσα στὴν Τορά, τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὸ Κοράνι - εἰς τὴν δυνατότητα τελικῆς σωτηρίας τοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν προσκύβεισιν του κατὰ τὸ Πλῆγμα τοῦ Χρόνου στὸ σύνολο τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ παραλείψῃται ἡ ἄποψη τοῦ ἀνατολιστοῦ ἑλληνισμοῦ ὅτι «ὅσοι βρῶναι τὴν ἀποκρίσιν αὐτοῦ στὸν Ἀδὲμωφρο καὶ τὴν γυνυδισία του καὶ προσκύβειν μετὰ τὸν αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἔθνος» οἱ Ἑλληνικοὶ Λαοί.

Ἡ «Ὅμως τὰ αἴτια εἶναι πολὺ πρὶν ἀπ' ὅσα δείχνει νὰ νομίζει ὁ Γ. Δέπος καὶ ἀσχετα ἀπὸ τὶς σχέσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν Ἐκλεκτὸ Λαὸ (Δέκα Φυλὲς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ Ἀσσύριοι γιὰ τὴ Βίβλο, ὅπου καταδικάζονται οἱ ἐκπεσοῦσες δύο φυλὲς τοῦ Ἰουδα, τῶν ὁποίων ἀπόγονοι εἶναι ὅσοι στεγάζονται κάτω ἀπὸ τὸ σήμερον ψευδεπίγραφο ὄνομα Ἰσραὴλ, ἢ πιστοὶ στὸ Ἰσλάμ γιὰ τὸ Κοράνι). Δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ παραλείψῃ τὴν ἀναφορὴν - μέσα στὴν Τορά, τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὸ Κοράνι - εἰς τὴν δυνατότητα τελικῆς σωτηρίας τοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν

προσχώρησή του κατά τὸ Πλήρωμα τοῦ Χρόνου στὸ σύνολο τοῦ Ἑκλεκτοῦ Λαοῦ. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ παραλείπεται ἡ ἀποψη τοῦ ἀνατολικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος βρῆκε τὴν ἀποκορύφωσή του στὸν Ἀλέξανδρο καὶ τὴν γονυκλισία του καὶ προσπάθεια μετατροπῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ ἔθνος' σὲ Ἑκλεκτὸ Λαὸ» (οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι τοῦ ἐπιστολογράφου)].

Δὲν φαίνονται ὡς ἐθνομειοδοτικὴ καὶ ἐθνοπροδοτικὴ προπαγάνδα αὐτὰ ποὺ κηρύσσει ὁ κ. Κοσμάς Β. Μεγαλομμάτης, περὶ «προσχώρησης τοῦ ἑλληνισμοῦ» σὲ ξένους λαοὺς χάριν τῆς «τελικῆς σωτηρίας» του; Σημειώνουμε ἐπίσης τὴν διαβολὴ του κατὰ τοῦ Ἰσλάμ καὶ τὶς ὕβρεις του κατὰ τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσραήλ («ψευδεπίγραφος»). Καί, τέλος, δὲν θὰ ψάξουμε βέβαια ἑμεῖς, γιὰ νὰ βροῦμε, ποίος εἶναι αὐτὸς ὁ ἀπροσδιόριστος «Ἑκλεκτὸς Λαός» του, πού... θὰ μᾶς σώσει. Οἱ ἀναγνώστες μας ἄς σχηματίσουν ἐλεύθερα τὴ δική τους γνώμη γιὰ τὸ ποῖον ὠρισμένων στοιχείων τοῦ κινουῦνται στὸν Τόπον αὐτό.

ΘΑΛΕΙΑ ΤΣΑΡΝΑ

Ἡ τελευταία μου λύπη

Τὰ ὀχήματα εἶναι ξανὰ στὸ κατώφλι μου,
νὸ ξεναγήσουν τὴν ἀγωνία μου.
Πλάνητας φτωχός
μέσα στὸν ἑναστρο στρόβιλο,
στῆς ἀσφάλτου τῇ μυστικῇ περιπέτεια.

Πάω, ἔρχομαι, τυλιγμένη
στὰ πέπλα τῆς λύπης
σὰν παιδί ἀνυπάκουο
ποὺ ἀκόμα περιμένει τὸ θαῦμα.

Ξέρω νὰ κρύβομαι
πίσω ἀπὸ λέξεις,
καθὼς τὰ παιδιά
πίσω ἀπ' τὰ μικρὰ δαχτυλάκια τους

Ξέρω νὰ λικνίζομαι
σὲ λίμνη ἀπὸ μικρὲς σιωπὲς
μέσ' στὰ καθρεφτίσματα τῶν δασῶν.

Ἔχω μόλις ἀναρρώσει
ἀπὸ τὴν τελευταία μου λύπη.

ΑΝ. Ν. ΖΟΥΜΠΟΣ

(του Πανεπιστημίου Πατρών)

Τὸ ἀνθρωπιστικὸ Γυμνάσιο

Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος πολέμησε καὶ μὲ τὰ ὅπλα του, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὸ πνεῦμα του (πρβ. «*Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio*»: Ὀρατ. Ἐπιστ. ΙΙ, Ι, 156) διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ κατέκτησε τὴν τότε οἰκουμένη μὲ τὴ γλῶσσα του, μὲ τὰ μνημεῖα του, γραφτὰ ἢ ἄγραφτα, καὶ γενικώτερα μὲ τὸν πολιτισμὸν του· τὰ μουσεῖα ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου φιλοξενοῦν τὴν ἑλληνικὴ τέχνη καὶ τὰ Πανεπιστήμια διδάσκουν τὰ κείμενα τῶν Ἑλλήνων. Θὰ σταθῶ σ' αὐτὰ τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα τελευταίως ἔχουν ὑποστῇ ἀνείπωτη καταδίωξη ἀπὸ τὴν ἐκάστοτε πολιτείαν: Αὐτὸ τὸ προϊόν, αὐτὸ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν προϊόν, ποῦ χάρις σ' αὐτὸ ἔχουμε ἀκόμη μιὰ βαρύτητα στὸ κόσμον τοῦ πνεύματος, προσπαθοῦμε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ ἀποβάλωμε ἀπὸ κοντὰ μας· τὸ παλαιὸ κλασσικὸ Γυμνάσιον, ποῦ προσέφερε στὴν καινούργια Ἑλλάδα παλμὸ καὶ ζωὴ, δὲν ὑπάρχει πλέον· ὁ Φοῖβος «οὐκέτι ἔχει καλύβαν... ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ». Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ διεγράφησαν, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀπὸ τὰ προγράμματα τῶν σχολείων, ὡς ἀπόβλητα καὶ περιττά. Ἱστορικὰ γεγονότα, αἰώνιου κύρους, ἀλλοιώθηκαν καὶ παρερμηνεύθηκαν μὲ γνώμονα τὸ πολιτικὸ συμφέρον, καὶ σὰν πηγὴ τὴ γνώμη καὶ τὴν κρίσιν τοῦ γράφοντος· ἱστορικὲς μορφὲς τῶν ἀγώνων τῆς ἐλευθερίας «ἀγωνισθέντων καὶ τελειωθέντων ὑπὲρ αὐτῆς» πέρασαν στὸ στρατόπεδον τῆς προδοσίας· τὰ μικρὰ παιδιὰ, οἱ αὐριανοὶ ἔφηβοι θὰ μάθουν τὰ πράγματα διαφορετικὰ καὶ ἡ ἱστορία θὰ πλαστογραφηθῇ καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῆς θὰ καταδικαστοῦν ἀναπολόγητα. Κι' ἐρωτῶ κι' ἐγὼ μὲ τὴ σειρά μου: Τί κάνει ἡ ἐκκλησία; Ἡ ἐπίσημη πολιτεία μὲ τὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο; Ὑπάρχουν εὐθύνες γιὰ ὅλα αὐτά; Ἡ «κακομοιριά» ποῦ μᾶς δέρνει τὰ τελευταῖα χρόνια εἶναι ἀπότοκος τῆς ἀσύδοτης παιδευτικῆς «ἐλευθερίας» κάτω ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀναρχίας, γιὰτί ἐμεῖς οἱ ἴδιοι γκρεμίσαμε, μὲ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια, τὸ παλαιὸ ἐκεῖνο κλασσικὸ γυμνάσιον ποῦ ἔφτιαχνε Ἕλληνες καὶ Ἑλλάδα· κι' ὅπως πᾶμε, θὰ καυτηριάσουμε σὲ λίγο καὶ τὴν «ἐπεκτατικὴν» πολιτικὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Κάτι ἀνάλογο κάποτε εἶχε συμβεῖ μὲ τὸν κλασσικὸν χῶρον στὰ χρονικὰ τῆς Γερμανίας ἐπὶ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Β', ποῦ σὰν στρατοκράτης ποῦ ἦταν, θέλησε νὰ μειώσῃ τὶς ὥρες διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικὰ γυμνάσια τῆς πατρίδος του μὲ τὴν ἱστορικὴ ἐκείνη φράσιν: «*Θέλω Γερμανοὺς καὶ ὄχι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαίους*», ἀλλὰ συνάντησε ὁμως τὴ σθεναρὴ ἀντίδρασιν τῶν κλασσικῶν φιλολόγων μὲ πρωτεργάτη τὸν κορυφαῖον καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου Οὐλερίχον von Wilamowitz (1848-1931) κι' ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποκύβῃ.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα, ποῦ εἶναι σχεδὸν πεποίθησις τῆς κοινῆς μας γνώμης, ὅτι ἡ δημόσια ζωὴ «νοσεῖ», ὅπως βλέπουμε ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα κρούσματα, ποῦ διαβάζουμε καθημερινὰ στὸν τύπον: μὲ λίγα λόγια «*λύκοι φύλακες στὰ πρόβατα*» ἄς

ἀφήσουμε κατὰ μέρος τίς πολιτικές μας θεωρήσεις, τὰ διάφορα κομματικὰ συμφέροντα κι ἄς δοῦμε κατὰματα τὴν ἴδια τὴν Ἑλλάδα· σήμερα στὸν αἰῶνα τῆς μηχανῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας καὶ τοῦ «πολέμου τῶν ἄστρων», ποὺ πραγματικὰ τσάκισαν τὸ σημερινὸ ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο καὶ τὸν ἔκαναν «ἄστεγο» ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ καὶ τὸν φέρνουν κάθε μέρα στὸ κατῶφλι τῆς καταστροφῆς, ἄς τὸν σηκώσουμε, κι ἄς τὸν στήσουμε πάλι ὀρθιο, κι ἄς φέroume ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων τὴ φωνὴ τοῦ παλίου Ρωμαίου ἱστορικοῦ Σαλλούστιου, ποὺ σ' ἓνα κείμενό του τονίζει τὴ διάπλαση τῆς ψυχῆς κι ὄχι τὴν τοῦ σώματος, δηλαδὴ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος κι ὄχι τὴν ὁποιαδήποτε ἄλλη δύναμη. Γράφει λοιπόν: «*Sed nostra omnis vis in animo et corpore sita est; animi imperio, corporis servitio magis utimur; altera nobis cum dis altera cum belluis communis est. quod mihi rectius videtur ingenii quam virium opibus gloriam quaerere, et, quoniam vita ipsa qua fruimur, brevis est, memoriam nostri quam maxime longam ephicere. Nam divitiarum et formae gloria fluxa atque fragilis est, virtus clara aeternaque habetur*» (Conjur. Catil., proë'm). Δηλαδὴ: «Ὁλὴ ἡ δύναμίς μας συνίσταται ἀπὸ τῆ (δύναμη) τῆς ψυχῆς κι ἀπὸ τῆ (δύναμη) τοῦ σώματος (καὶ) χρησιμοποιοῦμε ἀπὸ μὲν τὴν ψυχὴ τὴν κυριαρχία, ἀπὸ δὲ τὸ σῶμα τὴν ὑπηρεσία, διότι τὴν μὲν (ψυχὴ) ἔχουμε κοινὴ μετὰ τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ (σῶμα) κοινὸ μετὰ τῶν ζώων· ἔνεκα τούτου μοῦ φαίνεται ὀρθότερον, ὅτι ὀφείλουμε νὰ ζητᾶμε τὴν δόξα ποὺ προέρχεται μᾶλλον ἐκ τῆς ψυχῆς παρὰ τὴν ἐκ τῆς σωματικῆς ἰσχύος· ἔπειτα βραχὺς εἶναι ὁ βίος μας ποὺ ἀπολαμβάνουμε· (ἔπειτα) ὀφείλουμε νὰ στήσουμε τὴ μνήμη μας, ὅσο τὸ δυνατόν ἐπὶ μακρόν, ἐπειδὴ ἡ δόξα ἢ προερχομένη ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ὠραιότητος θεωρεῖται ἀσταθὴς καὶ φθαρτὴ, ἐνῶ ἡ (προερχομένη) ἐκ τῆς ἀρετῆς σταθερὰ καὶ αἰώνια». Ἡ ἀκόμα ὅπως μᾶς εἶχε πεῖ κι ὁ Σταγίριτης σοφός: «ὄχι τὰ μάτια πρὸς τὴν φθαρτὴ ὕλη, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀθανατίζειν» γιατί αὐτὸ τὸ «ἀθανατίζειν», εἶναι ἐκεῖνο ποὺ διατήρησε καὶ διατηρεῖ τὴν αἰωνιότητά μας στὸ χῶρο τοῦ πνεύματος. Ἀς προωθήσουμε τίς κλασσικὲς μας Σπουδές, ποὺ κρύβουν ἀνείπωτη δύναμη καὶ διάρκεια καὶ ποὺ δὲν χρειάζονται χρηματικὰ κεφάλαια καὶ πολυτάλαντα μέσα κι ἄς ἐπενδύσουμε μὲ τὸ νεοελληνικὸ πνεῦμα τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο κι ἄς θυμηθοῦμε ὅτι σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο, πρὶν αἰῶνες, ἄνθησε ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, ποὺ δίδαξε σ' ὅλο τὸν κόσμον εὐπρέπεια, ἥθος, γνώση, τέχνη κι ἀρετὴ καὶ εἶδε τὴν ἴδια φύση, ποὺ βλέπουμε ἐμεῖς σήμερα καὶ μίλησε κι ἔγραψε τὴν ἴδια γλῶσσα ποὺ μιλάμε ἐμεῖς καὶ ποὺ δυστυχῶς αὐτὴ τὴ γλῶσσα «ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες τώρα» τὴ μαθαίνουμε στὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Κι ἐρωτῶ γιατί; Χρειάζεται νομίζω θέληση, ἐνδιαφέρον κι ἐπιστροφὴ στὶς ρίζες μας· εἴτε τὸ θέλουμε, εἴτε ὄχι τὸ μόνιμο κι αἰώνιο ἑλληνικὸ προϊόν, ποὺ χάρις σ' αὐτὸ διακινεῖται σήμερα ὁ παγκόσμιος τουρισμός, σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο, εἶναι ὁ κλασσικὸς κόσμος, ποὺ πραγματικὰ, ἐκτὸς ὅτι εἶναι ἓνας «κόσμος» κατὰ τὸ ἔτυμο τῆς λέξεως, εἶναι συγχρόνως κι ἓνας κόσμος ποὺ δὲν ξαναγίνεται, ποὺ δὲν ἐπαναλαμβάνεται, εἶναι μὲ μιὰ λέξη «ἀνεπανάληπτος» αὐτὸς ὁ κλασσικὸς μας κόσμος.

ΣΠΥΡΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

Τὸ Σιλὸ

(Προλεγόμενα — Σημειώσεις)

Εἶναι ἀπὸ παλιὰ γνωστό, πὼς ἡ ποίησις «γράφεται **μόνον** **μὲ** **λέξεις**» — ὄχι **μὲ** **ιδέες**! Αὐτὸ διαφεύγει τῶν ψευτολογOTECHNΩN πού, **ὑποθέτοντες** ιδέες τὰ... συναισθήματά τους, πιστεύουν τὸ συγκινησιακὸ τους κρηπίδωμα... ἐρμηνεύσιμο καί... ἐν ἀγλωσσία! Ἔτσι, λογαριάζοντας εὐχερῇ τὴ διατύπωσιν τῆς (ἁπείρης κλιμάκωσης) ἔντασης-εὐρους τῶν συγκινησιακῶν νυγμῶν (πραγμάτων πού **νιώθονται**), τὴν ἐπιχειροῦν (διατύπωσιν) ἀνύποπτοι πὼς μποροῦν νὰ διατυπώνονται **μόνον** τὰ πράγματα πού **νοοῦνται**, πού δηλαδὴ, καθὸ **ὀνοματισμένα**, μποροῦν ν' ἀναγνωρίζονται καὶ διακινούνται! (Εἶναι καθημερινὴ ὑπόθεσις ἡ δυσφράδεια, ἡ ἀδυναμία μας νὰ ἐκφράσουμε αὐτὰ πού **αἰσθανόμεθα** — ὁ Ζορμπὰς «ἐξηγοῦσε» μὲ τὸ χορὸ ὅσα ἦταν ἀνίκανος νὰ «ἐξηγήσει» μὲ λόγια! [Ἐδὼ εὐρίσκονται τὰ γενεσιουργικά αἷτια τοῦ «λυρισμοῦ», πού, ἀλίμονον, βιαζόμενος ἀτελῶς σήμερα (ἀπὸ νυσταλέα «κουάρτα» στύσεων...) ἔχει τὰ μαῦρα του χάλια. Ἀποδίδεις:

Τὶ θλιβερά πού σεργιανᾶν τριγύρω σου τὰ ψάρια

κι οἱ ἀντίχριστοι νὰ παίζουσι τὴν τύχη σου στὰ ζάρια

— *πρόκειται γιὰ ψάρια πού... σεργιανᾶν τριγύρω τῆς... Κύπρου, κι οἱ στίχοι εἶναι...*

— *Μὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιχειρηματολογεῖς μὲ βάσιν ἓνα δίστιχο;*

— ... ἀπ' τὸ ποίημα «*Ὑμνος καὶ θρῆνος γιὰ τὴν Κύπρο*» τοῦ **Γιάννη Ρίτσου** (ναί, μάλιστα, ἡ Σύγκλητος τοῦ Καποδιστριακοῦ κρίνει, πὼς **δὲν** **τῆς** **φέρει** **ντροπή** ν' ἀναγορεύει **ΕΠΙΤΙΜΟΝ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ** τὸν συγγραφέα **αὐτοῦ** τοῦ λόγου — ἀσύμπτωτου ἀκόμα καὶ στὰ σκυλάδικα...] Ἔνα «**νοοῦνται**» ὥστόσο, πού προϋποθέτει **ΛΕΞΕΙΣ** (χωρὶς αὐτὲς δὲν νοοῦμε!), καί, μάλιστα, σὲ ποσότητα πού νὰ καταλαβαίνουμε ἀδύνατη τὴ διατύπωσιν τοῦ **πλείονος** ἐκθέματος διὰ τοῦ **μείονος** ἐκθέτου! Ἐπιβεβαιώνεται συνεπῶς ὅτι συχνὰ τὰ ὅλως ἀόριστα **συναισθήματα** (ἐντυπώσεις πού παραμένουν στὴ συνείδησι — κατὰ κανόνα ἀνεξακρίβωτες, ἀδιατύπωτες, μὴ ἀναλύσιμες) ὑπολαμβάνονται ὡς **ιδέες** — πάντα «ὕψηλές» καὶ «μεγάλες» ᾄθην! Ὅμως οἱ **ιδέες** εἶναι ὄντως **μόνον**, ἐφ' ὅσον σχηματίζονται ἐξ **ἀντικειμενικῶν δεδομένων**, ἐφ' ὅσων συνιστοῦν διανοήματα συμβολισμένα — ἐξεικονισμένα σὲ **ΛΕΞΕΙΣ**! (Ἔννοιες, τίς ὁποῖες δὲν μαρτυροῦν **ΛΕΞΕΙΣ**, ὑπάρχουν ὡς **μὴ** **διατυπώσιμες** **συναισθηματικὲς** **πυκνώσεις**! Ὁ κ. Ρίτσος, μὴ ἐρευνητικὴ ἰδιοσυγκρασία (οἱ ἐρευνητικὲς δὲν γράφουν θρήνους γιὰ τὴν Κύπρο, Ἐπιτάφιους, Λειτουργίες στὰ... Ἀναφιώτικα — στρώνονται στὸ μικροσκόπιο!), «θρηνεῖ» γιὰ τὴν Κύπρο εὐωχούμενος **καπνιστὸ χοῖρον** (sic, δὲν λέγω ποτὲ ἀνακρίβεις)!

Ὅμως αὐτὸς ὁ «θρῆνος», ὄντας συναισθηματισμὸς σὺν ὅ,τι ἄλλο ἀναγνωρίζετε σεῖς, σεπτὲ ἀναγνώστη, θὰ ἔταν καλὸ νὰ μὴ εἶχε... ἀναλυθεῖ, τὸ ἐγχείρημα στάθηκε ἀποκαλυπτικόν, τὸ εἶδατε κιόλας: ἡ... ἀνάλυσις (τὸ ποίημα, τὸ δίστιχο) μᾶς παρεδόθη κυβισμένος ὀγκόλιθος γελοιότητος (ποιητικῆς), ψάρια πού σεργιανᾶν... θλιβερά, ἀντίχριστοι, ζάρια, τύχη! Μόνον πού δὲν ρυθμίζει τὴν πορεία τῶν λαῶν ἡ τύχη, κ. Ρίτσο μας: οἱ λαοὶ πορεύονται τ' ἀνηφόρου ἢ κατηφόρου — ἀνάλογα μὲ τοὺς, **ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΑΞΙΖΕ** νὰ ἔχουν, πνευματικὸς ἡγέτης, ταγούς, ὁδηγητές!... [Μὴ ἀποροῦμε πού τὰ Πανεπιστήμια ἔχουν νοθευεῖ τόσον, ὥστε νὰ γίνεται δυνατόν στὴν συνθήκη καὶ λειτουργικὴ τους **νὰ** **τιμᾶται** **ἔωλος** **λόγος** — ἐπισκιάζων τὸν μή... κλούβιον! Ὑπάρχει σήμερα κιὼ φέτας ἀνόθευτης — βουτύρου, ψωμιοῦ, κρέατος, λαδιοῦ (τὰ πάντα δὲν εἶναι φρικτά, ἐγκληματικά, ἐναγῶς νοθευμένα — ἀπὸ ὕψασμα ἔως πλοῖο, ἀπὸ ξύλο ἔως καρφί);... Γιατὶ λοιπὸν νὰ ἐλπίσουμε **ἀνόθευτη** τὴν καθηγεσία, δασκαλὼσύνῃ, παιδαγωγία;]...

Κατανοεῖται εὐχερῶς πλεον ὁ λόγος (αἰτία) πού, ἀμέσως μόλις **ἐπιχειρηθεῖ** ἡ

διατύπωσης, οί (δὴθεν «ὕψηλές» καὶ «μεγάλες») ιδέες ἐκφυλίζονται (αὐθωρεί...) σέ... *φωνές, πουλιά, πόρτες, παράθυρα, παπούτσια, πέτρα, σανίδια, μπαλκόνι* (Ρίτσος), ἡ *πηγή, μασχάλη, πόρτα, πουκάμισο, 'βδομαδιάτικο, δρόμο, ρούχα, γραβάτα* (Βρεττάκος)...

Στὸ ἐρώτημα «Γιατί μᾶς λές δλ' αὐτά;», ἡ ἀπάντησις εἶναι: «Γιὰ νὰ ὑποστηρίξω-καταθέσω πὼς λόγος ἀνάλογος τοῦ «*Σκληροῦ Λόγου*» **κομίζει** στὴν χωλαίνουσα γραμματεία μας **σιսυφικὸν ἀντιλυρισμὸ** (χωρὶς τὰ πεζολογικὰ ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλα στοιχεῖα ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἐκπτωτὴ σημερινή ποιήσι): ἓνα ἐρωτικὸ ἐνδιαφέρον, ἀκριβῶς, γιὰ τὸ Στοχασμόν, "Ερευνα, "Αναζήτησι ὅσων πραῦνουν καὶ ἰλαρώνουν τὸν πέραν τοῦ ἐνστιγματικοῦ, πόνον: αὐτὸν ποὺ προκαλεῖ ἡ συνείδησις τοῦ **ἰδίου στίγματος ἐν συνθήκαις** (τοῦ ἐκπαλαί διαφεύγοντος «πίσω ἀπ' τὸ βουνό» — τῆς ἀείποτε θεμελιούμενης κ' αἰώνια **ἀνοικοδόμητης κοσμοθεωρίας**)... Τετράγωνα: Τρόπος γραφῆς ἀνάλογος τοῦ «*Σκληροῦ Λόγου*» εἶναι ὄχι ἡ τιποτολογία τοῦ πὼς ἐπιβιώνω-πορεύομαι, ἡ πολυσημία τοῦ πὼς συν-οικοδομῶ τὴν **κοινὴν ἐπιβίωσι-πόρεψι**, τὰ **ἐρείσματα τῆς Ζωῆς**, τοῦ **πὼς καὶ τί σκέπτομαι!**... "Ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ ἀναζήτησις, φανερά ἀνέφικτη μὲ τὶς λέξεις ποὺ εἶδαμε (Ρίτσου, Βρεττάκου), ὑποχρέωσε τὸν ποιητὴ τοῦ «*Σκληροῦ Λόγου*» στὴ χρῆσι τῶν λέξεων μὲ **τὶς ὁποῖες σκέπτεται** — μὲ τὶς ὁποῖες δηλαδὴ «ἀναφέρει» ἄλλως, τὰ ἄλλα «ἀναφορᾶς» ἄλλης...

Μὲ δεδομένο λοιπὸν πὼς «τὰ ὅρια τῆς γλώσσας μου εἶναι **τὰ ὅρια τοῦ κόσμου μου**» γίνεται κραυγαλέα εὐγλωττο πὼς ἡ [θεματικὴ (ἀντικειμενολογικὴ), ἐννοιολογικὴ καὶ μουσικὴ] **στατικὴ πολυτιμότης** τῆς λέξης, καὶ μόνη αὐτὴ, διερμηνεύει **ΑΙΤΙΟΝ**, τὸ μὲν προσελκὺν δυνάμει τὸν πολῦτιμο χειρισμὸ (τὸν ἱκανὸ ποιητὴ ποὺ θ' ἀνταποκριθεῖ ἐπαρκῶς στὴν μὴ εὐχερῶς προσπελάσιμη πολυτιμότητα), τὸ δέ, **ΑΙΤΙΑΤΟΝ** τὸν εὐδαίμονα λόγον... Τουτέστι τὸ λόγον ποὺ γοητεύει, αἰχμαλωτίζει, ἡδύνει...

— 'Ἄλλ' αὐτὴ ἡ στατικὴ πολυτιμότης τῆς λέξης **γιατί** δὲν ἐνήργησε ταυτοσήμως καὶ στοὺς μεγάλους μας ποιητάς; Στὸν Καβάφη;

— Ἐνήργησε.

— Πῶς;

— Νὰ τὸ ἐξηγήσουμε ἀμέσως, ἀφοῦ ὑπογραμμίσουμε πὼς «μεγάλοι» εἶναι ὄχι ὅσοι οἱ Μηχανισμοὶ Προβολῆς διορίζουν, ἀλλ' ὅσοι τοὺς βεβαιώνουν τὰ κείμενά τους (μετὰ τοὺς **ἀριθμούς** καὶ τὴ **συγκριτικὴ ἀνάλυσιν**...) — ἔτσι ποὺ ὁ,τι ἀπομένει σὲ Ρίτσους-Βρεττάκους εἶναι νὰ ἐπικαλοῦνται... μεταφυσικὰ στοιχεῖα στὸ λόγο τους, ἀπ' τὰ ἐμπράγματα ἔχουν μᾶλλον... ἐξοφλήσει)... Βεβαίως λοιπόν, ἡ στατικὴ πολυτιμότης τῆς λέξης ἐνήργησε καὶ ἐνεργεῖ σὲ κάθε ἀληθῶς ἀξιόλογο ποιητὴν. "Ὅμως ἕκαστος κατὰ τὴν ὑποδομή, βουλή, ἐπάρκειά του. Καὶ μιὰ ποὺ ὁ λόγος γιὰ τὸν Καβάφη (μόνον πραγματικὰ «μεγάλον» στὴ νεοελληνικὴ ποίησι), θὰ εἰπούμε πὼς μὴ διαθέτων ἱκανὴ φιλοσοφικὴν ἐνδιατριβὴ καὶ δίψαν, ἀνταποκρίθηκε σὲ **ἄλλη** κατηγορία λέξεων. Τουτέστι στὶς λέξεις στὶς ὁποῖες τὸν πῆγαιναν τὰ ἐτερότροπα-ἐτερόρρυθμα ἐνδιαφέροντά του (ἡ ἀφροδισία του ἄλλως) καὶ ἡ ποιητικὴ του φύσις. Σὲ λέξεις, τέλος, ποὺ ἀνάγονταν σὲ μακρυνοὺς καιροὺς, τόπους, τρόπους — ἐκλυσῆς, παρακμῆς, ἡρώων ἀναιδῶν, νοσηρῶν, διάστροφων (**πνεῦμα**, ἦθος, ἔθος), ποὺ μέσα στὴ νοσηρότητά του ὁ ἴδιος, Καβάφης, ἀναιδῶς ἐκόμιζε πρότυπα...

— Οἱ λέξεις! Ποιῆς ἦταν οἱ λέξεις!

— Τὰ **κύρια ὀνόματα**. Στὸ 34ο τεῦχος τοῦ «*Δαυλοῦ*» ('Οκτώβριος 1984) στὴν ἐργασία μου «*Κύρια ὀνόματα στὸν Καβάφη*» βλέπουμε πὼς στὰ γνωστὰ ἑκατὸν πενήντα τέσσερα (154) ποιήματα τοῦ Καβάφη περιέχονται τριακόσια πενήντα ἑξὶ (356) **κύρια ὀνόματα**. Πῶς, περ' ἀπ' αὐτό, εὐθὺς καὶ ἔντιμος **ἀναζητητὴς ἀναλογιῶν**, ἐπιλέγω πὼς σ' ἔκτασιν χιλίων ἑπτακοσίων ὀγδόντα τριῶν λέξεων (1.783) (πλὴν μονοσυλλάβων — περίπου δέκα σελίδες τῆς καζαντζακικῆς «*Ὀδύσσειας*») συναντοῦμε κύρια ὀνόματα ὡς κάτωθι:

Καβάφης 102, Καββαδίας 105, Καζαντζάκης 10,

Ρίτσος 13, Βρεττάκος 42, Παναγιωτάτος 103.

Τὸ ἀξιόλογο-ἀποδεικτικὸ ἐπισημαίνεται στὸ ὅτι ἡ ταπεινότης μου ἀνταποκρίνεται **κατὰ τὸν αὐτὸ τρόπο** (τῶν Καβάφη, Καβαδία) μόνον στοὺς *Μικρὸ Λόγο* καὶ *Ἀπαλὸ Λόγο* μου, τουτέστι σὲ ποιήσιν μὲ **ἀνέφικτες** ἐπιστημονικῆς-φιλοσοφικῆς προσεγγίσεις, καθὸ γραμμένη μὲ **γλῶσσαν δημώδη**, καίτοι ἐκρηκτικὰ πλουτισμένη μὲ **μὴ λόγιες** λέξεις.

Ἐπιμένω: Θεωρῶ ἀξιοσημεῖωτον τὸ γεγονὸς ὅτι **καταφεύγω ἐπίσης** στὰ κύρια ὀνόματα στὸ **λυρικὸ μόνον λόγο** μου, ἥτοι σὲ ποιήσιν ἀνώφελη, μάταιη, ποὺ ἔγραψα μόνον γιὰ νὰ δώσω «σύμμετρες ἀναλογίες», ἔτσι ποὺ νὰ μὴ **ἀπορριφθεῖ «ἀβλεπῖς»** ὁ *Σκληρὸς Λόγος* μου — ἐνῶ σ' ὅλο τὸν τελευταῖο τὰ κύρια ὀνόματα **τριῶν ποιητῶν: 102, 103, 105**. Οἱ νέοι ποιηταὶ θὰ εἶχαν πολλὰ νὰ κερδίσουν, ἂν **μελετοῦσαν** αὐτὰ τὰ τριακόσια δέκα ὀνόματα στὸ ἀναφερθὲν τεῦχος τοῦ «*Δαυλοῦ*», δὲν λύεται τὸ πρόβλημα μέ... *Γιῶργη, Δημήτρη, Θήβα...*

Τὸ Σιλὸ

“Α, νὰ μασούσαμε τσίχλα...

Μεσημβρινὰ στὸ λιμάνι
 ἓνα *Σιλὸ* (1)
στέκεται πάνω σ' ἀμέτρητα πόδια
ἀτροφικὰ (2)
ἴδιος ἀνάπηρος
παγιδεμένος βροντόσαυρος.

Μεθοδικὰ προεκτείνει τὸ κρῦο,
σωληνωτό του πλοκάμι,
στ' ἄδυτα, ὀδυνηρῶν, πικρῶν, ἀναδιπλώσεων (3)
παραιτημένων
ἀπὸ τῇ χλεύῃ τῶν ἐξηγήσεων. Ἐκεῖ, ποὺ τὴν
ἔμφασι μιᾶς ἐν ψυχρῷ
παραδοχῆς,
ἡ ἐπηρμένη ἀδιαλλαξία συνθέτει
κ' ἡ ἀβυσσαλέα κατάφασις. (4)

Κι ἀπομυζᾷ
ἥσυχα
δίχως
τῇ γευστικῇ ἀγαλλίασι
ἢ τῇ βιασύνῃ τῆς αὐτοσυντήρησης,
ἐντολοδόχος,
μιᾶς ἀναντίρρησης,
μιᾶς ἀνατριχιαστικῆς παρουσίας, ἀφύσικα,
τρομαχτικά, χαλύβδινα ἀνόργανης, (5)
ἓνας αὐτόνομος χωνευτικὸς
μηχανισμὸς
μιᾶς ἀνερμήνευτης, σιβυλλικῆς, ἀναμένουσας Φρίκης.

Κι ἀπομυζᾷ
 ὄλους ἐμᾶς
 ποὺ μεγαλώσαμε σαφῶς ἀσύμμετρα
 καὶ μᾶς ἀφήνει κενούς κι ἀβαρεῖς,
 ἄθικτους ἐξωτερικά,
 ὅπως κελύφη ΑΣΤΑΚΩΝ,
 χάριν παιδιᾶς συναρμολογημένα
 μὲ θαυμαστή τελειότητα
 περὶ τὸ τέλος μιᾶς εὐωχίας.

Σὰν Τελαμώνιους Αἴαντες
 μιᾶς ἐπικῆς παρωδίας
 ποὺ ἰσορροποῦνε μακάβρια
 μέσα στὶς πανοπλίες τους
 καθὼς – ἀστεία παλὶρροια περνώντας
 ἀπὸ τὴν πλέον ἀσήμαντη ρωγμὴ τῆς φτέρνας τους –
 τοὺς ἐξεπόρθησε τὸ Μηδέν... (6)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1) Τὸ Σιλὸ θ' ἀφαίρεισε **ὅ,τι καλὸ** ἔχουμε μέσα μας· χωρὶς αὐτὴ τὴν ἀφαίρεσι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζήσουμε σ' ἓναν τόσο παρανοικῶς ἀνταγωνιστικὸ κόσμον, δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ ἐπιβιώσουμε σὲ τόση μάταιη ἀνοικτιμοσύνη — ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος σκοτώνει τὴ Ζωὴ χωρὶς νόημα, γιὰ πράγματα ποῦ, ἀκόμα κι ἂν γίνονταν νὰ ἐπιζήσει ὡς ἄτομον, δὲν θὰ μπορούσε νὰ καταναλώσει...

2) Ὑπονοῦνται οἱ πολλές, λεπτές κολῶνες, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται τὸ ὀγκῶδες οἰκοδόμημα.

3) Πρόκειται γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους· εἴμαστε τὸ «κουβαριασμένο» (ἀναδιπλώσεις) στὴ μονιά του βαρεμένο ἄγριμον. Διπλωνόμαστε καὶ πεθαίνουμε ἀθόρυβα, σιωπηλά, μὴ καταλαβαίνοντας πῶς εἴμαστε οἱ θύτες τοῦ ἑαυτοῦ μας...

— Μὰ τί λές! Ὁ φουκαράς...

— Εἶσαι βέβαιος πῶς παραιτήθη τοῦ περισσοῦ;

4) Θέλουμε δὲν θέλουμε τὴν ἐκμύησι: πρέπει ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ συναισθηματικὲς-ἠθικὲς ἀναστολές — διαφορετικὰ πῶς θὰ ζήσουμε στὸν ἀνελέητο κόσμον; Μὰ καὶ πάλι ἔτσι ἀδειανοὶ τὴ ζωὴ θὰ κάνουμε; Γιὰ ποιὸν ζοῦμε; Ὡς πρὸς τί; Τὰ ἔνδον μας δὲν εἴμαστε;

5) Ὑπονοεῖται ἡ τελικὴ ἥττα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπώλεια τῆς εἰδολογικῆς καὶ «αὐθαιρεσιακῆς» του ταυτότητας (μοναδικότητάς του), ἡ ἀποκτὴνσώ του, ὁ θρίαμβος τῆς Μηχανῆς...

6) Πράγματι «ἀστεία παλὶρροια» (τί... παλιρροϊκὸ κύμα θὰ μπορούσε νὰ συστήσει τὸ τίποτε, τὸ μὴ ὑπάρχον, τὸ Μηδέν;), ἀφοῦ στερεῖται νοήματος! Ὁ ἀφῶς ἐμφανῶς πρόκειται γι' ἀπροβούλευτη ἀήττητη ὁρμὴ πρὸς τὸ περισσό, τὸ μάταιον, τὸ περιττό — τί λέω: ἐδῶ ἔχουμε «θέλημα» στὸν ἀέρα, αἰωρούμενον, μετεωριζόμενο, πίσω του δὲν ὑπάρχει βούλησις...

— Κι ἡ πανοπλία μας; Ὁρησκειά, ἠθικὴ, φιλοσοφία;

— Μπά, τίποτε, δὲν ὑπάρχει προστασία, τὸ Μηδέν θὰ μᾶς βρεῖ πάντα, ἀήττητο, ὑπερβατικόν, ἀνεμπόδιστον θὰ εἰσχωρήσει στὸ κενόν μας. Τὶ ἐφιάλτης! Νὰ γεννιέται συμπνευματικὸ ὄν, νὰ ὑπάρχω συνειδήσις καὶ νὰ καταλήγω κέλυφος ἀστακοῦ! Τὶ ΜΕ ΑΔΕΙΑΖΕΙ, κ. Ρίτσο; Μήπως τὰ ψάρια ποῦ σεργιανᾶν θλιβερά;

‘Ο «Παλαιστής»

‘Ομολογῶ πῶς ξαφνιάστηκα, ὅταν τὸν εἶδα. Σπάνια ἐρχότανε· στὸ καφε-νεῖο. Δὲν μᾶς καταδεχότανε ἐμᾶς τοὺς «ἀδιάφορους», ὅπως μᾶς ἔλεγε, τοὺς «καφενόβιους», ποὺ χάναμε τὸν ἐλεύθερο χρόνο μας παίζοντας καὶ φλυαρώντας ἄσκοπα.

— Κοσμᾶ, τί γίνεσαι; Πῶς ἐδῶ; τὸν ρώτησα.

— Γεράσιμε, τί κάνεις, μοῦ ἀπάντησε ἄτονα.

— Καλὰ εἶμαι, ἐσύ;

— ‘Οχι καὶ τόσο.. Καὶ τότε πρόσεξα πῶς ἦταν λίγο χλωμός, ὀλοφάνερα κουρασμένος.

— Τί σοῦ συμβαίνει;

— ‘Αποσύρθηκα, μοῦπε ἄπνοα.

— Πῆρες σύνταξη;

— ‘Οχι ἀκόμα. Παράτησα τ’ ἄλλα, ξέρεis ἐσύ...

Γέλασα συγκρατημένα μὲ τὴ σειρά μου...

— Ἐννοεῖς...

— Ναί, αὐτά, μὲ διέκοψε. Αὐτά ποὺ ἐσεῖς λίγο τὰ κοροϊδεύετε...

— ‘Οχι, βιάστηκα νὰ τοῦ ἐξηγήσω. Τis ὑπερβολὲς μόνο κοροϊδεύουμε. Τὸ νὰ δείχνεις κάποιον ἐνδιαφέρον, εἶναι ἄλλο. ‘Εσύ ὅμως τόχες παρακάνει.

— ‘Εχεις δίκαιο. Τώρα τὸ κατάλαβα.. Κι ὅλας εἶχα καθίσει δίπλα του. Τοῦ πρόσφερα τσιγάρο.

— Δὲν καπνίζω πιά. ‘Ο γιατρός...

— Κατάλαβα. ‘Αρρωστος;

— Καρδιά... Χωρὶς νὰ τὸν πιέσω καθόλου, ἄρχισε νὰ μοῦ ἐξηγεῖ τὰ προβλήματα τῆς υγείας του.

Τὸ περίεργο ἦταν, πῶς, ὅταν, ἀμέσως μετὰ, ἄρχισα νὰ τὸν ρωτᾶω γιὰ τὰ πολιτικά, τὴν διεθνή κατάσταση, ποὺ τόσο ἄλλοτε τὸν ἐνδιέφεραν, δὲν φάνηκε καθόλου πρόθυμος νὰ μὲ ἐνημερώσει. ‘Αλλες φορές, θυμᾶμαι, ἦταν ἰκα-

νὸς νὰ μᾶς μιλάει μὲ λεπτομέρειες ὥρες ὀλόκληρες. Τί εἶχε συμβεῖ; Δὲν ἄργησα νὰ μάθω.

— Παραιτήθηκα, μοῦπε λίγο ἄργότερα.

— Εἶναι δυνατόν;

— Εἶναι. ‘Αρρώστησα, δὲν σοῦπα. ‘Ο γιατρός μοῦ εἶπε νὰ τὰ παρατήσω ὅλα.

— Κι’ ἐσύ σταμάτησες ἀκόμα καὶ νὰ σκέπτεσαι;

— Περίπου...

Μοῦκαναν ἐντύπωση τὰ λόγια του. Τὸν ἤξερα ὡς τότε τόσο δραστήριο, τόσο ζωντανό. Δὲν ξέρω πόσοι ὑπάρχουν σὰν κι αὐτὸν στίς μέρες μας· πάντως τὸ εἶδος κάθε ἄλλο παρὰ εἶναι σπάνιο. ‘Όσο κι ἂν φαίνεται περίεργο, ὁ φίλος μου ὁ Κοσμᾶς ἀνῆκε στὴν παράξενη ἐκείνη κατηγορία τῶν ἀνιδιοτελῶν ἰδεολόγων, ποὺ εἶχαν καταλήξει νὰ γίνουν ἀντικείμενα στυγνῆς ἐκμετάλλευσης ἀπὸ τὰ ἴδια τους τὰ πιστεύω. Πιὸ ἀπλά: ἦταν ἔντονα, συνειδητὰ καὶ βαθειὰ «πολιτικοποιημένοι». Χρόνια τώρα δὲν εἶχε ἀφήσει διαδήλωση, πορεία, συγκέντρωση... ‘Οτιδήποτε συνέβαινε στὸν κόσμον, τὸν ἀφοροῦσε προσωπικά. Φυσικὰ ἰδιαίτερα εὐαισθητοποιημένος ἦταν στὰ θέματα τῆς καταπίεσης τῶν λαῶν, τῆς ρατσιστικῆς προκλήσεως στὴ Νότιο ‘Αφρική, τὴν εἰρήνη, τὸν ἀφοπλισμό, τὰ πυρηνικά... ‘Οτιδήποτε ἀποτελοῦσε παραβίαση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ξυπνοῦσε μέσα του τὰ πιὸ ζωνρὰ αἰσθήματα ἀγανάκτησης. ‘Οπουδήποτε οἱ δικτάτορες καταπίεζαν καὶ ἀπομυζοῦσαν τοὺς λαούς, βρισκότανε κι αὐτὸς ἑτοιμος νὰ ὑπερασπιστεῖ τοὺς καταδιωκόμενους, νὰ συμπαρασταθεῖ στοὺς φυλακισμένους κλπ.

‘Αδιάκοπα βρισκότανε σὲ κίνηση. ‘Ενθουσιώδης ἀπὸ τὴ φύση του καί, θᾶλεγα, λίγο ἀφελὴς καὶ ὑπερβολικὸς

είχε καταφέρει νά διαμορφωθεί με τὸν καιρὸ σ' ἓνα μόνιμο, ἐπαγγελματία θάλεγα, αὐτοστρατευμένο ἀγωνιστὴ στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀνθρωπότητας. Τὸ χειρότερο ἦταν πὼς αὐτὴ τὴν εὐπιστία καὶ τὴν ἔμφυτη καλοσύνη του δὲν ἄργησαν νά τὴν ἐκμεταλλευθοῦν οἱ διάφοροι ἐπιτήδειοι: ὀργανώσεις, σύλλογοι, κόμματα... Ἦταν ὁ ἰδεώδης ὁπαδός. Ὁ τακτικότερος, ὁ συνεπέστερος, ὁ πιὸ πειθαρχικός... Πρῶτος σ' ὅλα. Πρῶτος μὲ τὰ πανὼ στὸ χέρι, τὸν τηλεβόα ὅταν χρειάζονταν, τὰ φεῖγ βολάν, τὶς ἀφίσσες. Ἀπειρες νύχτες πέρασε ὥρες ὀλόκληρες συζητώντας μὲ ἄλλους ἢ κολλώντας στοὺς τοίχους τεράστιες χάρτινες ταμπέλλες μὲ συνθήματα, ἀναγγελίες, καλέσματα καὶ διαμαρτυρίες. Γρήγορα συνειδητοποίησε ὅχι μόνον τὴν ταξικὴ του θέση, ἀλλὰ καὶ τὸ χρέος του γιὰ «πάλῃ καὶ ἀγῶνα», ποὺ τὸν ἔκανε σκοπὸ τῆς ζωῆς του. Ἔτσι, «πάλευε» συνεχῶς. Πάλευε μὲ πόδια καὶ χέρια, συνθήματα, λόγια, ρετσέττες, ἀτέλειωτους ποδαρόδρομους, πολύωρες ὀρθοστασίες, σκληρὴ κομματικὴ δουλειὰ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ λαοῦ, τὴν προκοπὴ, τὸ ἀνέβασμα τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου... Πάλευε γιὰ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, τὴν χειραφέτηση, τὴν δημοκρατίαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἐργατικὸ κίνημα, τὴν ἰσότητά, τὸ μεροκάματο, τό... Ἕνα πλῆθος ἀόριστες καὶ συγκεκριμένες ἔννοιες, λέξεις, ιδέες μὲ ὠραίες, ἐξεζητημένες ἐτικέτες μπερδεύονταν μόνιμα στὸ νοῦ του γεμίζοντας τον περηφάνεια. Ἐνιωθε, κυριολεκτικά, ἓνας στρατευμένος στὴν ὑπηρεσία ὅλων τῶν ἰδανικῶν καὶ τῶν διεκδικήσεων τῆς ἀνθρωπότητας — ὡς ποὺ τώρα, ξεζουμισμένη λεμονόκουπα, κουρασμένος, ἄρρωστος, εἶχε παρατήσσει τὰ πάντα.

— Μὰ γιατί; τὸν ρώτησα σὲ μιὰ στιγμή, προσπαθώντας νά τοῦ ἀποσπάσω κά-

ποια ὁμολογία.

Μὲ κοίταξε στὰ μάτια ἐπίμονα, λίγο θλιμμένα.

— Ἐδῶ καὶ καιρὸ τόχα καταλάβει, ἀλλὰ τώρα τὸ συνειδητοποίησα. Ἐγὼ ποὺ ἀγωνιζόμουνα, ποὺ «πάλευα» — ἦταν ἡ ἀγαπημένη του λέξη — γιὰ τὸ καλύτερο, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν χειραφέτηση...

— Τὸ πλάτεμα καὶ βάθεμα τοῦ ἀγῶνα, τὸν διέκοψα.

Γέλασε ἀκούγοντας τὰ ἴδια του τὰ λόγια.

— Ναί, ἐγὼ ποὺ ἀγωνιζόμουνα γιὰ ὅλα αὐτά, κατάλαβα πὼς ἔπρεπε τώρα νά σωθῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀπ' ὅλα αὐτά. Κάποια στιγμή συνειδητοποίησα πὼς ἔπρεπε τώρα ν' ἀγωνιστῶ καὶ γιὰ τὴν δική μου χειραφέτηση, τὴν προσωπικὴ μου ἀπελευθέρωση. Ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς εὐθύνες, τὶς ὑποχρεώσεις, τ' ἀτέλειωτα τρεχάματα. Ἄν στίς ἀρχὲς τὰ εἶχα ἀναλάβει ἐθελοντικά, σιγά-σιγά μοῦ ἐπεβλήθηκαν. Τώρα τὶς νιώθω ὅλες αὐτὲς τὶς πορεῖες, τὶς λογιῶ-λογιῶς κινητοποιήσεις σὰν ἓνα βραχνά... Σκέτη δουλειά.

— Ἐσὺ τὰ λὲς αὐτά; Ἐσένα ποὺ σὲ εἶχαμε γιὰ ὑπόδειγμα, ἔγινες τώρα λιποτάχτης, ἓνας ρίψασις... Γέλασε πικρά.

— Πέστο καὶ ἔτσι. Στὴν πραγματικότητα κατάλαβα πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι λίγο μάταια. Δὲν μπορεῖ ἄλλωστε ἓνας μονάχος του νά τὰ βγάλει πέρα. Τὸ παγκόσμιο κίνημα... (διέκοψε ἀπότομα). Ἀρχισα πάλι τὰ ἴδια, μούπε γελώντας ἀχνά...

— Συνέχισε. Τί ἔγινε; Τί ἤθελες νά πεῖς μὲ τὸ παγκόσμιο κίνημα;

— Τίποτα. Τὰ βαρέθηκα ὅλα, δὲν σοῦπα; Ν' ἀρχίσω πάλι νά σοῦ κάνω διάλεξη;

Δὲν τοῦ εἶπα τίποτα. Ἀλλάξα θέμα. Τοῦ πρότεινα νά παίξουμε τάβλι. Δέ-

χθηκε πρόθυμα. Μοῦκανε κατάπληξη...
"Όσην ώρα παίζαμε, απόφυγε κάθε τι
πού είχε σχέση με την πολιτική και τις
ὡς πρὶν λίγο ἀσχολίες του.

"Ήταν ἤρεμος, φιλικός, ἀν και λίγο
ἀπόμακρος. Κάτι φαίνεται πὼς, βαθειά
μέσα του, τὸν ἀπασχολοῦσε... Ἀπέφυ-
γα νὰ τὸν ρωτήσω. Κατάλαβα, πὼς δὲν
εἶχα δικαίωμα νὰ γίνω περισσότερο
ἀδιάκριτος... "Όταν δύο ὥρες ἀργότερα
χωρίσαμε, συμφωνήσαμε νὰ ξαναϊδο-
θοῦμε.

— Θὰ μὲ βλέπεις τακτικά ἐδῶ, τ'
ἀπογεύματα, μοῦπε φεύγοντας. Κι' ἀ-
ληθινά, ἔτσι γινότανε. Ἀπὸ τότε τὸν
ἔβλεπα τακτικά. "Άλλοτε μόνο του,
ἄλλοτε νὰ παρακολουθεῖ μ' ἐνδιαφέ-
ρον (ἴσως προσποιητὸ) τις παρτίδες
τῶν ἄλλων, χαρτιά ἢ τάβλι, καὶ ὄχι
σπάνια παίζαμε μαζί...

— Μὰ τί σοῦ συμβαίνει, τὸν ρώτησα
κάποτε, σὲ μιὰ στιγμή ιδιαίτερης ἐ-
γκαρδιότητος, ὅταν βγαίναμε ἀργὰ νὰ
πᾶμε στὰ σπίτια μας. Μὲ κοίταξε
περίεργα.

— Ἐπιμένεις νὰ τὰ μάθεις ὅλα σῶναι
καὶ καλά, μοῦπε σχεδὸν προκλητικά.

— Γιατί, κακὸ εἶναι;

— "Άκου λοιπόν: Προσπαθῶ νὰ ξεφύ-
γω. Νιώθω τοὺς ὤμους μου πολὺ ἀδύνα-
τους καὶ εἶμαι καὶ ἄρρωστος. Γιατί νὰ
τὰ φορτωθῶ ὅλα ἐγώ; Γιατί νάμαι ἐγὼ
τὸ θῦμα; Θέλω νὰ ξαναγυρίσω στὴν
ἀπλότητα, νὰ ζήσω ὅπως οἱ ἄλλοι,
ἐσεῖς... Ἀργὰ κατάλαβα πὼς γιὰ ὅλα
χρειάζεται κάποιο μέτρο.

— Περίεργο μοῦ φαίνεται.

— Νὰ σοῦ φαίνεται! Ἐχεις ἀκούσει τὴ
λέξη ἀποτοξίνωση;

— Φυσικά.

— Αὐτὸ ἀκριβῶς κάνω. Ἰδεολογικὴ
ἀποτοξίνωση. Περνάω μιὰ δύσκολη
φάση, εἶν' ἀλήθεια. Προσπαθῶ νὰ
ξεφύγω, ν' ἀποφύγω τις πιέσεις, τοὺς
φίλους... Δὲν μ' ἀφήνουν ἥσυχο. "Όλοι
μὲ κυνηγᾶνε, συνέχεια προσκλήσεις,

εἰδοποιήσεις, τηλέφωνα... Νὰ πάω ἐδῶ,
νὰ τρέξω ἐκεῖ. Τὰ βαρέθηκα πιά. Κου-
ράσθηκα — δὲν σοῦπα; Μετά, γιατί
ἐγώ, γιατί μόνο ἐγώ;

— Τὶ νὰ σοῦ πῶ, σχεδὸν μονολόγησα.
Ἐχεις δίκαιο...

— Ἐχω, δὲν ἔχω, δὲν ξέρω. Αὐτὸ ποὺ
κατάλαβα εἶναι ὅτι πρέπει νὰ γυρίσω
στὸν ἑαυτὸ μου. Ἀρκετὰ ὅλα αὐτά...
"Όχι πιά νὰ παίζω τὸν ἴδιο ρόλο...

— Ποιὸ ρόλο ἐννοεῖς, τὸν διέκοψα
σχεδὸν βίαια.

— Νά, τοῦ νεροκουβαλητῆ ἢ, γιατί ὄχι,
τοῦ κοροῖδου. Γιατί νὰ τρέχω ἐγώ, νὰ
θυσιάζω χρόνο, χρῆμα, γιὰ νὰ ἐπωφε-
λοῦνται οἱ ἄλλοι, ν' ἀνεβαίνουν, νὰ
μοστράρουν γιὰ ἀρχηγοί, ἡγέτες, βου-
λευτές, ὑπουργοί, στελέχη...

— Ἄλλοῦ τὸ πηγες τώρα.

— Θὰ γίνω σαφέστερος. Χρόνια τώρα,
ποὺ ἀσχολοῦμαι μ' ὅλα αὐτά, συνειδη-
τοποίησα πὼς, στὸ τέλος, κάποιοι
κερδίζουν. Κερδίζουν ὄνομα, θέσεις,
τίτλους, ἀκόμα καὶ λεφτά. Θάλεγα πὼς
κερδίζουν ἄκοπα, πουλώντας ἰδεολογία
καὶ προοδευτικότητα. Στὴν κυριολεξία
καπηλεύονται τὴν δῖψα μας γιὰ ἐλευθε-
ρία καὶ πρόοδο, δημοκρατία καὶ ἀξιο-
κρατία. Φυσικά, ἡ κινητήριά τους
δύναμη, αὐτοὶ ποὺ τρέχουν, ποὺ μο-
χθοῦν, ποὺ πραγματικά νοιάζονται καὶ
ἀγωνίζονται, εἴμαστε μόνο ἐμεῖς. Ἐ-
μεῖς μὲ τὴν ἀνιδιοτέλειά μας, τὴν
εἰλικρίνειά μας, τὴν πίστη μας. Πατώ-
ντας ἐπάνω στὶς δικές μας πλάτες
ἀνεβαίνουν ἐκεῖνοι...

Σταμάτησε ἀπτόμα. Ἀπέφυγα νὰ
συνεχίσω. Τὸν εἶδα τόσο κουρασμένο.
Ξαφνικά σὰν νὰ εἶχε καταρρεύσει.
Κατὰ βάθος τὸν λυπόμουν, ὄχι γιατί
ἦταν ἓνας ἐνθουσιώδης, ὡς πρὶν λίγο,
«παλαιστής», ἀπλοϊκὸς καὶ ἀφελής.
Τὸν λυπόμουν γιὰ κείνο ποὺ ὁ ἴδιος
εἶχε, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, συνειδη-
τοποιήσει: πὼς τὸν εἶχαν «χρησιμο-
ποιήσει», γιὰ νὰ κερδίσουν σὲ βάρος
του.

KARL JASPERS

Ἡ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ καιροῦ μας

[Εἰκοστὴ τρίτη — τελευταία — συνέχεια]

Ἡ θεωρητικὴ πρόβλεψη. Σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἑκατομύρια χρόνια ἀπὸ τὴν ἀπαρχὴ τοῦ κόσμου τὰ ἔξη χιλιάδες χρόνια τῆς ἀνθρώπινης παράδοσης δὲν φαίνονται τίποτα περισσότερο ἀπὸ τὸ πρῶτο δευτερόλεπτο μιᾶς περιόδου στὸ μετασχηματισμὸ τοῦ πλανήτη μας. Σὲ ἀντιπαράβολή μὲ τὶς ἑκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, ποὺ κατὰ τὴ διάρκειά τους (ὅπως ἔδειξαν τὰ ἐκταφέντα κρανία καὶ ἄλλα ὅστᾳ) ὁ ἄνθρωπος ἔζησε πάνω στὴ γῆ, ἡ γραπτὴ καὶ ἡ παραδοσιακὴ ἱστορία δὲν ἀποτελοῦν παρὰ τὶς πρῶτες ἀφετηρίες ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ γίνη ὁ ἄνθρωπος, μόλις κινητοποιηθεῖ, γιὰ νὰ δραπετεῦσει ἀπὸ τὶς νωθρὰ ἐπαναλαμβανόμενες συνθήκες. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀποψη ἑνὸς εἵδους, ποὺ τὰ τριάντα χρόνια ἀποτελοῦν μιὰ γενεά, ἔξη χιλιάδες χρόνια εἶναι μιὰ μακρὰ χρονικὴ περίοδος.

Ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου τὸν κάνει νὰ συνειδητοποιήσει τὴν ἡλικία τῆς φυλῆς του, ἔτσι ὥστε τώρα, ἀκριβῶς ὅπως πρὶν δυὸ χιλιάδες χρόνια, νοιώθει ὅτι ζεῖ σὲ μιὰ τελικὴ περίοδο καὶ εἶναι ἱκανὸς νὰ φαντασθεῖ, ὅτι οἱ καλύτερες ἡμέρες του εὐρίσκονται στὸ παρελθόν. Οἱ προοπτικὲς ὅμως τῆς ἐπίγειας ἱστορίας τὸν ἔκαναν νὰ συνειδητοποιήσει τὸ πεπερασμένο τῶν ἐνεργημάτων του καὶ τὴν κατάστασι ποὺ ἐπικράτησε ἀπὸ τότε ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος. Γνωρίζει τώρα ὅτι ὅλα κεῖνται ἐνώπιόν του. Ἡ ταχύτητα τῆς τεχνικῆς προόδου ἀπὸ τὴ μιὰ δεκαετία στὴν ἄλλη τοῦ φαίνεται ἀλάνθαστη ἀπόδειξη τούτου. Ἀκόμη, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐρωτήσει τὸν ἑαυτὸ του, ἂν τὸ σύνολο τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας δὲν εἶναι παρὰ ἓνα φευγαλέο ἐπεισόδιο στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Ἴσως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ταγμένος νὰ ἀφανισθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτη, ποὺ ἡ ἱστορία του θὰ μπορούσε νὰ συνεχισθεῖ στὴν ἀπουσία του γιὰ ἀτέρμονους αἰῶνες.

Σκεπτόμεθα γιὰ τὴν ἐπικείμενη ἐξάντλησι τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ τὰ ἀποθέματα δὲν μποροῦν νὰ διαρκέσουν περισσότερο ἀπὸ λίγες χιλιάδες χρόνια, τῆς περιορισμένης προσφορᾶς τῶν ἄλλων πηγῶν ἐνέργειας ποὺ διαθέτουμε, τὴν ἔσχατη κατάψυξι τῆς γῆς, ποὺ θὰ συμπαράσῃ τὴ ζωὴ σὲ ἐκμηδένισι. Τὰ ἐπιστημονικὰ ὅμως δεδομένα εἶναι τέτοιας φύσεως, ὥστε οἱ συμπερασματισμοὶ ποὺ ἀφοροῦν τὸ πιθανὸν ἀναπόφευκτο μέλλον, ἔστω κι' ἂν διαθέτουν ἓνα ὑψηλὸ βαθμὸ πιθανότητος, δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ φθάσουν τὴν βεβαιότητα. Ἀπρόβλεπτα τεχνικὰ μέσα μποροῦν νὰ μᾶς διευκολύνουν νὰ διαφύγουμε ἀπὸ τὶς ἀπειλοῦσες δυσχέρειες τῆς τεχνικῆς μας κατάστασις. Μποροῦμε νὰ συλλάβουμε μιὰ οὐτοπία, ὅπου μὲ τὴν τεράστια ὀργάνωσι ὁ ἄνθρωπος θὰ διευκολυνθεῖ νὰ χειρισθεῖ τοὺς μοχλοὺς τῆς ἐπίγειας μηχανῆς, ἔτσι ὥστε, σὰν ἓνας κατακτητὴς ποὺ εἰσβάλλει σ' ἓνα καινούργιο ἔδαφος, νὰ ἐγκαθιδρύσει τὴν κατοχὴ του στὸν κόσμον. Ἴσως καθὼς ψύχεται ὁ πλανήτης, νὰ μάθει νὰ ἐπιβιώνει μέσα σ' αὐτόν, ἀντὶ στὴν ἐπιφάνειά του, ἢ ἴσως θὰ βρεῖ τὸ δρόμον του σὲ ἄλλες σφαῖρες τοῦ ἀπείρου σύμπαντος. Ἐνδεχομένως σὲ χρόνον κατάλληλον ὁ ἄνθρωπος θὰ σφετερισθεῖ τὰ προνόμια τοῦ Δημιουργοῦ... Στὴν περίπτωσι ὅμως αὕτη ἀγγίζομε τὰ ὅρια τῆς δυνατότητος καὶ εἶναι πιθανόν, στὴν ὁριακὴ γραμμὴ τῆς τεχνικῆς, νὰ ἐπέλθῃ ἓνα τέλος μέσα ἀπὸ καταστροφές.

Κινούμενος ἀπὸ βραχυπρόθεσμες ματιές ὁ ἄνθρωπος ἀναρωτιέται γιὰ τὸ τέλος τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ αὔξησι τοῦ πληθυσμοῦ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ νεώτερους καὶ πιὸ ὀλέθριους πολέμους, ἐνὼ τὰ βελτιωμένα τεχνικὰ μέσα ἐπίθεσις ἐνδέχεται ὀλοκληρωτικὰ νὰ ἐξαφανίσουν τὰ τεχνικὰ θεμέλια τῆς ὑπαρξῆς μας καὶ νὰ ἐξολοθρεύσουν τὸν πολιτισμό. Πράγματι οἱ πολιτισμοὶ κατεστράφησαν, ἔστι ὥστε οἱ ἐπίγονοι τῶν μεγάλων πολιτισμῶν ἐθνῶν, ὀλίγοι σὲ ἀριθμὸ, εἶχαν ἀναχθεῖ στὴν βαρβαρότητα καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι ν' ἀνοικοδομήσουν ἐκ νέου τὸν πολιτισμό.

Ἀνακύπτει τὸ ἐρώτημα, ἂν ἡ διάσπασις αὐτὴ στὸν παγκόσμιον ἀνθρώπινον πολιτισμὸν δὲν ἐπικρέμεται τώρα. Ἡ μοναδικότης τῆς καταστάσεώς μας εἶναι τέτοιας φύσεως, ὥστε, ἔστω κι' ἂν ὁ πολιτισμὸς ἀπόλυτα καταστραφῇ σὲ μιὰ ἢ σὲ περισσότερους ἡπείρους, σὲ ἄλλες περιοχὰς ἢ συσσωρευμένη γνώσι, ποῦ μᾶς δίδεται ἀπὸ τὸ παρελθόν, μπορεῖ νὰ διευκολύνει τοὺς ἀδελφούς μας νὰ σώσουν τὸ μέλλον τῆς φυλῆς. Ὑπάρχει ὅμως ἕνας προφανὴς κίνδυνος, ὅτι τέτοιες ἀντιστροφές τοῦ πολιτισμοῦ δὲν θὰ ἐπέμεναν ὕστερα ἀπὸ ἓνα καταστροφικὸ παγκόσμιον πόλεμον, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ πολιτισμὸς, ὅπως θὰ ἦταν παγκόσμιος, θὰ σωριαζόταν σὲ ἐρείπια.

Ἐρωτοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἂν ἡ εἰδικὴ ποιότητα τῆς ζωικῆς τάξεώς μας δὲν εἶναι ὁ μεγαλύτερός μας κίνδυνος, ἀνεξάρτητα ἂν θὰ ὑπάρξει μιὰ τόσο μεγάλη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ πιά αἴθουσα ἀναμονῆς στὸν κόσμον, ἔτσι ὥστε, στὸ τέλος, τὸ ἀνθρώπινον γένος στὴν μάζα τοῦ πνευματικὰ θὰ καταπνίγεται. Ἡ, ἀνεξάρτητα ἂν ἡ δυσγονικὴ ἐπιλογὴ καὶ ἡ προοδευτικὴ φυλετικὴ ἀποσύνθεσις δὲν εἶναι πιά δυνατὴ μέχρι τὸ τέλος, τὰ μοναδικὰ μέλη τοῦ εἴδους μας, ποῦ θὰ παρέμειναν, θὰ ἦσαν οἰονεῖ ἀνθρώπινον ἐργάτες στὴν τεχνικὴ κατασκευὴ. Εἶναι ἀσφαλῶς δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκμηδενισθῇ ἀπὸ τὰ τεχνικὰ μέσα ποῦ διαμόρφωσε γιὰ τὶς ἀνάγκας του.

Ἐγείρονται ἐρωτήματα γιὰ τοὺς σκοτεινοὺς νόμους μιᾶς ἀδυσώπητης πορείας τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Μήπως ἀραγε κάποια ἀπόλυτα οὐσιαστικὴ οὐσία θὰ ἀποτελειωθῇ ἀργά, ὥστε ὅλοι μας νὰ ἐξαφανισθοῦμε μὲ τὴν ἐξάντλησίν της; Μήπως ἀραγε ἡ παρακμὴ τῆς τέχνης, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας ἀποτελοῦν συμπτώματα τῆς προσεγγίζουσας ἐξάντλησεως τῆς οὐσίας αὐτῆς; Δὲν εἶναι ἀραγε δυνατόν, ὁ τρόπος ποῦ οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ἀναμειγνύονται στὴν ἐπιχείρησι, οἱ παρόντες τρόποι τῆς συναλλαγῆς τους, οἱ μορφές ζωῆς ποῦ ἐπιτρέπουν στοὺς ἑαυτοὺς τους νὰ ἐλαύνονται ὡς σκλάβοι, ἡ ματαιότης τῆς πολιτικῆς τους ζωῆς, τὸ χάος τῶν διασκεδάσεών τους, ὅλα αὐτὰ νὰ ἀποτελοῦν ἐνδείξεις ὅτι ἡ προσφορὰ τῆς ὑποθετικῆς αὐτῆς οὐσίας ποῦ μιλήσαμε παραπάνω μειώνεται ἐπικίνδυνα; Ἴσως διαθέτουμε ἀκόμη ἀρκετὴ ἀπὸ αὐτή, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ σημειώσουμε αὐτὸ ποῦ χάνομε. Στὸ ἐγγὺς ὅμως μέλλον τῶν ἐπιγόνων μας, ὅταν ἡ ἐξάντλησίν της θὰ προχωρήσῃ ἓνα βῆμα ἀκόμη μακρύτερα, θὰ μποροῦσε νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι δὲν θὰ κατανοεῖ πιά τί συμβαίνει.

Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ καὶ οἱ δυνατὲς ἀπαντήσεις τους δὲν μᾶς ἐπικουροῦν ὅμως σὲ μιὰ γνώσι τῆς πορείας τοῦ συνόλου. Ἀποδείξεις ἀκόμη γιὰ τὴν ἀδυναμία ἐτοῦτου ἢ ἐκείνου, ὁσοδήποτε πειστικὲς καὶ νὰ φαίνονται, χρωματίζονται ἀπὸ τὴν δυνατότητα τῆς πλάνης, ἀπὸ τὴν ἑλλειψὶ ὀρισμένων στοιχείων τῆς γνώσεως, ποῦ ἐνδέχεται νὰ φθάσουν σὲ μᾶς αὔριο ἢ μεθαῦριο. Κατανοοῦμε καὶ μποροῦμε νὰ προβλέψουμε θέματα σὲ λεπτομέρειες, ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ ζωγραφίσουμε μιὰ ἀπόλυτα ἀλάνθαστη εἰκόνα τοῦ συνόλου. Καμμιὰ ἀπὸ τὶς προβλέψεις αὐτὲς δὲν ἔχει φιλοσοφικὸ χαρακτῆρα. Δὲν ἀποτελοῦν παρὰ τεχνικὲς καὶ βιολογικὲς φαντασίες, προικισμένες μόνο σὲ κάποια ἔκτασι μὲ ρεαλιστικὰ θεμέλια. Ὁ ἄνθρωπος σὰν δυνατὴ ὑπάρξις δὲν μπορεῖ νὰ παραμείνῃ ἱκανοποιημένος ἀπὸ καμμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀξιολογήσεις. Στὸ μέτρο ποῦ ἐνδιαφερόμεθα γιὰ τὶς ἀπόψεις ἑνὸς ρεαλιστῆ, ἔχομε ὅλοι τὸ δικαίωμα νὰ ποῦμε: «Πρὸς στιγμὴν δὲν μπορῶ νὰ δῶ ἄλλες δυνατότητες». Στὸ μέτρο ποῦ ἀφορᾷ στὴ γνώσι ποῦ διαθέτομε τώρα, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ κριτήριον ποῦ ἔχει ἀκριβὲς κύρος, ἡ λογιστικὴ μας πάντοτε ἀντιμετωπίζει τουλάχιστον ἓνα ἀδιαπέραστο τεῖχος.

Τὶ θὰ συμβεῖ; Μέχρι τώρα οἱ προβλέψεις μας παραμένουν μόνο μιὰ γνώσι τῶν δυνατοτήτων, ἐνῶ ἡ πραγματικότης, ὅταν φθάνῃ, μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ ἀπόλυτα διαφορετικὴ ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς δυνατότητες. Περισσότερο σημαντικὴ ἀπὸ τὶς ἀπόμακρες δυνατότητες, κείμενη ἔξω ἀπὸ τὴν σφαῖρα τῶν πραγμάτων καὶ ἐξαρτώμενη ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας, εἶναι ὅτι σὲ κάθε στιγμὴ θὰ πρέπει νὰ γνωρίζω τί πράγματι θέλω. Σὲ σχέση μὲ τὸ μέλλον, τοῦτο σημαίνει ὅτι θέλω νὰ γνωρίζω τί θὰ προκύψῃ στὸ μέλλον ἀπὸ τὸν

άνθρωπο. 'Εδώ υπάρχει τὸ οὐσιώδες ἐρώτημα: Τί εἶδους ἀνθρώπινα ὄντα θὰ ζοῦν στίς ἡμέρες ποὺ θὰ ἔλθουν; Μποροῦμε μόνο νὰ ἐνδιαφεροῦμε γι' αὐτά, ἂν ἡ ζωὴ τους ἔχει τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια, ποὺ θὰ ἔχει συνέχεια μὲ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, ὅπως τὴ γνωρίσαμε τίς παρελθούσες χιλιετηρίδες. Οἱ ἐπίγονοί μας πρέπει νὰ εἶναι τέτοιοι, ὥστε νὰ μᾶς ἀναγνωρίζουν ὡς τοὺς προπάτορές τους, ὄχι κατ' ἀνάγκην μὲ τὴ φυσικὴ ἢ τὴν ἱστορικὴ ἔννοια.

Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἔδαφος γιὰ σχεδιασμένη θέληση σὲ σχέση πρὸς αὐτὸ ποὺ οἱ ἄνθρωποι πράγματι εἶναι. 'Επειδὴ οἱ ἄνθρωποι εἶναι αὐτοὶ ποὺ εἶναι ὄχι μόνο ἀπὸ τὴν γέννηση, τὴν ἀνατροφή καὶ τὴν παιδεία, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν κάθε ἀτόμου στὰ θεμέλια τῆς αὐτοπαρξίας του. 'Εκεῖνο ποὺ παραμένει τότε, εἶναι ὅτι ἀφουγκράζομαι τὴ φωνὴ τοῦ παρελθόντος, ποὺ μὲ συνειδητοποιεῖ στὴν ἀνθρωπότητά μου καὶ ὅτι μὲ τὴν ζωὴ μου ὁμιλῶ τὴ φωνὴ αὐτὴ στὸ μέλλον. 'Η θεώρηση ὅμως τῆς ἱστορίας σὰν ἓνα σύνολο μᾶς κάνει νὰ παρεκκλίνουμε ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ καθιστᾷ τὴν ἱστορία σκοτεινὴ καὶ μὴ ἀξιόλογη. Οἱ προβλέψεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἱστορία, δὲν ἰσοδυναμοῦν παρὰ μὲ ἓνα ὀρίζοντα, πού, μέσα σ' αὐτόν, πρέπει νὰ ἐνεργήσω.

Μιὰ θεωρητικὴ πρόβλεψη τοῦ συνόλου, μιὰ πρόβλεψη ὅπου ἡ θέληση δὲν παίζει κανένα ρόλο, δὲν ἔχει σὰν ἔκβαση παρὰ μόνο τὴν δραπετεύση ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ δράση, ὅπως ἀρχίζει μὲ τὴν ἐσωτερικὴ δραστηριότητα, τοῦ ἀτόμου. 'Εὰν εἶμαι ἱκανοποιημένος μὲ μιὰ θεωρητικὴ πρόβλεψη, ἐπιτρέπω στὸν ἑαυτό μου νὰ μείνει ἔκθαμβος στὸ «θέατρο τῆς παγκόσμιας ἱστορίας», ἐπιτρέπω στὸν ἑαυτό μου νὰ ἀναισθητοποιηθεῖ ἀπὸ τίς προφητείες μιᾶς ἀναγκαίας προόδου, ἀνεξάρτητα ἂν ἡ πρόοδος αὐτὴ συντελεῖται στὴν μαρξιστικὴ κατεύθυνση πρὸς μιὰ ἀταξικὴ κοινωνία ἢ ἂν πρόκειται πολιτιστικὰ-μορφολογικὰ γιὰ μιὰ διεργασία σύμφωνα μ' ἓνα νόμο εἰκαζομένης ὠριμότητας, ἢ, ἀπὸ δογματικὴ-φιλοσοφικὴ ἄποψη, σὰν ἐπέκταση καὶ πραγμάτωση κάποιας ὀριστικῆς ἐπιτεύξιμης, ἀπόλυτης ἀλήθειας τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης.

"Ὅταν διερευνῶ τὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου, πρέπει, ἂν τὰ ἐρωτήματά μου εἶναι σοβαρά, νὰ ἀπορρίψω ὅλες τίς ἀπλὲς ἀπόψεις, ὅσο περίλαμπρες ἢ ὅσο ἀποθαρρυντικὲς καὶ νὰ εἶναι, κι' ἔτσι βυθίζομαι στίς πηγὲς τοῦ δυνατοῦ, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐξοπλισμένος μὲ τὴν πληρέστερη ἐπιτεύξιμη γνῶση ἐπιδιώκει νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ μέλλον του καὶ ὄχι μόνο νὰ θεωρεῖ πάνω σ' αὐτό. 'Ακολουθεῖ τότε, σὲ πρώτη θέση, ὅτι καμμιά πρόβλεψη τοῦ ἀνθρώπου μέλλοντος δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει καθιερωμένο καὶ ὀριστικὸ χαρακτήρα. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτα περισσότερο ἀπὸ μιὰ ἀνοικτὴ δυνατότητα. 'Εὰν ἐπιδιώξω νὰ τὴν προβλέψω, τὸ πράττω ἀκριβῶς, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ μεταβάλλω τὴν πορεία τῶν γεγονότων. "Ὅσο ἐγγύτερα εἶμαι στὸ μέλλον ποὺ προβλέπω, τόσο εἶναι περισσότερο σχετικὸ, ἐπειδὴ μοῦ δίδει περισσότερο ἔδαφος γιὰ παρέμβαση. 'Απὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὅσο πιὸ ἀπόμακρα εἶμαι ἀπὸ τὸ μέλλον ποὺ προβλέπω, τόσο πιὸ ἀδιάφορο μοῦ εἶναι, ἐπειδὴ εἶναι περισσότερο μακριὰ ἀπὸ τίς δυνατότητές μου γιὰ δράση. Μιὰ πρόβλεψη μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ εἶναι ἡ θεώρηση ἐνὸς ἀνθρώπου, ποὺ θέλει νὰ πράξῃ κάτι. Δὲν κρατεῖ τὰ βλέμματά του σταθερὰ σ' αὐτὸ ποὺ ἀναπόφευκτα θὰ συμβεῖ, ἀλλὰ σ' αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ συμβεῖ, καὶ προσπαθεῖ νὰ κάμῃ τὸ μέλλον αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ εἶναι. Τὸ μέλλον γίνεται κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ προβλεφθεῖ, ἐπειδὴ μεταβάλλεται μὲ τὴ θέληση τοῦ ἀτόμου.

Κατὰ δεῦτερο λόγο, ἡ πρόβλεψη αὐτὴ εἶναι ἔμπλεη μὲ νόημα σὲ σχέση μὲ τὴν ἀκριβὴ κατάσταση. Δὲν αἰωρεῖται στὸ κενό, σχετιζόμενη μ' ἓνα ἔξω ἀπὸ τὸν χρόνο παρατηρητὴ. Θὰ ἐπιτύχει τὴν ἀποφασιστικότερη πρόβλεψη, πού, στὸ παρόν, ἔχει ἀποκομίσει τὴν βαθύτερη γνῶση ἀπὸ τίς ἐμπειρίες τῆς ζωῆς του. 'Ο ἄνθρωπος κερδίζει τὴν συνειδητοποίηση ἐκείνου ποὺ εἶναι μὲ τὴν ἑαυτότητά του σ' ἓναν κόσμον, ὅπου διαδραματίζει ἐνεργὸ μέρος. Εἶναι αὐτὸς ποὺ ἔμαθε, ὅτι ἔχασε ἀπόλυτα τὸ βλέμμα τοῦ ἀπὸ τὴν γενικὴ πορεία τῶν ὑποθέσεων, ἂν προσπαθῇ νὰ σταθεῖ ἔξω ἀπὸ αὐτά σὰν ἓνας ἀπλὸς θεατὴς ποὺ φιλοδοξεῖ γιὰ τὴν γνῶση τοῦ ὅλου. Τὸ νοιώθει, πρῶτα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, στὴν διεύρυνση τῆς

συνειδητοποίησής του γιὰ τὴν κατάστασή του στὰ ὅρια τοῦ κόσμου, πὺ τοῦ εἶναι προσιτός. Ἐμπνέεται ὄχι ἀπὸ μιὰ ἐπιθυμία νὰ συλλέξει τὰ ἄπειρα πολυάριθμα γεγονότα τοῦ παρόντος, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ προθυμία ν' ἀγγίξει τὴν θέση ὅπου λαμβάνονται οἱ ἀληθεῖς ἀποφάσεις. Θέλει νὰ εἶναι «στὴ γνώση», στὶς περιπτώσεις πὺ οἱ κινητήριες δυνάμεις τῆς ἱστορίας ἐργάζονται.

Ἐν τούτοις, ἡ πίστη ἀποτελεῖ σφάλμα, ἐπειδὴ σημαίνει ὅτι ἔχομε γνώση περισσότερη ἀπὸ αὐτὴ πὺ εἶναι δυνατὴ. Τὸ μόνο βέβαιο εἶναι ἡ ἀβεβαιότητα τοῦ δυνατοῦ· καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ συνειδητοποιεῖ στὸν ἄνθρωπο τὸν ἐπικείμενο κίνδυνο, διεγείρει ὅλη του τὴν ἐνέργεια, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι ἱκανὸς νὰ πάρει μέρος στὴν ἀπόφαση. Ἡ πνευματικὴ συνειδητοποίηση τῆς κατάστασης παραμένει ταυτόχρονα γνώση καὶ θέληση. Ἐπειδὴ ἡ πορεία τοῦ κόσμου εἶναι σκοτεινὴ, ἐπειδὴ μέχρι τώρα τὸ καλύτερο ναυάγησε, καὶ μπορεῖ νὰ ναυαγήσει στὸ μέλλον, κατὰ συνέπεια ἡ πορεία τοῦ χρόνου θὰ παραμείνει πάντα μιὰ δυνατότητα, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ γίνει ποτὲ βεβαιότητα, καὶ κάθε σχεδιασμός, κάθε δραστηριότητα πὺ σχετίζεται μ' ἓνα ἀπόμακρο μέλλον εἶναι ἀνωφελές, ἐνῶ μᾶς χρειάζεται ἐδῶ καὶ τώρα, γιὰ νὰ δημιουργήσει καὶ νὰ ἐμπνεύσει τὴ ζωὴ μας.

Ὁ ἴδιος πρέπει νὰ θελήσω αὐτὸ πὺ θὰ συμβεῖ, ἔστω κι' ἂν στὸ τέλος ὅλα τὰ πράγματα θὰ εἶναι κοντά. Ἡ δραστηριότητα γιὰ ν' ἀποτρέψει ἓνα ἀνεπιθύμητο γεγονός, θὰ ἀντλήσει τὴν ἐνέργειά της μόνο ἀπὸ τὴν θέληση γιὰ τὴν παρούσα πραγματοποίηση τῆς ζωῆς. Ἐν ὅψει τοῦ σκότους τοῦ μέλλοντος, τῆς ἀπειλῆς του καὶ τῆς ἀβύσσου του τὸ βρῖσκομε ὅλο καὶ πιὸ δύσκολο νὰ ὑπακούσουμε στὴν κλήση, ἐνῶ ὑπάρχει ἀκόμη καιρός. Ἡ πρόβλεψη τῆς σκέψης ἀντιδρᾷ στὸ παρόν, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπει τὴν περιοχὴ τοῦ σχεδιασμοῦ στὴ σφαῖρα τοῦ δυνατοῦ. Ἡ γνήσια δρᾶση ἐδῶ καὶ τώρα ἀποτελεῖ τὸ μόνο ἔδαφος πράξης πὺ ἀσφαλῶς κατέχω. Τοῦτο ὅμως θὰ εἶναι καὶ τὸ θεμέλιο τῆς δραστηριότητάς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ μέλλοντος, ἀφοῦ, ἔστω κι' ἂν καθορίζονται ἀπὸ τὴν κατασκευὴ, ὅπου ἀφυπνίζονται στὴν συνείδηση, ἐκεῖνοι πὺ μεταξὺ τους εἶναι πραγματικοὶ ἄνθρωποι, θὰ ἀναπτυχθοῦν μὲ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς τους. Κατὰ συνέπεια ὑπάρχει πάντα καὶ σὲ κάθε καιρὸ ἓνα σημεῖο, ὅπου ἡ θέληση γιὰ τὴν μελλοντικὴ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ συγκεντρώνεται καί, ἀρκετὰ παράδοξα, ἐκεῖνο πὺ πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀποφασίζεται ἀπὸ κάθε ἄτομο μὲ τὸν τρόπο πὺ φθάνει σὲ μιὰ ἀπόφαση γιὰ τὸν ἑαυτὸ του στὴ συνέχιση τῆς δρᾶσής του.

Ἐνεργὸς πρόβλεψη. Ἡ θεωρητικὴ πρόβλεψη ἀποτελεῖ τὴν ἔκφραση μιᾶς ἐπιθυμίας γνώσης χωρὶς καμμιὰ ἐνεργὸ συμμετοχὴ ἐκ μέρους τοῦ στοχαστῆ. Ἡ ἐνεργὸς πρόβλεψη ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἐκφράζει αὐτὸ πὺ εἶναι δυνατό, ἐπειδὴ ἡ θέληση νὰ καταστεῖ ἡ ἀπόδειξη πραγματικὴ ἀποτελεῖ καθοριστικὸ συντελεστή, ὅπως ὠθεῖ ἐπέκεινα τῆς θεώρησης σὲ ἐθελούσια ἀπόφαση. Καθὼς δὲν μποροῦμε νὰ συγκροτήσουμε μιὰ ἀπόλυτη εἰκόνα ἐκείνου πὺ θὰ συμβεῖ στὸν κόσμο, ἡ κατασκευὴ τῶν δυνατοτήτων πὺ προβαίνουμε μᾶς ἀποκαλύπτει ἀπλῶς τὸ πεδίο μάχης, ὅπου θὰ πολεμήσουμε γιὰ τὸ μέλλον. Ἀπὸ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πεδίο τῆς μάχης θὰ προκύψει ἡ πραγματικότητα. Ἐκεῖνος πὺ παραμένει ὅμως ἀπλὸς θεατὴς τῆς μάχης, δὲν μπορεῖ νὰ μάθει γιὰτὶ πράγματι ἡ μάχη διεξάγεται. Τὸ πεδίο τῆς μάχης εἶναι σκοτεινόν. Οἱ πραγματικοὶ ἀγῶνες συχνὰ ἀναδέχονται τὴν μορφή ἐνὸς ἀπλοῦ συμφύρματος τύχης. Ὁ ἀγῶνας ἐπιτελεῖται σὲ καθορισμένα μέτωπα μόνο, ἐπειδὴ οἱ μαχόμενοι μένουν στὰ χαρακώματα ἀπὸ τὴν ἀδράνεια τῆς θέλησης νὰ ἐπιμείνουν. Ἡ ἀξιολόγηση τῆς πρόβλεψης ἐν ὅψει τοῦ πραγματικῶ ὑπαρκτοῦ ἀναζητᾷ γνήσια πολεμικὰ μέτωπα, ὅπου λαμβάνονται οὐσιώδεις ἀποφάσεις. Ἡ προσπάθειά μου νὰ τὰ διακρίνω θὰ μὲ παρακινούσε νὰ προσφεύγω πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἐπειδὴ νοιώθω ὅτι εἶναι ἡ ἀληθὴς μου θέση, ὅπου μπορῶ νὰ ἀσκῶ τὴν βούλησή μου.

Ἡ ἐνεργὸς πρόβλεψη θὰ μὲ διευκολύνει νὰ ἀπαντήσω στὸ ἐρώτημα: «Χάριν τίνος παρόντος θέλεις νὰ ζήσεις;» Στὸ μέτρο πὺ ἡ πρόβλεψη μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν ὄλεθρο σὰν δυνατό, ἡ ἀπάντησή θὰ μπορούσε νὰ ἦταν ὅτι θὰ προτιμήσω νὰ χαθῶ σὲ αὐτὸ πὺ συνθέτει

τὴν ἀνθρώπινη ἐαυτότητα. Ἡ σκιαγράφηση τῶν ἐνδεχομένων ἀναπτυξιακῶν τάσεων παρέχει ἀπαντήσεις στὸ ἐρώτημα: «Τὶ εἶδους κόσμος μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ τώρα ἀρχίζει;» Ἡ διάπλοκὴ κάθε πλευρᾶς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς σὲ σταθεροὺς ὀργανισμοὺς μεγεθύνεται ταχέως. Ὁ μετασχηματισμὸς τῶν ἀνθρώπων σὲ λειτουργίες μιᾶς τιτάνιας κατασκευῆς ἐπιβάλλει τὴν γενικὴ ἰσοπέδωση· ἡ κατασκευὴ δὲν ἔχει καμμιά χρῆσιν γιὰ ἀνθρώπους ὑψηλῆς ἀξίας ἢ γιὰ τὰ ἐξαιρετικὰ ἄτομα, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ μόνο μεσαίους τύπους προικισμένους μὲ ἰδιαίτερες δωρεές. Τίποτα ἄλλο δὲν διαρκεῖ παρὰ τὸ σχετικόν. Ὁ ἐξαναγκασμὸς τῆς ζωικῆς τάξης ἐκβιάζει μιὰ εἴσοδον στὶς ποικίλες συσχετίσεις καὶ παρεμβαίνει στὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος μὲ κάθε δυνατό τρόπο.

Ἡ σχεδὸν ἐμπαθὴς ἀνάγκη γιὰ τὴν καθιέρωση μιᾶς ἐξουσίας ποὺ θὰ διασφαλίσῃ τὴ ζωικὴ τάξη, τείνει νὰ προαγάγῃ μιὰ ἐσώτερη κενότητα. Τὸ κίνημα εἶναι πρὸς τὴ διέλευσιν ἑνὸς σταθεροῦ καὶ ὀριστικοῦ ὅρου. Τὸ ἰδεῶδες ὅμως μιᾶς παγκόσμιας τάξης εἶναι ἀνυπόφορο· σ' ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν ὅτι τὸ εἶναι τοὺς καθιερώθηκε σὲ μιὰ ἀξίωση ἐλευθερίας. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐλευθερία αὐτὴ ἦταν πιθανὸν νὰ ὑπερκερασθεῖ ἀπὸ τὸ ἥσυχα μεγεθυνόμενο βάρος τῶν μετασχηματιζόμενων συνθηκῶν. Ἡ γενικὴ γνώμη ἀναπτύσσεται δεσποτικὴ μὲ τὴν σταθερότητα τῶν ἀπόψεων, ποὺ ὅλα τὰ κόμματα ἐφθασαν νὰ θεωροῦν αὐτόδηλες.

Ἔτσι τὸ βασικὸ πρόβλημα τοῦ καιροῦ μας συνίσταται στὸ ἂν ἕνας ἀνεξάρτητος ἄνθρωπος στὴν αὐτονόητη μοῖρα τοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι δυνατός. Πράγματι ἔχει ἀποτελέσει γενικὸ πρόβλημα, ἂν ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ εἶναι ἐλεύθερος — καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἕνα πρόβλημα, ποῦ, ὅσο κι' ἂν διατυπώνεται καὶ κατακτᾶται μὲ σαφήνεια, τείνει νὰ ἐκδηλώνεται. Ἐπειδὴ μόνο ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἰκανὸς νὰ εἶναι ἐλεύθερος, μπορεῖ μὲ εὐλικρίνεια νὰ συζητῇ τὸ πρόβλημα τῆς ἐλευθερίας.

Ὅταν ὅμως ἐπιστρέψουμε ἀπὸ τὶς ἀπόμακρες αὐτὲς ἐκτιμήσεις στὶς πολιτικὰς δυνατότητες, βλέπουμε ὅτι ὑπάρχουν ἄλλες, πέρα ἀπὸ τὴν μόνην ἐκείνην δυνατότητα ὅπου ὁ ἄνθρωπος θὰ μπορούσε νὰ παραμείνῃ ἀληθὴς στὸν ἑαυτόν του. Πέρα ἀπὸ τὴν θρησκείαν ποὺ εἶναι ἐνσωματωμένη στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὅρους, δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμον καμμιά ἀνθρώπινη ἐαυτότητα, καμμιά γνήσια θρησκεία, ποὺ δὲν θεωρεῖ καμμιάν ἄλλην δυνατότητα ἀπὸ ἐκείνη τῆς ἀληθινῆς ἐαυτότητος, ὅπως ἕνας ἀντίπαλος καὶ ἕνα κίνητρο. Ὅλα δὲν μποροῦν νὰ βρεθοῦν στὸν ἄνθρωπον σὰν ἄτομον. Στὴν συγκαιριανὴ πρόβλεψιν οἱ ἀντίπαλοι αὐτοί, ποὺ ἡ ἔντασή τους ὡς ἐξουσία καὶ ὡς ἐλευθερία ἀποτελεῖ τὴν ζωὴ τοῦ πνεύματος ἐκείνου ποὺ δὲν συμπληρώνεται ποτέ, πρέπει νὰ εἶναι ἀλληλέγγυοι ἐναντίον τῶν δυνατοτήτων τοῦ Τίποτε. Ἐὰν ἡ ἔντασις μεταξὺ ἐξουσίας καὶ ἐλευθερίας, ὅπου ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ παραμείνῃ ὡς προσωρινὴ ζωὴ, πρόκειται νὰ ἐπαναποθετηθεῖ σὲ νέες μορφές, θὰ ἀναπτυχθεῖ ἡ οὐσιαστικότητα στὸν μηχανισμό τῆς ζωῆς.

Δὲν μπορεῖ νὰ δοθεῖ καμμιά ὀριστικὴ ἢ πειστικὴ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα «Τὶ πρόκειται νὰ συμβεῖ». Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ζωντανὸς ἄνθρωπος, θὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἐρώτημα μὲ τὸ ἴδιον τοῦ τὸ εἶναι στὴν πορεία τῶν δραστηριοτήτων του. Μιὰ πρόβλεψιν τοῦ μέλλοντος (ἢ ἡ «ἐνεργὸς πρόβλεψιν», ποὺ συντελεῖται τώρα, ἢ πρόβλεψιν ποὺ θὰ ἀποτελέσει ἕνα ἀπὸ τοὺς συντελεστὰς τοῦ μέλλοντος) μπορεῖ νὰ σκοπεύῃ μόνο στὴν αὐτοσυνειδητοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

[ΤΕΛΟΣ]

Μετάφρασε ὁ ΜΑΝΩΛΗΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

‘Από τὸν πολιτικὸ μηχανικὸ κ. Γιάννη Μάλλιاري πήραμε καὶ δημοσιεύουμε τὴν ἀκόλουθη ἐπιστολή:

Κύριε Διευθυντά,

Θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω τὰ πάρα κάτω στὸ κεφάλαιο *Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ* (Δαυλός, τεύχος 63), μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ συμβάλω στὴ διερεύνηση τοῦ τι φταίει γιὰ τὴν κατάσταση τῶν σημερινῶν κοινωνιῶν, ποὺ ἀποπειρᾶται νὰ διερυνήσει ὁ κ. *Η. Τσατσόμοιρος*, ἐπικαλούμενος σὰν βιβλιογραφικὸ βοήθημα τὸ δοκίμιο τοῦ τέως Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. *Κ. Τσάτσου*. Σ’ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν γενικὴ τοποθέτηση τῆς παραγράφου *Ι* γενικά, θὰ συμφωνοῦσα μὲ τὸν κ. *Τσατσόμοιρο*, παρ’ ὅτι εἶναι τόσο ἀπαισιόδοξη, ὥστε νὰ θεωρεῖται σχεδὸν μάταιο τὸ ψάξιμο τῆς αἰτίας. Τὸ νὰ λέει ὁ ἀρθρογράφος ὅτι ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζει ὁ πλανήτης ἀπ’ τὸ Νότιο ἕως τὸ Βόρειο Πόλο εἶναι παρανοϊκὴ, σημαίνει ὅτι δὲν γίνεται τίποτα – ἀφήστε τα ὅπως εἶναι.

Στὶς ἐπόμενες παραγράφους τοῦ κειμένου, ὅπου ἐπιχειρεῖται ἡ ἀξιολόγηση τῶν αἰτιῶν, ἡ διαφωνία μου εἶναι ἀπόλυτη. Γράφει: «Ὅσοι νέοι δὲν κινοῦνται μέσα σ’ αὐτὸ τὸ ρεύμα (τῆς φυσικομαθηματικῆς σκέψης) εἶναι φυσικὸ νὰ αἰσθάνονται ὅτι βρίσκονται στὸ περιθώριο τῆς σύγχρονης ζωῆς».

Προσωπικὰ πιστεύω (ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρέσεις ἀντικοινωνικῶν φαινομένων) στὸ περιθώριο πρέπει νὰ αἰσθάνωνται οἱ νέοι τῶν ἐργαστηρίων καὶ τοῦ σπουδαστηρίου, ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὶς πολλὰ πλεῖς σημερινὲς ἀποπροσανατολιστικὲς πιέσεις, ἀνεξάρτητα ἀπ’ τὴν ἐπιστήμη ποὺ σπουδάζουν· καὶ αὐτοί, νομίζω, εἶναι οἱ καλοὶ καὶ δυστυχῶς οἱ ἐλάχιστοι.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μεταξὺ ἠθικῶν ἀξιών καὶ τεχνολογίας (ὄχι τῆς θεωρητικῆς φυσικομαθηματικῆς ἐπιστήμης, γιατί κι αὐτὴ εἶναι ἠθικὴ ἀξία) ὑπάρχει σοβαρὴ ἀνισορροπία σὲ βάρος τῶν ἠθικῶν ἀξιών, ἀλλὰ σ’ αὐτὸ δὲν φταίει ἡ τεχνολογία· φταίνει οἱ ἠθικὲς ἀξίες, ποὺ ἔμειναν πίσω, ἢ ἀκριβέστερα οἱ ἐκπρόσωποί τους.

Πιστεύω, ὅτι ἀναλογικὰ εἴμαστε ὅλοι ὑπεύθυνοι (ὄχι μόνο οἱ ἐξουσιαστές) καὶ ἰδιαίτερα οἱ διανοούμενοι, οἱ ὅποιοι, μόλις ἀναγνωρισθοῦν (ἀξιοκρατικά ἢ ὄχι), ἐπαναπαύονται στὶς δάφνες τοὺς συμπορευόμενοι μὲ τοὺς ἐκάστοτε ἐξουσιαστές, οἱ ὅποιοι

στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς κάνουν τὴ δουλειά τους. Λέει, ὅτι ἀνθεῖ ἡ φυσικομαθηματικὴ διανόηση. Μακάρι νὰ συνέβαινε αὐτό, διότι ἡ διανόηση εἶναι μία καὶ μοναδική, ἀπ’ ὅπουδήποτε καὶ ἂν προέρχεται, εἴτε ἀπὸ κλασσικὲς εἴτε ἀπὸ φυσικομαθηματικὲς σπουδές.

Μιά ὅμως καὶ τὸ πράγμα ἔχει τελείως ἐξειδικευθεῖ καὶ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ἡ φυσικομαθηματικὴ σκέψη: «τρέφει τὸ μηδενισμό καὶ τὴν ἐωσφορικὴ ψυχολογία τοῦ χάους». τί γνώμη ἔχει ὁ συγγραφέας γιὰ τὸν Πυθαγόρα, τὸν Πλάτωνα, τὸν Descartes, γιὰ τὸν Laplace, τὸν Kant καὶ ἄλλους μεγάλους, ποὺ τράφηκαν μὲ τὴ μαθηματικὴ σκέψη καὶ ἔγιναν οἱ στυλοβάτες τῆς Φιλοσοφίας; Ἡ μήπως ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ σοφία δὲν κατατάσσονται στὶς ἠθικὲς ἀξίες;

Γράφει ὁ *B. Russell* στὸ βιβλίο του «Ἱστορία τῆς Δυτικῆς Φιλοσοφίας» (σελ. 56: *The History of Western Philosophy*, 2η ἐκδοση): «Ὁ συνδυασμὸς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς θεολογίας ποὺ ἄρχισε μὲ τὸν Πυθαγόρα, χαρακτήρισε τὴν ὀρθοκεντρικὴ φιλοσοφία στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα, στοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνα καὶ κατὰ τὴν μετέπειτα ἐποχή, μέχρι τὸν Κάντ. Ὁ Ὀρφισμὸς πρὶν ἀπ’ τὸν Πυθαγόρα ἦταν ἀνάλογος τῶν ἀσιατικῶν μυστηριακῶν ὀρθοκεντρικῶν, ἀλλὰ στὸν Πλάτωνα, τὸν Ἁγ. Αὐγουστίνου, στοὺς *Thomas Aquinas*, *Descartes*, *Spinoza* καὶ *Leibniz* ἡ ὀρθοκεντρικὴ καὶ ἡ λογικὴ εἶναι ἓνα ἀδιάσπαστο κρᾶμα».

Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ χαρακτηρίζεται ἡ μαθηματικολογικὴ μεθοδολογία ἐωσφορισμὸς, ὅταν, ἂν μὴ τι ἄλλο, προσέθεσε στὴ ὀρθοκεντρικὴ τὸ κύρος τῆς ἐπιστήμης;

Πιὸ πάνω στὴν ἴδια σελίδα τοῦ βιβλίου τοῦ *Russell* διαβάζουμε: «... Ἐντεῦθεν τὸ δόγμα τοῦ Πλάτωνα, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι γεωμέτρης καὶ ἡ πεποίθηση τοῦ *Sir James Jeans* ὅτι Ἡμεῖς εἶναι ἐπιρρεπῆς (*addicted*) στὴν ἀριθμητικὴ». Ἄρα κατὰ τὶς δύο αὐθεντίες ὁ Θεὸς εἶναι μαθηματικός. Κατὰ τὰ ἐκτιθέμενα ὅμως ἀπὸ τὸν κ. *Τσατσόμοιρο*, καὶ πάλι μὲ αὐθεντικὴ ὑποστήριξη, ὁ μαθηματικὸς εἶναι Ἑωσφόρος — ἄρα (ἡμαρτον, Θεέ μου) ὁ Θεὸς εἶναι Ἑωσφόρος;

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἱστορία, ἡ προσωπικὴ

μου πείρα με πείθει ότι οί προερχόμενοι από φυσικομαθηματικές σπουδές είναι ἄριστοι δέκτες κάθε είδους μόρφωσης, ἀρκεῖ νὰ βρεθοῦν σὲ εὐνοϊκὸ περιβάλλον. Ἐγὼ δεῖ μαθηματικὸ νὰ σπουδάζει φιλολογία, ὄχι ὅμως τ' ἀντίθετο. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς φυσικῆς Δ. Χόνδρος ἀκούστηκε πολλές φορές νὰ ἀπαγγέλλει κεφάλαια τῆς Ἰλιάδας. Δὲν ἄκουσα ὅμως, ἐγὼ τουλάχιστον, κάποιο φιλόλογο νὰ περιγράφει ἕνα φυσικὸ φαινόμενο μετὰ τὸ μαθηματικὸ τοῦ τύπο.

Ὅχι μόνο, λοιπόν, δὲν φταῖνε τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ φυσικὴ, ἀλλ' ἀντίθετα ἀποτελοῦν τὸ πιὸ γρήγορο μέσο πρὸς τὴ διανόηση, ἡ ὁποία σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν καλλιέργεια εἶναι ὁ φορέας τῶν ἠθικῶν ἀξιών.

Τὶ γίνεται ὅμως μετὰ τὴν σύγχρονη πνευματικὴ καλλιέργεια (κουλτούρα) — εἶναι ἡ στάθμη τῆς χαμηλῆ; Ναι, καὶ ἴσως ἕνα μέρος τῆς εὐθύνης ἔχει καὶ ἡ τεχνολογία, ἀλλὰ οἱ σημερινοὶ δημιουργοὶ π.χ. τῆς τέχνης, ποὺ εἶναι ἡ βασικὴ συνιστώσα τῆς κουλτούρας, τί κάνουν; Ποιὸ εἶναι τὸ ποσοστὸ τῆς εὐθύνης τους; Ἡ σημερινὴ ποίηση, διάδοχος τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, εἶναι

σχεδὸν ἀσυνάρτητη, ἡ σημερινὴ μουσικὴ, διάδοχος τοῦ δωδεκάφθογγου (*atonal*) συστήματος, εἶναι μαγνητοφωνημένοι κρότοι (ἀκοῦστε μιὰ σύνθεση τοῦ Κ.Η. Stockhausen, καθιερωμένου συνθέτη στὸν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο). Οἱ εἰκαστικὲς τέχνες κλυδωνίζονται σὲ πλῆθος ἀπὸ ἀντίρροπα ἀφηρημένα ρεύματα, τὸ θέατρο περίπου τὰ ἴδια, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω τί μᾶς σερβίρει ἡ περίφημη 7η τέχνη. Μὰ θὰ μοῦ πεῖ κανεὶς τὸ συνηθισμένο: ἡ τέχνη εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς. Ναι, ἀλλὰ αὐτὸ σημαίνει καὶ ἄμεση συμμαχία μετὰ τοὺς ἐξουσιαστές.

Θὰ συμφωνήσω στὸ συμπέρασμα τοῦ ἄρθρου, ποὺ ὑπονοεῖ ὅτι διερχόμαστε περίοδο παρακμῆς· ἀντὶ ὅμως νὰ θεωρεῖ δυστύχημα, θὰ πρέπει νὰ θεωρεῖ εὐτύχημα τὴν ἀνθησι (ἂν ὑπάρχει) τῆς φυσικομαθηματικῆς σκέψης καὶ τεχνολογίας. Ἄλλως ὁ Spengler, ποὺ δὲν σκέφτηκε ὅτι οἱ φυσικομαθηματικοὶ εἶναι ἐωσφόροι, μετὰ τὸ ἔργο του «Ἡ Δύση τῆς Δύσης» (*Untergang des Abendlandes*) θὰ ἦταν σήμερα ἀναγνωρισμένος προφήτης.

Με τιμὴ
Γ. Μάλλιαρης

ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΔΗΜΟΥΛΗΣ

Ματαιοπονία

Ἄν τις ἀνύσταχτες φωνὲς γιὰ θέωση
χαμῆλωνες μετὰ φρόνηση,
ἀντὶ νὰ ὑποκύπτεις
στὴν προσδοκίᾳ τῆς ἀθανασίας·

ἂν τὴ συνείδησή σου δάμαζες ἢ πλήγωνες,
ἀντὶ αὐτὴ ὀλημερίς νὰ σὲ λαβώνει
ἢ νὰ σ' εὐτελίζει κατ' ἰδίαν·

ἂν τιθάσενες τὰ ὄνειρα
κι ἔσβηνες τὰ ὁράματα,
ἀντὶ μερόνυχτα νὰ τὰ λιπαίνεις·

ἂν τις πλαγιὲς μετὰ τὴ γαλήνη τῶν δρυῶν
ἢ τις κορφὲς ποὺ ψάχνουν ἐναγώνια
κάπως ἀπολησμόναγες,
ἀντὶ ἀμετανόητος νὰ ἰστορεῖς·

...

Πόσο ἀργὰ κατάλαβες πὼς ματαιοπονεῖς!

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΑΘΑΝ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ, Παραπολιτικά, ἢ τὸ ἦθος καὶ τὸ ὕφος

Διάβασα μὲ ιδιαίτερη προσοχὴ τὰ «Παραπολιτικά» τοῦ Ἀθανάσιου Κανελλόπουλου. Τὶ ἐπιδιώκει ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸ βιβλίον αὐτὸ, ποῦ ἀποτελεῖ μιὰ συγκεντρωτικὴ ἐκδοσὴ τῶν δημοσιευθέντων ἄρθρων του στὴν «Καθημερινή»; Τὶ ἐπιδιώκει, καλύτερα, μὲ τὰ ἄρθρα του αὐτὰ στὶς ἐφημερίδες; Εἶναι, βέβαια, ἄσκηση κριτικῆς τῶν πολιτικῶν μας πραγμάτων. Ἀλλὰ, θὰ ἔλεγα, ἡ ἀντιπολίτευση εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀσκεῖ κριτικὴ. Ἐπομένως εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένο, τὸ καθόλου μοναδικό;

Καὶ ὅμως ἀπὸ τὸν πρόλογο μέχρι τὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ βιβλίου του διαπιστώνει κανεῖς ὅτι ὁ συγγραφεὺς ὑπηρετεῖ πράγματι «τὸ χρέος ποὺ γεννᾷ ὁ πολιτισμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, καὶ ὅχι τὴν συνηθισμένη πρακτικὴ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἐκτός ὅμως αὐτῆς τῆς ὑπερ-κομματικῆς κριτικῆς ὁ Α. Κανελλόπουλος χρησιμοποιοῖ σὰν τρόπο γραφῆς τὴν «κωμωδία». Τὴν κωμωδία, προερχόμενη ἐκ τοῦ «κώμη» ὅπως ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὴν παραγωγὴ τῆς λέξεως, δηλαδὴ τοῦ «δήμου». Γιατὶ ὅμως κωμωδία; Διότι καὶ διὰ τῆς κωμωδίας, ὅπως λέγει στὸ ἀπολεσθὲν τμῆμα τῆς «Ποιητικῆς» τοῦ Ὁσταγίριτης, ἐπέρχεται «δι' ἡδονῆς καὶ γέλωτος κάθαρσις τῶν παθημάτων». Ἔχει δὲ αὕτη μῆτέρα τὸν γέλωτα. Ἡ κάθαρσις, ἐπομένως, στὸ δῆμο προκαλεῖται ὅχι μόνον διὰ τῆς «τραγωδίας» ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κωμωδίας, τοῦ γέλωτος. Καὶ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ πλέον προσαρμοσμένος, πρὸς τὴν πολιτικὴν τρόπον κριτικῆς.

Ἄς δώσουμε ὅμως καὶ πάλι τὸν λόγο στὸν Σταγίριτη σοφὸ: «Ὁ ἐκ τῶν πραγμάτων γέλως προκαλεῖται διὰ τῆς προβολῆς καὶ συγκρίσεως τῶν τελομένων πρὸς τὰ βέλτιστα ἢ χειρίστα, διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἀπάτης, τοῦ ἐλέγχου τῶν ἀνακολουθιῶν ἢ τῶν παρὰ προσδοκίαν ἐπερχομένων (δεινῶν) ἢ τέλος διὰ τῆς ἀποδείξεως ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ εὐρισκόμενοι μὲ τὰ φαῦλα ἀσχολοῦνται ἐγκαταλείποντας τὰ μέγιστα καὶ ὅτι οἱ λόγοι αὐτῶν ὄντες ἀσυνάρτητοι

Εἰς μνήμην Μάρκου Ὁθωνος

Ὁ Αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης Ὁθων, γιὰ τὸν ὁποῖον οἱ ὑπὴκοοὶ του εἶχαν «ἔρωτα τοῦ ἄρχεσθαι» ὑπ' αὐτοῦ καὶ αὐτοκτονοῦσαν γιὰ χάρη του. Αὐλικὸς τοῦ Νέρωνα καὶ διάδοχος τοῦ Γάλβα, φημισμένος γιὰ τὴν ὁμορφιά του, ἔδειχνε στὰ νιάτα του ὑπερβολικὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτήν. Σύγχρονος τοῦ ἐκκεντρικοῦ Πετρώνιου (ποῦ κοιμότανε τὴ μέρα κ' ἐργαζότανε ἢ διασκεδάζε τὴ νύχτα), ἐξίσου ὥραϊος καὶ ὥριαπαθὴς μ' ἐκείνον, εἶχε τὸ ἴδιο τέλος, μὰ γιὰ διαφορετικούς λόγους ἀπὸ τοῦτον.

Ἡ πρώτη του γυναῖκα, ἡ κατάξανθη Ποππαία, μὲ τὰ μεγάλα μάτια καὶ στήθια, τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγει στὴν Ἰσπανία, τιμητικὴ ἐξορία τοῦ Ἀηνόβαρβου, ἐπειδὴ τὴν ἐρωτεύθηκε καὶ ἀρνῆθηκε νὰ τοῦ τὴ δώσει καὶ τὸν ὑποχρέωσε – Καίσαρα αὐτὸν – νὰ χτυπάει ἀπεγνωσμένα ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ Ὁθωνα, τοῦ Ὁθωνα ποῦ ἦταν κάποτε φίλος του.

Βασίλεψε λίγο. Αὐτοκτόνησε, γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴ συνέχιση τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Ἕνας ἀνάξιος τὸν διαδέχτηκε. Στὸν τάφο του λυπήθηκαν πολλοί.

Φοβᾶμαι πὼς τίποτα σήμερα δὲν ἔμεινε ἀπὸ τὰ ἰδανικά του, παρὰ μόνον τὸ φεῖμα

οὐδὲν ἀποτέλεσμα ὀρθόν μορεῖ νὰ φέρουν». [«Ὁ σκώπτων ἐλέγχειν θέλει ἀμαρτήματα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Συμμετρία τοῦ φόβου θέλει εἶναι ἐν ταῖς τραγωδίαις καὶ τοῦ γελοίου ἐν ταῖς κωμωδίαις»].

Νομίζω ὅτι ὁ ἐκλεκτός συγγραφεὺς καὶ πολιτικός αὐτῆς τῆς γενικῆς ἐντύπωση θέλει νὰ δώσει, τὸν διὰ τοῦ γέλωτος, τὸν σκωπτικὸ δηλαδὴ τρόπο ἐλέγχου τῶν πολιτικῶν. Διότι καὶ ἡ ἀρχαία κωμωδία χρησίμευε κυρίως «ὡς πολιτικὴ μηχανή», δηλ. ὡς διὰ γέλωτος τεχνικὴ ἀπομακρύνσεως τοῦ φόβου ποὺ προκαλοῦσαν οἱ ἰσχυροὶ δημαγωγοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκράτου Δημοκρατίας (393 π.Χ.). Τὸ γέλιο διώχνει τὸ φόβο καὶ τὴ βία.

Αὐτὴ βέβαια ἡ διάθεση τοῦ συγγραφέως ὑπηρετεῖται ἀπὸ μιὰ «πολυμαθίη», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Ἡράκλειτος, ποὺ στὴν περίπτωσή του δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρξε αὐτοσκοπὸς ἀλλὰ μιὰ ἀφετηρία πρὸς συνεχῆ ἀνανέωση τῶν πορισμάτων του, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ ἐπέρχεται ἡ φρόνησις. Καὶ σ' ἓνα πολιτικὸ μὲ φρόνησι οἱ ἀνακολουθίες, οἱ ἐξαπατήσεις, τὰ ἀπροσδόκητα δεινὰ καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τῶν μεγίστων χάριν τῆς κομματικῆς φαυλότητος, προκαλοῦν ὀργή, ἐκπληξή, προκαλοῦν τὸν ἐλεγκτὸν ἀλλὰ καὶ ὁ κλαυσίγελως μορεῖ ἐπίσης νὰ προκληθεῖ, ὅταν ὁ πολιτικός μετέχει τοῦ ἔργου τῶν Μουσῶν.

Δὲν ξέρω γιατί, ἀλλὰ γράφοντας τὴν γνώμην μου γιὰ τὸ βιβλίον «Παραπολιτικά» μοῦ ἤρθε στὸ μυαλὸ κάτι ποὺ μορεῖ νὰ τὸ διαβάσει ἢ μοῦ τὸ διηγήθηκε κάποιος: Ἐναν Σκωτσέζο βουλευτὴ τὸν ἐπισκέπτεται στὸ σπίτι του ἓνας φίλος του ὀργισμένος ἀπὸ τὴν πολιτικὴ τῶν ἀντιπάλων τους. «Διάβασες τὰ αἵσχη ποὺ γράφουν οἱ ἐφημερίδες», τοῦ λέγει ἐπιδεικνύοντας τὸ σχετικὸ ἄρθρο. Ἐκείνη τῇ στιγμῇ ὅμως μπαίνει στὸ σαλόνι ὁ σκύλος τοῦ Σκωτσέζου καὶ ζητᾷ τὴν ἐφημερίδα. Ὁ Σκωτσέζος τοῦ δίνει τὴν ἐφημερίδα καὶ ὁ σκύλος φεύγει. Ὁ φίλος του τὰ ἔχασε! «Ἀλήθεια, Μάικ, ὁ σκύλος σου διαβάζει ἐφημερίδα;». Καὶ ὁ Σκωτσέζος χαμογελώντας ἀπαντᾷ: «Μπᾶ, δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ πολιτικὴ, τίς γελοιογραφίες μόνον κοιτᾷ»...

Νομίζω, μὲ ὅσα ἔθιξα ἔδωσα τὸ πνεῦμα ποὺ κινεῖται μέσα στὰ 78 θέματα ποὺ ἀναλύει ὁ συγγραφεὺς. Ἐγὼ προσωπικὰ «τὸ γλέντησα» διαβάζοντας τὰ «Παραπολιτικά». Θὰ συνιστοῦσα στοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους ἀλλὰ καὶ φίλους νὰ τὸ διαβάσουν. Θὰ ὠφελήθουν.

Η.Λ. Τσατσόμοιρος

τῆς μορφῆς του, ποὺ εἶδα νέος σὰν τὸ ἀσημένιο του νόμισμα πάνω στὸν Τίβερι, καὶ ἡ φευγαλέα ἀνάμνησις στὰ μυαλὰ μερικῶν φιλολόγων ἐνὸς ἰδεαλιστῆς πρίγκηπα, ἐνὸς πρίγκηπα ποὺ ἔχει πεθάνει. Οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦν ἀκόμη καὶ τὸ σύντομο πέρασμά του ἀπ' τὴν πορφύρα – τρεῖς μῆνες μονάχα – θὰ τὸ ἀγνοοῦσα κ' ἐγώ, ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ Πλούταχος κι ὁ Σουετώνιος – καὶ ὅ,τι αὐτὸς ἀντιπροσώπευε δὲν τοὺς μιλάει καθόλου. Ἔτσι συμβαίνει πάντα στὸν περίεργο κόσμον μας: ὅσοι ἀγαποῦν ρομαντικὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ θέλουν νὰ διορθώσουν ὅ,τι πέφτει στὸ χέρι τους, ἔχουν μοναχικό, μὰ σωστὸ τέλος. Ἴσως καλύτερα εἶναι νὰ μένουν μακριὰ ἀπ' τὴ ζωὴ, ὅσο κι ἂν αὐτὸ μορεῖ νὰ θεωρηθεῖ – καὶ εἶναι – φυγή. Θὰ προσπατέψουν τὸν ἑαυτὸν τους μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, καί, μέσα στὴν ἐθελούσια ἀγνοία, τὴν εὐτυχία τους. Ἄν πάλι ὅμως διαλέξουν τὴν ἄλλη λύση καὶ προσπαθήσουν, οἱ λίγοι ποὺ τοὺς γνώρισαν ἢ τοὺς κατάλαβαν θὰ τοὺς πιστεύουν καὶ θὰ ἔχουν τὴν πάλιν τους γιὰ δικαιοσύνη καὶ τελειότητα καὶ ἀρετὴ σὰν ὑπόδειγμα βίου.

Εἰς μνήμην Μάρκου Ὁθωνος.

Ὁθων Μ. Δέφνερ

KEITH DIXON, *the sociology of belief: fallacy and foundation*

(Ἡ Κοινωνιολογία τῶν πίστεων: σφάλματα καὶ θεμελίωση)

Ἡ σημαντικὴ παραγωγικότητα στὴν σφαῖρα τῆς κοινωνιολογίας τῆς γνώσης τὴν τελευταία δεκαετία στάθηκε συχνὰ ἀμφίβολη, στὸν βαθμὸ πού ἡ μεταβολὴ στὴν σφαῖρα αὐτὴ σὲ σχέση μὲ τὴν παραδοσιακὴ κοινωνιολογία τῆς γνώσης τοῦ Ντύρκχαϊμ, τοῦ Μάννχαϊμ κ.ἄ. δὲν ἔχει ἀναγνωρισθεῖ. Ἡ παραδοσιακὴ ἀντίληψη οἰκοδομεῖται στὶς ἴδιες θεμελιώδεις ἀντιθέσεις τῆς λογοκρατικῆς ἐπιστημολογίας, κοινωνία καὶ λόγος, πολιτισμός καὶ φύση, τὴν σχέση κοινωνίας καὶ πολιτισμοῦ ἀλλὰ καὶ τὴν θέση γιὰ τὴν δυνατότητα «καθαρῆς» κοινωνικῆς γνώσης. Καὶ οἱ δυὸ προσεγγίσεις θεωροῦν τὴν γνώση ὡς πεδίο ἀνταγωνισμοῦ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐμπειρίας, ἀναγνωρίζοντας παράλληλα καὶ τὴν ἀντισταθμιστικὴ πίεση τῶν ὄρων τοῦ κοινωνικοῦ.

Ὁ καθηγητὴς κ. Ντίξον ἀναπτύσσει τὴν δυνατότητα μιᾶς πλήρους κοινωνιολογίας τῆς γνώσης βασιζόμενος σ' ἓνα ὀρθολογικὸ πλαίσιο ἀναφορᾶς. Ἐνῶ ὅμως παραβλέπει τίς τρέχουσες διαμάχες, ἐκλαμβάνει ὡς δεδομένο αὐτὸ ἀκριβῶς πού εἶναι προβληματικὸ καὶ ἀμφίβολο. Ἡ θεματικὴ του περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὴν διαλεκτικὴ, τὸν γνωσιακὸ θετικισμό, τὴν ἐθνομεθοδολογία, τὴν κοινωνιολογία τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν κοινωνιολογία τῆς θρησκείας. Ὑποστηρίζοντας τὴν ἄποψη (σ. 87) ὅτι ἡ ἐθνομεθοδολογία ἀποτελεῖ «ἐκχυδαϊσμένη» σύνθεση τῆς φαινομενολογίας καὶ τῆς θεωρίας τῆς συμβολικῆς συναλλαγῆς, ὅπως καὶ εὐνοώντας τὸν Σκάρνφίνκελ, τὸν Κούν καὶ τὸν Βίτγκενσταϊν, φαίνεται ν' ἀποθαρρύνει τὸν ἀναγνώστη ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα τῆς κοινωνιολογίας τῆς γνώσης, ἰδιαίτερα ἐκεῖνον πού κλίνει πρὸς τὸ ὀρθολογικὸ ἐπιχείρημα. Ἐνῶ θεωρεῖται ὡς ἀναγκαῖα ἡ ἀναφορὰ στοὺς κοινωνικοὺς ὅρους γιὰ τὴν μελέτη τῆς ἀξιοπιστίας τῶν κοινωνικῶν κρίσεων καὶ τὴν ἐμπειρικὴ κατανόηση (σ. 110) ἐν τούτοις ἡ μνεῖα τῶν ὄρων αὐτῶν ἐμπεριέχει ἀξιολογικὰς κρίσεις σ' ἓνα πλέγμα ἀμοιβαίων συσχετίσεων, ἰδιαίτερα ὅταν τὸ ὀρθολογικὸ πλαίσιο ἀναφορᾶς γίνῃ ἀποδεκτὸ ὡς ἐπεξηγητικὸ μέσο.

Ἐν τούτοις, οἱ ἐπὶ μέρους ἀναλύσεις τοῦ συγγραφέως εἶναι ἐπιτυχεῖς, στὸν βαθμὸ πού προσφέρουν προσβάσεις στὴν διερεῦνηση τῶν ὄρων τοῦ κοινωνικοῦ στὴν συγκρότηση τῶν ἀξιολογικῶν πίστεων.

Μανώλης Μαρκάκης

Κ.Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Ἐμεῖς καὶ οἱ Ἀρχαῖοι»

Μικρὸ δοκίμιο σ' ἀπάντηση ἐνὸς ἄλλου δοκιμίου μὲ τὸν αὐτὸ τίτλο «Ἐμεῖς καὶ οἱ Ἀρχαῖοι» τοῦ Φ.Κ. Βώρου. Μ' αὐτὴ τὴ μορφή τοῦ ἀντιρρητικοῦ διαλόγου ἐκθέτει ὁ Κ.Ν. Παπανικολάου τίς ἀπόψεις του. Αὐτὸς ὁ ἐλάχιστος πρόλογος συμπυκνώνει τὸ ἄκρως ἐνδιαφέρον περιεχόμενο τοῦ «μικροῦ δοκιμίου» τοῦ Κ.Ν. Παπανικολάου. Καὶ λέγω «ἄκρως ἐνδιαφέρον», γιατί ὁ συγγραφεὺς ἀναλύει σὲ βάθος τὸ σημερινὸ σύστημα τῆς παιδείας προσπαθώντας νὰ ἀποφύγει τὴν σύγχυση, πού σκοπίμως προκαλοῦν οἱ «προοδευτικοί» φωστήρες.

Ὁ Κ.Ν. Παπανικολάου δὲν ἔχει «χρεῖαν» οὐδενός, γιὰ νὰ ἀποδείξει τὰ κενὰ ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται τὰ «ἐπιχειρήματα» τῶν «προοδευτικῶν φωστήρων»!

Τὸ θέμα ὅμως δὲν εἶναι αὐτὰ πού λέγουν τὰ ὄργανα τοῦ ἐξουσιασμοῦ, ἀλλὰ αὐτὰ πού κρύβουν κάτω ἀπὸ τίς πομφολυγώδεις κενολογίες των. Καὶ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἐκεῖνο πού τοὺς ἐνδιαφέρει νὰ μὴν περάσῃ στὴ σκέψη τῶν νεοελλήνων, εἶναι ὁ ἀρχαιοελληνικὸς λόγος καὶ πολιτισμός. Καὶ πολιτισμός= γλῶσσα. Καὶ γλῶσσα, τὸ γνωρίζουν καλὰ τὰ ὄργανα τοῦ ἐξουσιασμοῦ, εἶναι μόνο μία: ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ. Ὅλες οἱ

άλλες είναι γεννήματα δικά της. Ξεπετάχτηκαν σάν «κωλορρίζια», όταν τὸ μεγάλο δένδρο πού σκίαζε εὐεργετικά ὅλη τὴν οἰκουμένη ἔσπασε ἀπὸ τραγικά φυσικά συμβάντα, ἀλλὰ δὲν ξερρίζωθηκε. Κι' αὐτὸ τὸ ξερρίζωμα ἐπιχειροῦν τὰ «ἀνθρωπάκια» ἐν ὀνόματι τοῦ προοδευτισμοῦ! Σ' αὐτὴν ὅμως τὴν ἐρεβώδη περίοδο τὸ μόνο μακρυνὸ φῶς, πού ἀρχίζει νὰ κάνει τὸ ἔρεβος νύχτα ἑναστρη, γιὰ νὰ ἀκολουθήσει ὁ Ἀπολλώνειος ἥλιος, εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς λόγος-γλῶσσα. Τὸ ξύπνημα, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι, ἔχει ἀρχίσει. Οἱ «προοδευτικοί» τὰ ἔχουν χαμένα.

Τὴν γενικὴ αὐτὴ εἰκόνα τοῦ παραλόγου τὴν ὁποία κατασκεύασαν οἱ ἀνίκανοι πού ἐπικρατοῦν καὶ κατευθύνουν τὴν κοινωνικὴ ζωὴ σ' ὅλο τὸν κόσμο, δὲν εἶναι πλέον ἱκανοὶ νὰ τὴν καθοδηγοῦν. Ἡ θεραπαινὶς τοῦ ἐξουσιασμοῦ «τεχνολογία» δὲν θὰ κατορθώσει νὰ ἐπιλύσει «*θνητοὺς ἀνθρώπους, ἄλγεα λυγρὰ*», ἐάν δὲν δεχθεῖ νὰ δοθῇ τὸ πρέπον βάρος στὶς κλασσικὲς ἀνθρωπιστικὲς σπουδές, ὥστε νὰ ἐπανεέλθουν στὴν πλατύδρομη γῇ «*λευκοῖσιν φάρεσσι Αἰδῶς καὶ Νέμεσις*». Ὁ ἔλεγχος τοὺς ἔχει ξεφύγει καὶ οἱ κίνδυνοι πού ἐπικρέμονται θὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ συμβιβάστούν. Θὰ πληρώσουν ὅμως, φοβοῦμαι, τὸν συμβιβασμὸ οἱ μικροὶ — καὶ οἱ πρῶτοι μεταξὺ τῶν μικρῶν ἴσως ἐμεῖς οἱ ἀνόητοι, πού βάζουμε τὴν φωτιά στὸ σπίτι μας, μόνοι μας.

Καὶ εἶναι φωτιά φοβερὴ αὐτὴ πού ἀνοιξαν μὲ τὸ γλωσσικὸ. Ἡ ἔνταση τῶν συνεπειῶν θὰ φανῇ ἐντὸς τῶν προσεχῶν δεκαετιῶν, ὅταν τὰ ὄργανα τῆς δολιοφθορᾶς θὰ τὰ ἔχει μὲν καταπιῇ ὁ Ἄδης, οἱ ἠθικοὶ δὲ αὐτουργοί, εὐρισκόμενοι σ' ἄλλα, ἐκτὸς ἐλληνικοῦ χώρου, «κέντρα ἀποφάσεων», θὰ ἔλθουν νὰ εἰσπράξουν τὴν συγκομιδὴ τῶν ἔργων τους. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ προσθέσω κάτι, πού ἄφησε ὁ συγγραφεὺς χωρὶς τὴν βάσανο τῆς ἐρμηνείας τῶν λόγων πού τὴν προκάλεσαν. Τὸ Μονοτονικὸ!

«Ἡ ὀρθογραφία μιᾶς λέξεως — λέγει ὁ Σ. Ράμφος — περικλείει τὴν ἱστορία καὶ τὴν σημασίαν της. Γραπτὸς καὶ προφορικὸς λόγος, ὡς γνωστὸν, δὲν ταυτίζονται: ὅταν μιλοῦμε, ἐκφράζουμε τὴν σκέψιν μας· ὅταν γράφουμε σημειώνομε ὅ, τι ἐννοοῦμε. Εἶναι διαφορετικὴ ἐπομένως ἡ πνευματικὴ διεργασία στὴν μίαν περίπτωσιν καὶ διαφορετικὴ στὴν ἄλλην, ὁπότε ἂν στὴν σχολικὴ διδασκαλία τοῦτο δὲν ὑπολογίζεται, τὰ παιδιὰ προσεγγίζουν τὴν γλῶσσα στὸ ἐπίπεδο τῆς αἰσθήσεως καὶ ἡ διανοητικὴ τους ἐνέργεια καταντᾷ βαθμιαία ὑποτυπώδης.

»Προσλαμβάνοντας τὸ Ἑλληνόπουλο μιὰ λέξη ὡς ἦχο καὶ καταγράφοντάς τιν ἀναλόγως, διαμελίζει τὴν δυναμικὴ τῆς ἱστορικότητος, στὴν ὁποία βασιίζεται κάθε νοηματικὴ ἐνέργεια τῆς γραπτῆς μας γλώσσας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ λόγος διασπᾶται στὸ μέρος τοῦ ἀκούσματος, πού ἐξαντλεῖ τὸ ἐννοιολογικὸ περιεχόμενο καὶ στὴν ἱστορικὴ του ὑπόστασιν, πού μένει μετέωρη, ἡ λέξις καθελώνεται στὸ χῶρο τῆς συμβάσεως ἀποποιουμένη τὴν ποιητικὴ τῆς λειτουργία. Ἐτσι ἐξηγεῖται πῶς, ἀφ' ὅτου καθιερώθηκε τὸ μονοτονικὸ σύστημα, τὰ παιδιὰ ἐπιμένουν χαρακτηριστικὰ νὰ μὴν τονίζουν εἴτε νὰ παρατονίζουν καὶ δημιουργοῦν ἐν γένει ὀρθογραφικὰ τέρατα, προκειμένου νὰ βγάλουν στὸ χαρτί κάποια κουρέλια σκέψεων....

»Ἡ καταστροφὴ τῆς ὁποίας παριστάμεθα μάρτυρες ἄρχισε μὲ τοὺς πρὸ δεκαετίας γλωσσοεκπαιδευτικοὺς αὐτοσχεδισμούς, γιὰ νὰ ἐπιδεινωθεῖ μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ μονοτονικοῦ σὲ σημεῖο ἀπρόβλεπτο.

»Ἀφ' ἡ στιγμῆς τὸ ἐμπόδιο τῶν πνευμάτων καὶ τῶν τόνων κατερρίφθη, ἡ εἰκαστικὴ προφορικότης τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας παρεισέφρυνε καὶ στὸ πεδίο τῆς γνωστῆς ἐκφράσεως, ὅπου ἀφαιρῶντας ἀπὸ τίς λέξεις τὴν νοηματικὴ ὑπόδομή, τίς μετατρέπει σὲ νεφέλωμα.» [«Καθημερινή», 1-2 Ἰουνίου 1986].

Ἐχω τὴν γνώμη ὅτι τὸ πρῶτο πρᾶγμα πού πρέπει νὰ ἐπιναφέρουμε στὸν σύγχρονο γραπτὸ λόγο εἶναι τὰ πνεύματα καὶ οἱ τόνοι. Γιατὶ αὐτὰ καὶ μόνον αὐτὰ μᾶς συνδέουν μὲ τὴν ἀρχαία γλῶσσα. Καὶ εἶναι σατανικὸ, πράγματι, τὸ σχέδιο τῶν δολιοφθορέων, νὰ ἀποκόψουν δι' αὐτῆς τῆς μεθόδου, τοῦ μονοτονικοῦ, τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τίς ρίζες της.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀντιρρητικὸς διάλογος εἶναι πάντοτε χρήσιμος, θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχομε

και τις απόψεις του συγγραφέως επί του «μονοτονικού». Έκφράζω πάντως την αισιοδοξία μου για την πορεία των εν γένει πραγμάτων, εφ' όσον υπάρχουν ακόμα στον τόπο αυτό Παπανικολάου.

Η.Λ. Τσατσόμοιρος

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Όδος 'Αγάπης*, (δηγήματα), Αθήνα 1986.

Μερικές φορές διαβάζοντας ένα βιβλίο «α-φουγκράζεσαι», θά επανελάμβανα και εγώ, όχι μόνον το «βήμα της αγάπης στο λιθόστρωτο», όπως λέει ο Κώστας Στεφανόπουλος, αλλά τα επιμέρους υποστασιακά στοιχεία που συνθέτουν την μορφή του συγγραφέα. Έτσι ανακαλύπτεις ότι τα βιώματα που με τόση φροντίδα μελέτησε, για ν' αντλήσει απ' αυτά την δική του εμπειρία, είχαν πράγματι ένα αγαθό αποτέλεσμα, και καλώς ο συγγραφέας το προσφέρει στον αναγνώστη του.

Ο συγγραφέας διαθέτει ακόμη άκέραιο το όργανο που οι κάτοικοι του πανάρχαιου αυτού χώρου το αποκαλούσαν «φρήν» και που αποτελούσε την έκφραση της ενότητας όλων των ανθρώπων υποστασιακών στοιχείων στην αρμονική σχέση που η «ύγεια», δηλαδή η διανοητική και ψυχική κατάσταση, απαιτούσαν, για να υπάρχει αρμονία. Έτσι θά πω με λίγα λόγια, ότι ο συγγραφέας, δίκαια απαιτεί να ακουστούν οι απόψεις του και τα συμπεράσματα της ζωής του. Τα διηγήματα αυτά, που έχουν το γενικό τίτλο «Όδος αγάπης», μπορεί να είναι ανεξάρτητα, αλλά αποτελούν ένα οδοιπορικό, θά έλεγα, του συγγραφέως, που βακτηρία του μόχθου του υπήρξε η εντιμότης. Δεν είναι βέβαια δυνατόν να μιλήσει κανείς ξεχωριστά για τα είκοσι πέντε διηγήματα του βιβλίου του. Θά σταθώ όμως στο πρόλογό του, που θεωρώ και εγώ ότι εκφράζει το περιεχόμενο του έργου του: «Η ζωή – γράφει ο συγγραφέας – ανάμεσα από θετικές κι' αρνητικές προσπάθειες διαρκώς συμπληρώνεται χωρίς ποτέ να ολοκληρώνεται. Το άτομο εκδηλώνει την ελευθερία του με πολλούς τρόπους κι' ανάλογα με την συνειδητότητά του. Άλλοτε με τη διάνοια κι' άλλοτε με το συναίσθημα, οδηγούμενο στη ζωή από τις έλλογες κι' από τις άλογες δυνάμεις, μέσα από την έρωτική σύνδεση και την ποιητική δημιουργία».

Και λίγο πιο κάτω:

«Βλέπουμε πώς το ίδιο μαντίλι σφουγγίζει τον ιδρώτα, τη μοναδική παρουσία του οδοιπόρου που την οδοιπορία του επιθυμεί. Μία ανάγκη για υπέρβαση προβάλλει μέσα από τις λεπτές αποχρώσεις του

συναίσθηματος, ξανοίγοντας το μονοπάτι, που καλένας μόνος του ανεβαίνει. «Ώσαμε το ύψος της ψυχής του» με μόνη συντροφιά του μία αδιάκοπη άγρυπνη συνειδητότητα, ανάμεσα από εξωτερικούς και εσωτερικούς αγώνες, στην οδοιπορία του γίνεσθαι ως την απόλυτη ελευθερία και το λόγο».

Ναί, κ. Κώστα Στεφανόπουλε, ορθότερες οι θέσεις αυτές. Γιατί όμως μονοτονικό; Δεν έχουν πιάσει οι κεραίες σας, που είναι ευαίσθητες, ότι σήμερα ο τονισμός είναι δεσμός της δημοτικής μας γλώσσας με τις αρχαίες της ρίζες; Τους τυπογράφους τους βολεύει αυτό. Άλλα εμείς πρέπει ν' αντιδράσουμε. Είμαι βέβαιος ότι δεν διαφωνείτε.

Η.Λ. Τ.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΡΔΕΛΗΣ, *Διηγήματα*, Αθήνα 1986.

Ο Κ.Σ. είναι κυρίαρχος εδώ σ' ένα μάλλον σπάνιο είδος, το ιστορικό διήγημα. Μά και στο άλλο, το παραδοσιακό αφήγημα, μάς συγκινεί. Παρουσιάζει φλέγοντα σύγχρονα, μά και ανεξίτηλα προβλήματα της ζωής και της ψυχής, με λόγο κρουστό, έλλειπτικό, λιτό. Βραβευμένος λογοτέχνης ο ίδιος, δεν χρειάζεται τους επαίνους μας για να καταξιωθεί. Ίσως μάλιστα τουτοι να αποτελούν και ύβρη, με την έννοια που δίδαν σ' αυτήν οι αρχαίοι. Είμαστε όμως σίγουροι ότι τα διηγήματά του αυτά, άλλα παλιά κι άλλα νέα, θά παραμείνουν στην ιστορία της λογοτεχνίας σαν υποδείγματα του είδους στο χώρο και στο χρόνο.

Ο.Μ.Δ.

ΑΛΕΞ. Γ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *Αριστομένης Προβελέγγιος (μυθογραφία)*, Αθήνα 1986.

Με τίτλο «Αριστομένης Προβελέγγιος, ο τραγουδιστής του Αιγαίου» κυκλοφόρησε ο συγγραφέας κ. Άλξ. Πετρόπουλος, έγγονός του ποιητή, ένα βιβλίο μέσα από το οποίο περνά η ζωή, ο χαρακτήρας και το έργο το ποιητικό του, από μία πρωτότυπη θέση, έγγονου πρὸς τὸν παππὸ του. Ξεκινώντας από παιδικές μνήμες, σκιαγραφεί ένα απλό και γνήσιο πορτραίτο του ποιητή σαν

μέλους της κοινωνίας και της δικής του κλειστής οικογένειας. Μέσα από τις θύμησης και τις εκφράσεις της οικογενειακής ζωής αποκαλύπτει τόν άριστο οικογενειάρχη, τόν ανήσυχο πνευματικό άνθρωπο και δημιουργό. Τόν ποιητή, πού γεμάτος έμπνευση, ένταση, πάθος και ταλέντο, δημιούργησε ένα πνευματικό έργο ισάξιο της ελληνικής του καταγωγής και της αιγαιοπελαγίτικης σιφνιακής προέλευσής του. Και ιδιαίτερα ένα δικό του έργο γεμάτο Σίφνο, Αίγαίο Πέλαγος και Έλλάδα. Ό Ό Αριστομένης Προβελέγγιος ήταν ένας ποιητής γεμάτος ρεμβασμό και περισυλλογή. Ήταν ό ποιητής τών λουλουδιών, της όμορφιάς. Ήταν ό ποιητής με ιδανικά και ιδεαλισμό. Ήταν ποιητής τών ελληνικών γραμμάτων, όπως τόν κατέστησε τó δικό του έργο. Όλα αυτά τά στοιχεία τά σέβεται και τά αποδίδει στο έργο του ό συγγραφέας τού βιβλίου κ. Πετρόπουλος, βγαίνουν μέσα από τήν απλότητα τού βιβλίου. Τήν απλότητα τών εκφράσεων και προπαντός μέσα από ζωντανές μνήμες πού συγκινούν και πείθουν τόν αναγνώστη.

N.A.

ΜΑΡΙ ΜΑΝΟΥΣΟΥ, *Πινίσματα αγάπης (πεζογραφήματα)*, Έκδόσεις «Δρυμός», Αθήνα 1986.

Διαβάζοντας τó λυρικό αυτό εγκόλπιο της φιλολόγου Μ.Μ., αφιερωμένο στόν δάσκαλό της, αισθανόμαστε σάν μπροστά σ' ένα αλικο τριαντάφυλλο πού άνοίγει, καταπόρφυρο σάν αίμοστάτη. Πεζογραφήματα άλλα νατουραλιστικά καθώς ένα αιγαιοπελαγίτικο νησί: άλλα παρνασιακά όπως τά ρουμπίνια, τά σμαράγδια, οί χρυσόλιθοι, τά μαργαριτάρια και τά τοπάζια πού άναφέρει: κι άλλα πάλι ρομαντικά, τó εφηβικό της κρεββάτι πού τó κατατρώνε οί φλόγινες γλώσσες της φωτιάς. Βιώματα διανθισμένα με τή φαντασία ή ώραιοποιημένα μέσα στο φίλτρο τού χρόνου, πού πέρασε από πάνω της χωρίς νά τήν άγγίξει. Πολλές φορές ή πλαστικότητα της μορφής και ή έκφραστική της δεξιότητα φαίνονται και σ' αυτή μόνη τή χρήση τών λέξεων, όπως στην άκόλουθη φράση της, πού παραθέτουμε: «Χρυσόσκονη, άσμηόσκονη, φεγγαρόσκονη, άστεράκια, πούλιες, χρυσοβελόνες, χρυσή κλωστή, ό

μίτος της Αριάδνης πού δδηγεί στην Αργυρούπολη και στο Αργυρόκαστρο, σε μαλαματένιους τόπους όπου βασιλεύει ό Μίδας και πού ό,τι άγγίζει γίνεται άμέσως χρυσός, λευκόχρυσος, πλατίνα».

Παρ' όλη όμως τήν ίμερική γιά ιδανικά ιδιοσυστασία τή τέχνης της — ίσως και έξαιτίας αυτής — τó άφήγημα της «Πανδαισία» θά μπορούσε νά 'λειπε, εκτός κι αν λειτουργεί σάν αντίβαρο. Ό σουρρεαλισμός πάντως δέν είναι τó φόρτε της.

O.M.A.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ, *Ποιήματα (1975-1987)*, Έκδόσεις «Βορειοελλαδικών», Θεσσαλονίκη 1987.

Είναι ευχάριστο νά έχεις στη διάθεσή σου συγκεντρωμένο σ' ένα τόμο τó έργο ενός ποιητή. Όχι μόνο τó χαιρέσαι καλύτερα, άλλα μπορείς εύκολα νά διαπιστώσεις τις άλλαγές, τις προόδους, τις θεματικές του προτιμήσεις, τήν εξέλιξη της τεχνικής του και πολλά άλλα, πού μπορούν νά σημειωθούν στην δημιουργική του πορεία. Τό ίδιο άκριβώς έχουμε με τά «Ποιήματα» τού βορειοελλαδίτη ποιητή Γιάννη Χατζηϊωάννου. Έτσι όπως τά βλέπουμε σ' ένα τόμο, μπορούμε και νά τά διαβάσουμε πιό άνετα και νά άποτιμήσουμε καλύτερα τήν προσφορά του. Και πραγματικά τó συμπέρασμα πού προκύπτει άβίαστα και από μόνο του είναι πώς έχουμε νά κάνουμε με μιά συνεχή άνοδική πορεία και έναν άκόμα αυθεντικό ποιητή. Χωρίς άμφιβολία ό κ. Γ.Χ. μάς πείθει γιά τις λυρικές του ευαισθησίες και τήν δυνατότητά του νά «μιλήσει» μ' ένα προσωπικό τρόπο. Είναι ιδιαίτερα άξιοπρόσεχτη ή ποιητική του: ό τρόπος πού άρθρώνει τó λόγο, πού εκφράζεται και διατυπώνει τά νοήματά του. Ένας συνδυασμός χαμηλόφωνης και συγκρατημένης ευαισθησίας και πρωτότυπης γραφής είναι ή ποίησή του. Ό κ. Γ.Χ. θητεύοντας στην νεότερη ποίηση διαμόρφωσε με μόχθο και προσπάθεια ένα προσωπικό ύφος, ιδιαίτερα πυκνό και στιλπνό, με πολυεπίπεδες χρωματιστές επιφάνειες, πού πετυχαίνει μ' αυτό νά «περάσει» όχι μόνο τó μήνυμά του άλλα και νά δώσει τó στίγμα της προσωπικής του παρουσίας στο χώρο της τέχνης.

E.G.P.

● Ό κ. Η.Π. Νικολούδης, τού όποιου έπιστολή με τίτλο «Τό φαινόμενο τού ελληνικού μισελληνισμού και ή έρετική άκαδημαϊκή έξουσία» δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο 65ο τεύχος τού «Δ» είναι ειδικ. έπιστήμων υπό ένταξη στη βαθμίδα τού αναπληρωτού καθηγητού τού ΕΜΠ και όχι λέκτωρ, όπως έκ παραδρομής γράφτηκε.